ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری

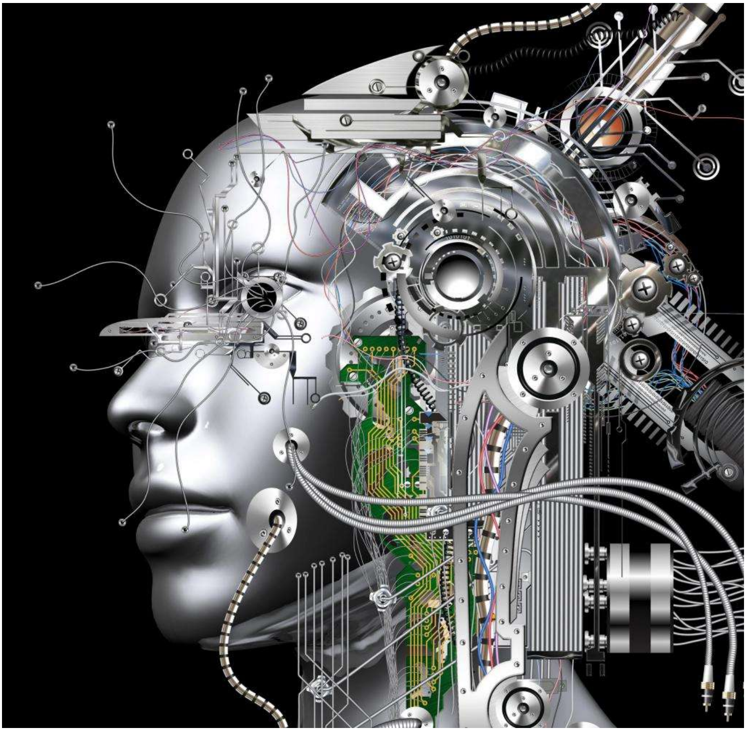

نووسینی نادر فەتحی (شوانە)

بەهاری ساڵی ٢٠٢٤ی زایینی، ئاڵمان

ئەم نووسراوەیەم بە یارمەتی ژیریی دەستکرد (Chat GPT) سەرەتا بە زمانی ئاڵمانی نووسیوە و پاشان لە ئاڵمانییەوە وەرمگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی. واتە سەرچاوەی زانیاریی و ناوەڕۆکی بابەتەکە دەتوانین بە ژیریی دەستکرد (Chat GPT) دابنێین.

پێرست:

ناساندنێک...٤
پێشەکی: ٧
مێژووی ژیریی دەستکرد ١٢
سوود و زیانەکانی سیستەمی ژیریی دەستکرد.................................١٩
جومگە یان پەیوەندگەی ژیریی دەستکرد و سیستەمی ئابووری سەرمایەداری...٢٢
تێکەڵکردن و گونجاندنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری ...٢٨
سوود و زیانەکانی گونجاندنی ژیریی دەستکرد لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا...٣١
کاریگەریی ئەم سیستەمە لەسەر گلۆبالبوونی جیهانی ٣٦
بناغەی بەها و مافی کۆمەڵگاکەمان و ژیریی دەستکرد.......................٣٩
ئایا دەسەڵاتداران دەتوانن کەڵکی نابەجێ لەم سیستەمە وەرگرن؟ ٤٤
ئایا ئەم سیستەمە کاریگەری لەسەر مافەکانی مرۆڤ هەیە؟ ٤٩
کونترۆڵکردنی ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا...................................٥٩
دینامیکی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری ٦٣
ئایا پێویستە مرۆڤ ترسی لە ژیریی دەستکرد هەبێ؟.......................٦٨
بۆچی ژیریی دەستکرد دەتوانێ کاریگەری لەسەر داهاتووی مرۆڤایەتی هەبێت؟...٧٤
کاریگەریی ژیریی دەستکرد لەسەر شەڕ و ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان....٨٢

ئایا مرۆڤایەتی دەتوانێ هیوای بە ئەنجامێکی باشی پەیوەندی نێوان ژیریی دەستکرد و سەرمایەداری هەبێت؟ ۸۹
پێگەی پێشگرتنی هەندێک لە کۆمپانیاکان لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد ۹۵
ئەگەری بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لەلایەن زلهێزەکان بۆ مەبەستی سیاسی و ئابووریی خۆیان ۱۱۰
گوتەی کۆتایی ۱۱۵

ناساندنێک

زۆر بابەتی نووسراوی ناو کتێبە کوردییەکان ڕوویان لە ڕابردووە؛ ئەوەش هۆکاری سایکۆلۆجیی هەیە. کورد لە خەباتی سەدە وساڵاندا کەمتر سەرکەوتوو بووە و زیاتر تووشی شکست هاتووە. ئاشکرایە نووسەری دڵسۆزی گەل لەبیری شیکردنەوە و ئەگەر بکرێ، قەرەبوو کردنەوەی ئەو نشوستانەدا دەبێت و هەر ئەوەشە هێز و توانایەکی زۆری ڕووناکبیران سەرفی بواری مێژوو کراوە بە شێوەیەک کە بەداخەوە ئەمڕۆ و دواڕۆژی کوردستان تا ڕادەیەکی زۆر لەبیرکراون یان بایەخی کەمتریان پێدراوە.

بە پێچەوانە، کاک نادر فەتحی (شوانە)، سەرنووسەری ماڵپەڕی ڕۆژهەڵات-بۆکان، هەر لە دەسپێکی کاری ماڵپەڕەکە لە ساڵی ١٩٩٨ەوە تا ئەمڕۆ، خەباتی ڕووناکبیرانەی خۆی تەرخانی نووسینی بابەتی ڕۆژ و دواڕۆژ و وەرگێڕانیان لە زمانی ئاڵمانییەوە کردووە و بە بێ زێدەڕۆیی هەرچییەکی خستبێتە بەرچاوی خوێنەرانی ماڵپەڕەکە، ڕووی لە داهاتووی گەل و وڵاتەکەی بووە، ئەوەش خزمەتێکی مەزن و کەموێنەیە. ژماری کارەکانی کاک نادر گەلێک زۆرە و ئەوانەی وا لە ئارشیڤی ماڵپەڕەکەدا تۆمارکراون شایەدی قسەکەن: "ئەرک و ئەزموونەکانی سەدەی بیست ویەکەم"، "داهاتووی ژیانی مرۆڤ و ژینگە"، "ڕاستەقینەی ئایین"، "ژیریی دەستکرد"، "کاریگەریی چات جی پی تی"، شەڕی ناسنامەکان"، "لە تەقینەوەی مەزنەوە تا گەورەبوونەوەی حەشیمەتی سەر ئەم هەردە"، "کورتە مێژووی مرۆڤ"، "تیۆریی نیسبییەتی ئانشتاین"، "ڕاستییەکانی زانستی گەشەسەندن" و زیاتر لە پەنجا بابەتی هاوشێوەیتر کە چۆنیەتییان لە ژێر ناوی خۆی لە ئاڕشیڤی نووسەرانی ماڵپەڕەکەدا کەوتۆتە بەرچاو.

ئەم کتێبە نموونەیەکی دیکەی هەوڵ و خەباتی کاک نادرە بۆ گەیاندنی بیری نوێ بە کۆمەڵگای کورد. ژیریی دەستکرد بە بێ هیچ گومانێک لە داهاتووی ژیانی مرۆڤدا دەورێکی گرنگی دەبێ و هەوڵدان لە پێناو ناسیاوکردنی ئەو بابەتە زانستی و تێکنیکییە، بە کۆمەڵانی خەڵک لە کوردستان خزمەتێکی بێ وێنەیە. من کە بەختی ئەوەم بووە پێش بڵاوبوونەوە، چاوم بە ناوەرۆکی کتێبەکە بکەوێ دەزانم ڕێنموونییەکانی لە بنەڕەتدا پەیوەندیان بە کۆمەڵگای پێشکەوتووی وڵاتانی سەرمایەدارییەوە هەیە کە پێشەنگی کار لە بواری ژیریی دەستکردن؛ بەڵام بە هۆی ئەو ڕاستییەوە کە ئەنجامەکانی پێشکەوت و گۆڕان لەو بوارە گرنگەی سەدەی بیست و یەکەمدا شوێن لەسەر ئابووری و سیاسەت و فەرهەنگی کۆمەڵگاکانی جیهانی سێهەم واتە زۆرترین دانیشتووانی سەر ڕووپەڕی زەوییش دادەنێ، پێویستە ئەو وڵاتانەش هەر لە ئێستاوە ڕەچاوی ئەو کارانە بکەن کە بۆ نموونە، لە هیندستان و کۆریای باشوور بەڕێوە دەبرێن بۆ ئەوەی لەداهاتوودا پاشماوەخۆری وڵاتانی سەرمایەداری نەبن و سەربەخۆیی ئابووری و سیاسییان پارێزراو بمێنێ.

لەو پەیوەندییەدا دۆخی کورد بەتایبەت هەستیار و گرنگە. هەموو هەوڵێکی ئێمە بۆ سەربەخۆیی سیاسیی داهاتووی کوردستان، دەکەوێتە مەترسییەوە ئەگەر وڵاتانی دراوسێ بە تایبەت داگیرکەرانی خاکی کورد لەو بوارەدا ببنە باڵادەستی ئێمە و کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستان مەجبوور بە چاولێکەریی ئەوان و شوێنکەوتنیان لە بواری ژیریی دەستکرد بێت. هیچکام لەوان ئەو تێکنۆلۆژیایە بە بێ مەرجی سیاسی بە کورد نافرۆشن! ئەرکی حکوومەتی هەرێمی کوردستانیش لەو پەیوەندییەدا گەلێک گرنگە و سیاسەتکارانی دڵسۆزی نەتەوەکەمان نابێ خۆ لە ئامادەسازی و پێش بینی کردنی داهاتوو ببوێرن و لە ئێستاوە بناغەی کاری جیددی بۆ پەروەردەی زانایانی بوارەکە و ناساندنی تایبەرتمەندییەکانی بە کۆمەڵانی خەڵک دانەڕێژن.

بەهیوای خوێندنەوەی بابەتی زۆری دیکەی کاک نادر لەو بوارە گرنگانەی ژیاندا.

ئەنوەر سوڵتانی
بەهاری ٢٠٢٤

پێشەکی:

تێکەڵبوونی ژیریی دەستکرد[١] و سیستەمی ئابووری سەرمایەداری، دەرەتانی تێڕوانینێکی سەرنجڕاکێش لە ڕووکاری نێوان تێکنۆلۆژیا و کۆمەڵگا دەڕەخسێنێت. لە سەردەمێکدا کە پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی بە شێوەیەکی ڕیزبەندی پەرەدەستێنێ و سیستەمی ئابووری لە سەرانسەری جیهاندا بە بنەمای سەرمایەداری لە قاڵب دەدرێت، ئێمە ڕووبەڕووی کۆمەڵێک ئەرك، کێشە و دەرفەتی بێ وێنە دەکاتەوە.

ئەم بابەتە تەنیا تێکنۆلۆژی ناو سروشت نییە، بەڵکو دەست دەخاتە سەر پایە بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگاکەمان، لەوانە بواری ئابووری، کار، ئەخلاق و پێکهاتەکانی دەسەڵات. باسکردن لە چۆنیەتی کارتێکەریی ژیری دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری تەوەرێکی ناوەندییە بۆ تێگەیشتن لە کاریگەرییەکانی لەسەر ئاستی تاکەکەسی و دامەزراوەیی و کۆمەڵایەتی.

لە درێژەی ئەم بابەتەدا دەست دەکەین بەدواداچوون بە گەشتێک بۆ دینامیکی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری. لەم باسەدا نەک هەر سەیری لایەنە ئەرێنییەکانی داهێنان و پێشکەوتن دەکەین، بەڵکوو بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە تیشک دەخەینە سەر ئەو ڕووبەڕووبوونەوانەی دەتوانن لە ڕەوتی ئەم پێشهاتانەدا سەرهەڵبدەن. لە کاریگەرییەکانی بازاڕی کارەوە تا پرسی دادپەروەری

---

[١] ژیریی دەستکر لە چەمکی ئینگلیزی "Artificial intelligence" یاخود چەمکی ئاڵمانی " künstliche Intelligenz" وەرگیراوە. لە زمانی کوردیدا و لەناو مێدیاکاندا بە چەمکی وەك "بلیمەتی دەستکرد"، "هۆشی دەستکرد" یان "هزری دەستکرد"یش ئاماژەی پێکراوە.

کۆمەڵایەتی و ڕەچاوکردنی ئەخلاق، هەوڵدەدەین وێنەیەکی گشتگیر بخەینە ڕوو.

هیوادارم ئەم باسە نەک هەر خزمەت بە ڕووناکایی خستنەسەر ئاڵۆزی ئەم بابەتە بکات، بەڵکو دەرگا بۆ گفتوگۆی زیاتریش بکاتەوە. چونکە لە کۆتاییدا ئەوە بڕیار و هەڵبژاردنەکانی ئێمە وەک کۆمەڵگایەک لە پەیوەندی لەگەڵ ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداریدایە کە بەڕێوەی دەبەین بۆ ئەوەی ڕێگایەکی نوێ بۆ جیهانێکی داهاتوو بکێشێ و تێکنۆلۆژیا و بواری ئابووری لەگەڵ بەها سەرەکییەکانی کۆمەڵگاکەماندا هاوتەریب بکات.

ژیریی دەستکرد و سەرمایەداری دوو بابەتی ئاڵۆز و دوور مەودان کە بە شێوازی جۆراوجۆر بەیەکەوە گرێدراون. لێرەدا چەند لایەنێکی سەرەکی دەخەینەڕوو کە هەوڵی دەرخستنی پەیوەندییەکانی نێوانیان دەدەن:

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بواری ئابووریی سیستەمی سەرمایەداریدا. کۆمپانیاکان تێکنۆلۆژیای ژیریی دەستکرد بەکاردەهێنن بۆ بەرزڕاگرتنی کارایی و کەمکردنەوەی تێچوون و پەرەپێدانی بەرهەم یان خزمەتگوزاری داهێنەرانە. لە ژێر سیستەمی سەرمایەداریدا کۆمپانیاکان کێبڕکێ لەسەر سەرچاوە و پشکی بازاڕ دەکەن، ئەمەش هاندەرە بۆ بەکارهێنانی ژیری دەستکرد بۆ بەرزبوونەوەی توانایی کێبڕکێ.

بازاڕی کار و کاریگەرییە کۆمەڵایەتییەکان:

- ئۆتۆماتکردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە بازاڕی کاردا کە هەندێک ئەرک ئۆتوماتیکی دەکرێن و پیشەی نوێ دروستدەکرێن.

- هاوکاتیش، ڕەنگە هەندێک لە کارەکان بە ئۆتۆماتکردن جێگەیان بگیرێتەوە، ئەمەش ڕەنگە ڕووبەڕووبوونەوەی کۆمەڵایەتی وەک بێکاری و پێویستی بە بەرنامەی ڕاهێنانەوە بەدوای خوێدا بێنێ.

نایەکسانی و پەیوەندییەکانی دەسەڵات:

ژیریی دەستکرد دەتوانێ نایەکسانی کۆمەڵایەتی و ئابووریی کۆمەڵگا خراپتر بکات ئەگەر دەستڕاگەیشتن بەم تێکنۆلۆژیایانە بە شێوەیەکی نایەکسان دابەش بکرێت. کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا کە زۆرجار لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا گەشە دەکەن، دەتوانن دەسەڵاتێکی بەرچاو لەسەر زانیاریی، داتا و ئالگاریتمەکانی[2] ژیریی دەستکرد وەدەستبهێنن، ئەمەش پرسیار سەبارەت بە پێکهاتنی قۆرخکاری و ئەخلاقی زانیارییەکان دەوروژێنێت.

ڕێکخستن و ئەخلاق:

- بۆ دڵنیابوون لەوەی بنەما ئەخلاقییەکان پابەند دەکرێن، تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداریدا پێویستی بە چوارچێوەی یاسایی گونجاو هەیە.
- بۆ ئەگەری ڕێگریکردن لە خراپ بەکارهێنانی ژیری دەستکرد، پێویستە پرسی پاراستنی نهێنی، شەفافیەت و لێپرسینەوە چارەسەر بکرێن.

[2] ئالگاریتم بریتە لە درێژەی شێوازێك لە هەنگاوەکان کە بە یارمەتی ئەو حیساباتە دەکرێ کێشەیەك ڕوون بکرێتەوە یاخود دەتوانرێ ڕەوتی کارێك دیاری بکرێ. بۆ وێنە کەرەسەی ئۆتۆماتیکی قاوە لە حاڵەتی ئاسایی خۆیاندا جێگایەکیان بۆ تێخستنی پارە، دەرگایەك بۆ هاتنە دەری لیوانێك و چەندین دوگمە بۆ هەڵبژاردنی ویستەکانی مرۆڤ بۆ تەرخان کراوە. لە هەنگاوی یەکەمدا مرۆڤ دەتوانی لە نێوان چایی، قاوە، کاکائۆ یا کاپۆچینۆ یەکیان هەڵبژێرێ. دووهەم هەنگاو بۆ هەلبژاردنی شەکر، بە بێ شەکر یا دووجار شەکرە. سێهەم هەنگاو بۆ هەڵبژاردنی شیر، شیری گیایی یا بە بێ شیرە.ئەم ڕەوتە خۆی چەشنێك ئالگاریتمە.

داهێنان و پێشکەوتن:

لە سیستەمی سەرمایەداریدا، کێبڕکێ لەسەر سەرچاوە و پشکی بازاڕ دەتوانێ هاندەرێک بۆ داهێنان دابین بکات، لەوانەش تێکنۆلۆژیا نوێیەکانی ژیریی دەستکرد. بەڵام ئەم گوشارە بۆ داهێنان دەتوانێ ببێتە هۆی پشتگوێخستنی نیگەرانییە ئەخلاقییەکانیش، کە ئەوانیش دەکرێ ببنە هۆی ڕووبەڕووەوەستان لە کاتی مامەڵەکردن لەگەڵ ژیریی دەستکرد.

بە گشتی پەیوەندی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری ئاڵۆز و دینامیکە و کاریگەرییەکانی زۆر پەیوەستن بە بڕیارە سیاسییەکان، بەها کۆمەڵایەتییەکان و چەشنی ڕێکخراوە و سیستەمی وڵات و ناوچە جیاوازەکان. گەلێك گرنگە بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە چاودێریی پەرەسەندنی ئەم تێکنۆلۆژیایانە بکرێت بۆئەوەی دڵنیابین لەوەی ئایا لەگەڵ بنەما ئەخلاقییەکان و خۆشگوزەرانی کۆمەڵگادا یەکدەگرنەوە؟ ئێمە دەبێ بە چاوی کراوە و ئاگاییەوە ئەو پەیوەندییە چاوەدێری بکەین و بەتایبەت وڵاتەنی جیهانی سێهەم نابێ دەرفەت بە بەڕێوەبەران و داڕێژەرانی ئەم تێکنۆلۆژیایە بدەن بە شێوەی نادادپەروەرانە کەڵك لەم سیستەمە وەربگرن.

ئەم بابەتەم بە یارمەتی ژیری دەستکرد واتە چات جی پی تی "Chat GPT" سەرەتا بە زمانی ئاڵمانی ئامادەکردووە و پاشان وەرمگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی.

لێرەدا بە ئەرکێکی گرنگی دەزانم سپاس و پێزانینی خۆم ئاڕاستەی کاك ئەنوەر سوڵتانی بکەم کە سەرەڕای کار و نووسین و وەرگێڕانەکانی، کاتی بەنرخی خۆی بۆ پێداچوونەوە بەسەر ئەم نووسراەدا بۆ تەرخان کردووم، هەڵەکانی بۆ ڕاست کردوومەوە و

بابەتەکەی بۆ ڕازاندوومەتەوە. هەروەها ناساندنێکی بەنرخی لە سەرەتای بابەتەکە بۆ ئەم کتێبە و نووسراوەکانیترمی کردووە. هیوای سڵامەتی، تەمەندرێژی، سەرکەوتوویی و بەختەوەریی بۆ خۆی و بنەماڵە خۆشەویستەکەی دەخوازم.

نادر فەتحی (شوانە)

بەهاری ساڵی ٢٠٢٤ی زایینی، ئاڵمان

مێژووی ژیریی دەستکرد

مێژووی ژیریی دەستکرد چەند دەیەی تێپەڕ کردووە و گەلێك بڕگەی گرنگ لەخۆدەگرێت. لێرەدا چەند ڕووداو و پێشکەوتی سەرەکی وەك کرۆنۆلۆژیای ئەو زانستە دەخەینەڕوو:

بیرۆکە سەرەتاییەکان (ئەنتیك - سەدەی بیستەم) :

تەنانەت لە سەردەمی کۆنیشدا چەمکی فەلسەفیی بۆ ئامێرەکان هەبوون کە بیرکردنەوەی هاوشێوەی مرۆڤی ئەمڕۆیان نیشان دەدا. لە سەدەی حەڤدەهەمدا فەیلەسوفانی وەک ڕێنێ دیکارت " René Descartes" ئاژەڵیان وەک بوونەوەرێکی میکانیکی سەیر کردووە. لە سەدەی نۆزدەهەمدا، ئادا لۆڤلەیس "Ada Lovelace"، بیرکارێکی بەریتانی، باسی لەسەر چلۆنایەتیی بەرنامەنووسین بۆ ئامێرەکان کردووە بۆ ئەوەی نەک هەر حیسابات بەڕێوەبەرن بەڵکو بڕیاری "ژیرانە"ش دەرببڕن.

ئالان تۆرینگ "Alan Turing" و ئامێری تۆرینگ(١٩٣٦):

ئالان تۆرینگ ڕەوت و کونسێپتی چەمکی ئامێری تۆرینگی دارشت، کە ئامێرێکی کۆمپیوتەریی ئەبستراکتە و وەک بنەمایەک بۆ کۆمپیوتەرە مۆدێرنەکان سەیر دەکرێ. هەروەها تۆرینگ لەبارەی ئەو پرسیارەی ئایا ئامێرەکان دەتوانن بیربکەنەوە، بابەتی نووسیوە، بەمەش بناغەی باسکردن لەسەر ژیریی دەستکردی دامەزراندووە.

یەکەم کامپیۆتر (نێوان ساڵانی ١٩٤٠ - ١٩٥٠):

لە ساڵانی چل و پەنجاکاندا یەکەم کۆمپیوتەری ئەلکترۆنی دروستکرا، لەوانەش"ENIAC و UNIVAC". ئەم کۆمپیوتەرانە ڕێگەیان بۆ توێژەران خۆشکرد ئۆتۆماتیککردنی حیسابات و پەرەپێدانی ئالگاریتمێکی سادە پەرەپێبدەن.

کۆنفرانسی دارتمۆس"Dartmouth" (١٩٥٦):

لە ساڵی ١٩٥٦ جۆن مەککارتی"John McCarthy"، مارڤین مینسکی "Marvin Minsky"، ئالن نیوێڵ"Allen Newell" و هێربێرت ئەی سایمن "Herbert A. Simon" کۆنفرانسی دارتمۆسیان ڕێکخست کە بە کاتی لەدایکبوونی ژیریی دەستکرد دادەنرێت. ئامانجی بەشداربووان ئەوە بوو کە لە ڕێگەی ئەزموونەوە هاوشێوەکردنی بیرکردنەوەی مرۆڤ بە پەرەپێدان و نووسینی بەرنامەی کامپیۆتریی، بارودۆخێك بۆ ئامێرەکان گونجاو کەن کە بتوانن فێری لێهاتوویی بڕیاردان و بیرکردنەوە بن.

پێشکەوتنە سەرەتاییەکان:

لە دەیەکانی دواتردا بەرنامەی جۆراوجۆری ژیریی دەستکرد پەرەی پێدرا؛ لەوانە لۆژیکی تیۆریستی "Logic Theorist"(١٩٥٦)، کە بۆ نیشاندانی بیرکردنەوەی هاوشێوەی مرۆڤ، و چارەسەرکەری کێشە گشتییەکان بە یەکەم بەرنامەی کامپیۆتری دادەنرێت. (١٩٥٧)

پەرەپێدانی سیستەمی پسپۆڕانی کامپیۆتری (نێوان ساڵانی ١٩٧٠ - ١٩٨٠):

لە ساڵانی حەفتا و هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا، لێکۆڵینەوەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر سیستەمی پسپۆڕان کە سیستەمێکی تایبەتمەند و بنەمادار هەروەها پەیوەندیدار بە یاساکان بوون، بۆ بڕیاردانی هاوشێوەی مرۆڤ بۆ ئامێرەکان بەڕێوەچوو.

ئەل زستان"Al-Winter" (هەشتاکان - نەوەدەکان) :

پاش جۆش و خرۆشی سەرەتایی و چاوەڕوانیی زۆر، توێژینەوەکانی ژیریی دەستکرد چەندین قۆناغی وەستانی لە ساڵانی هەشتا و نەوەدەکاندا بەخۆیەوە بینی ، کە بەهۆی هەڵئاوسانی چاوەڕوانییەکان و پێشکەوتنی سنووردار و تێنەگەیشتن لە ئاڵۆزییەکانی بیرکردنەوەی مرۆڤ، بە" ئەل زستان" واتە زستانی ژیریی دەستکرد ناسراوە.

بوژانەوە و پێشکەوتنەکان (ساڵانی ٢٠٠٠):

لەگەڵ هاتنی کۆمپیوتەرە بەهێزەکان و کۆمەڵەی زانیاریی مەزن و پەرەسەندنی بواری فێربوونی ئامێر، ژیریی دەستکرد ئەزموونی ڕێنێسانسی بۆ هاتە ئاراوە کە لە ساڵانی ٢٠٠٠ەوە دەستی پێکرد. پێشکەوتن لە فێربوون و ئەزموونی قووڵ لەو بوارەدا، دیزاینی تۆڕی کۆمەڵایەتی و بەردەستبوونی زانیاریی بەشدارییەکی مەزنیان لە سەرکەوتن وەدەستهێنا. هەروەها ناسینەوەی وێنە، پرۆسێسی زمان و بەکارهێنانەکانیتر پەرەیان بە زانستەکە دا.

دەستکەوتەکان لە ناسینەوەی وێنە و یاری (لە ساڵی ٢٠١٠ بەولاوە):

لەم قۆناغەدا ژیریی دەستکرد سەرکەوتنی بەرچاوی لە ناسینەوەی وێنەدا بەدەستهێنا، بە تایبەتی لە ڕێگەی (Convolutional Neural Networks) "CNNs" . ئالگاریتمەکەی ئەلفاگۆ"AlphaGo" لە ساڵی ٢٠١٦دا سەرکەوتنی مێژوویی لە یاری "AlphaGo" بە شکستپێهێنانی پاڵەوانی جیهان بەدەستهێنا.

لە ساڵی ٢٠٢٠ بەدواوە:

ژیری دەستکرد وەک بوارێکی توێژینەوەی لێهاتووە کە بە خێرایی گەشە دەکات. پێشکەوت لە لایەنە جیاوازەکانی ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤدا بە هاوکاریی پرۆسێسی زمانی سروشتی، لێخوڕینی ئۆتۆنۆمی ئوتۆموبیل، زانستی ڕۆبۆتیک و کۆمپیوتەری کوانتۆم شۆڕشێکی مەزنیان خوڵقاندووە. مێژووی ژیریی دەستکرد پڕە لە هەوراز و نشێو، بەڵام پێشکەوتەکانی ئەم دواییە دەریدەخەن کە ئەم زانستە تا دێت لە پیشەسازی و کەرتە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا دەورێکی گرنگی زیاتر دەگێڕێت.

چات جی پی تی "Chat GPT" مودێلێکی نوێی ژیری دەستکردە لەسەر بنەمای "GPT -٣". "ژیریی دەستکردی کراوە کە بۆ هەموو مرۆڤێکی سەر زەوی بە خۆڕاییە" [Generative Pre-trained Transformer٣]. ئەم تێکنیکە ڕێبازێکی پێشکەوتووی وەرگێڕانی زمانەوانییە کە ئامانجی وەڵامدانەوەی هاوشێوەی زمانی سروشتی مرۆڤە. لێرەدا چەند ئەرکی گرنگ و سەرەکی چات جی پی تی دەخەینەڕوو:

- **خوڵقاندنی بەرهەمی نوسراوەیی:** چات جی پی تی بۆ خوڵقاندنی وەڵامی دەقی کۆنتێکست و یەکگرتوو دارێژراوە و دەتوانێت بە شێوەیەکی سروشتی لەگەڵ پرسیار یان زانیارییەکانی بەکارهێنەر لەسەر شێوازی ڕستە یان دیالۆگ هەڵسوکەوت بکات.

- **پەیوەندیکردنی هەمەلایەنە:** چات جی پی تی دەتوانرێت لە کارلێکی سادەی پرسیار و وەڵامەوە تا گفتوگۆی ئاڵۆز بۆ چەشنە جیاوازەکانی گفتوگۆ بەکاربهێنرێت. هەروەها ئەم تێکنۆلۆژیا نوێیە بۆ هەڵوێستگرتن لە هەنبەر کۆمەڵێک پرسیاری جیاواز ڕاهێنراوە.

- **هەستکردن بە کۆنتێکستی بابەتەکان:** چات جی پی تی دەتوانێت لە گفتوگۆیەکدا بۆ خوڵقاندنی وەڵامی مانادار چوارچێوەی پرسیارەکانی پێشوو لەبەرچاو بگرێت. ئەمەش ڕێگە بە پەیوەندی بەردەوام و یەکگرتووی ڕەوتی باسەکە دەدات.

- **خۆگونجاندن:** مۆدێلەکە بە شێوەیەك دارێژراوە کە دەتوانێت خۆی لەگەڵ حاڵەتە جیاوازەکانی بەکارهێنان‌دا بگونجێنێت و پێداویستییە تایبەتەکانی بەکارهێنەر چارەسەر بکات. هەروەها دەتوانرێت بۆ ئەرکەکانی وەک خوڵقاندنی دەق، وەرگێڕان، دروستکردنی کۆد و زۆر شتی تر بەکاربهێنرێت.

- **تێپەڕاندنی ئەرکەکان بە ڕێنماییکردن:** چات جی پی تی لێهاتوویی ئەوەی هەیە ئەو ڕێنمایی یان کۆنتێکستە تایبەتانە پەیڕەو بکات کە لە کاتی باسەکەدا پێی دەدرێ. ئەم لێهاتووییەی ڕێگە بە بەکارهێنەران دەدات کۆنترۆڵی زیاتریان بەسەر ئەنجامە خوازراوەکانیاندا هەبێت.

- **زانیاری سنووردار لەسەر بابەتەکان:** هەرچەندە چات جی پی تی زانیارییەکی بەرفراوانی هەیە، بەڵام دەقی ٣ی (واتە دەقە بەخۆڕاییەکەی) لەسەر زانیاری جیهانی، تا مانگی یەکەمی ساڵی ٢٠٢١ سنووردار کراوە. دەقی نوێی ئەو بەرنامەیە نرخەکەی مانگانە نیزیکەی ٢٠ دۆلارە کە هەموو زانیارییە نوێیەکانی تێدا گۆنجاوە و تەنانەت لێهاتوویی گەلێك ئەرکی زیاتر وەك خوڵقاندنی کاری هونەری واتە ڕەسم کێشان، دروستکردنی ویدیۆ، خوڵقاندنی شیعر، موزیك و هتدی هەیە.

- **دەستڕاگەیشتن بە "API"(بەرنامەڕێژیی جومگە یاخود پەیوەندگەکەی):** "ژیریی دەستکردی کراوە" دەستڕاگەیشتن بە چات جی پی تی لە ڕێگەی API دابین دەکات بۆ ئەوەی گەشەپێدەران بتوانن داواکاری بۆ مۆدێلەکە بنێرن و وەڵامەکانی دەقی دروستکراو لە لایەن ژیریی دەستکردەوە وەرگرن و لە بەرنامەکانیاندا بیگونجێنن.

- **هەڵسوکەوتی ئەخلاقی، سەلامەتی و ئیمەنی:** ژیریی دەستکردی کراوە بۆ کەمکردنەوەی بەکارهێنانی خراپ و پێشخستنی بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ئەخلاقی و پارێزگاریکردنی

بەکارهێنەرانی لەو تێکنۆلۆژیایە میکانیزمێکی دیاریکراوی هەیە، بەڵام سەبارەت بە ناوەڕۆکی هەستیار و هەندێک داواکاری سنووردار کراوە.

گەلێك گرنگە ئاماژە بەو خاڵەش بکرێ کە ئەم دەقەی چات جی پی تی بەرنامەیەکی تەواو و کامیل نییە و لەوانەیە وەڵامێکی چەواشەکارانە یان نادروست بە مرۆڤ بداتەوە. پێویستە مرۆڤ لەڕووی وریایی و تێگەیشتوویی لە توانایی و سنوورداریيەکانی ئەم تێکنۆلۆژیایە کەڵکوەربگرێ.

سوود و زیانەکانی سیستەمی ژیریی دەستکرد

تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەدارییدا هەم سوود و هەم زیان لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت. لێرەدا چەند لایەنێکی سەرەکی دەخەینەڕوو:

سوودەکان:

- **بەرزبوونەوەی کارایی ژیریی دەستکرد:** دەتوانێ یارمەتیدەر بێت بۆ کاراکردنی پرۆسەکانی بەرهەمهێنان و بازرگانی، لە ئەنجامدا بەرهەمهێنان بەرز و تێچووەکان کەم دەکاتەوە.

- **داهێنان و توانایی کێبڕکێ:** بە بەکارهێنانی داهێنانەکانی ژیریی دەستکرد، کۆمپانیاکان دەتوانن توانایی کێبڕکێی خۆیان بەهێز بکەن و بەرهەم و خزمەتگوزاریی نوێ پەرەپێبدەن.

- **ڕەخساندنی هەلی کار:** لە کاتێکدا دەتوانرێت هەندێک ئەرکی دەستی لە ڕێگەی ئۆتۆماتیکیەوە توونا بکرێن، بەڵام هەلی کاری نوێش لە پەرەپێدان و جێبەجێکردن و چاککردنەوەی سیستەمی ژیریی دەستکرد دروست دەبێت.

- **شیکاری بازاڕ و خزمەتگوزارییە کەسییەکان:** ژیریی دەستکرد شیکاری وردتری بازاڕ و دابینکردنی بەرهەم و خزمەتگوزارییە کەسییەکان دەکات، کە دەتوانێ ببێتە هۆی باشتربوونی کوالیتەی بەرهەمەکان و ڕازیبوونی کڕیار.

زیانەکان:

- **لەدەستدانی کار:** ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی لەدەستدانی کار لە هەندێک بواری پیشەسازیدا، بەتایبەتی لەو بوارانەی چالاکییەکان بە ئاسانی ئۆتۆماتیک دەکرێن.

- **نایەکسانی:** دەتوانرێ سوودەکانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی نایەکسان دابەش بکرێت، ئەوەش دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی نایەکسانی کۆمەڵایەتی و ئابووریی.

- **پاراستنی زانیاری و هەڵسوکەوتی تاکەکەسی:** بەرزبوونەوەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ ببێتە هۆی نیگەرانی پاراستنی زانیارییە کەسییەکان، بەتایبەت کاتێک باس لە کۆکردنەوە و پرۆسێسکردنی زانیارییە کەسییە هەستیارەکان دەکرێت. هەروەها پێویستە پرسە ئەخلاقییەکان سەبارەت بە سیستەمی ئۆتۆنۆم لەبەرچاو بگیرێن.

- **پشتبەستن بە تێکنۆلۆژییە مەزنەکان:** کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا کە زۆرجار لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا کاردەکەن، دەتوانن دەسەڵاتی زیادەڕۆیی بەسەر پەرەسەندن و بەرنامەکانی ژیریی دەستکردا بێنن، ئەوەش دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی قۆرخکاری و نیگەرانی ئەخلاقی و وەپێشخستنی بەرژەوەندیی سەرمایەداریی.

- **چاودێری و کۆنترۆڵکردنی خودی مرۆڤ:** لەگەڵ بەکارهێنانی سیستەمی ژیری دەستکرد کە لێهاتوویی خۆفێربوونیان هەیە، پرسیار لەبارەی کۆنترۆڵکردن و چاودێریکردنی مرۆڤ دەتوانێت بێتە ئاراوە، بەتایبەت کاتێ باس لە بڕیارە سەربەخۆکان دەکرێت.

بە گشتی، تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لەگەڵ سیستەمی سەرمایەداری پرسێکی ئاڵۆزە کە پێویستی بە وردبینی و ڕێکخستن هەیە بۆ ئەوەی لە لایەکەوە زۆرترین سوود بەدەستبهێنرێت هاوکاتیش ئەگەری کەمترین کاریگەرییە نەرێنییەکانی بەدوادا بێ. گرنگە ڕێبازێکی هاوسەنگ بدۆزرێتەوە کە داهێنان بەرەوپێش ببات، بەڵام بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی و ستانداردە ئەخلاقییەکانیش لەبەرچاو بگرێت.

جومگە یان پەیوەندگەی ژیریی دەستکرد و سیستەمی ئابووری سەرمایەداری

جومگەی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی ئابووری سەرمایەداری، پەیوەندییەکی ئاڵۆز و مەترسیدار لە نێوان تێکنۆلۆژیا و هەڵسوکەوتی کۆمەڵگادا پێکدەهێنێت. لە سەردەمێکدا کە پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا نەک هەر وەک کاتالیزاتۆرێک بۆ داهێنان بەڵکو وەک هێزێکی بزوێنەر بۆ گۆڕانکاری لە پێکهاتە ئابوورییەکان و دینامیکی کۆمەڵایەتیدا کاردەکات، ئێمە ڕووبەڕووی دووبارە داڕشتنەوەی گەلێك هەڵسوکەوتی قووڵ و مانادار و یاسای کۆمەڵایەتی دەکاتەوە کە چلۆنایەتی پێکەوە ژیانمان دەخاتە ژێر پرسیارەوە. لێرەدا چەند لایەنێکی سەرەکی ئەم پەیوەندگەیانە دەخەینەڕوو:

گۆڕانکاری ئابووری: ژیری دەستکرد توانایی گۆڕینی مۆدێلی بازرگانی ئێستای هەیە و لێهاتوویی ئەوەی تێدا بەدی دەکرێ کەرتی ئابووری نوێ دروست بکات. ئەمەش ڕەنگە ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە دیمەنی دامەزراندن و ڕێکخستنی کارامەیی، لێهاتوویی و بڕوانامەکانی مرۆڤ.

بازاڕی کار و بڕوانامەی کاریی: هەر وەك پێشتریش ئاماژەمان پێکرد، بەرزبوونەوەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ بەهۆی ئۆتۆماتیککردنی هەندێک چالاکیی و ئەرکی مرۆڤەوە کاریگەری لەسەر بازاڕی کار هەبێ. ئەوەش پێویستی بە گونجاندنی هێزی کار هەیە لە ڕێگەی ڕاهێنانەوە هەروەها پەرەپێدانی لێهاتوویی و کارامەیی نوێ. لە لایەکیشەوە ئەگەر ژیریی دەستکرد و دەستڕاگەیشتن بەم تێکنۆلۆژیایانە و سوودەکانی پەیوەندیدار بەوەوە بە شێوەیەکی

دادپەروەرانە دابەش نەکرێن، دەتوانێ نایەکسانی کۆمەڵایەتی پەرەپێبدات. ئەنجامەکەی دەبێتە هۆی پرسیار دروستکردن لەسەر بوارەکانی پەروەردە، سەرچاوە سروشتییەکان و دەرفەتی یەکسان بۆ مرۆڤ. دیارە لەگەڵ پێشکەوتن و پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد، ئەگەری چاودێریکردن و کونترۆڵی مرۆڤ لە ڕێگەی سیستەمی ئۆتۆماتیکەوە بەرزدەبێتەوە. پاراستنی زانیاریی، داتا کەسییەکان و ئازادی تاک لەم ڕووکارەدا دەبنە پرسێکی گەلێك گرنگ. لە لایەکیتریشەوە پەیوەندانی ژیریی دەستکرد بە ناو سیستەمی سەرمایەداری پرسیاری ئەخلاقی دەوروژێنێت، بەتایبەت کاتێک باس لە بڕیارە سەربەخۆکان و ئەگەری خراپ بەکارهێنانی تێکنۆلۆژیا دەکرێت. بەو هۆیەوە بەرپرسیارێتی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەبێ بە ڕوونی دیاری بکرێت.

سیستەمی سەرمایەداری بۆ گوشارهێنان لە پێناو داهێنانی نوێ و کێبەرکێی نێوان مرۆڤ دەتوانێت ببێتە هۆی بەرزبوونەوەی گرنگیدان بە داهێنانەکانی ژیریی دەستکرد کە ئەمەش لە لایەکەوە دەرفەتی پێشکەوتن دەخاتە ڕوو، بەڵام لە لایەکیتریشەوە پێویستی بە شیکردنەوە و ڕەچاوکردنی وردی کاریگەرییەکانی لەسەر هەلی کار و کۆمەڵگا دەبێ. لێرەدا ڕێکخستنی کاریگەر گەلێك گرنگە بۆ دڵنیابوون لەوەی ژیریی دەستکرد بەپێی بەها ئینسانییەکانی ناو کۆمەڵگا هەڵسوکەوت بکات. پێویستە بۆ دڵنیابوون لە ستانداردە ئەخلاقییەکان و شەفافیەت و لێپرسینەوە، مۆدێلی گونجاو پەرە پێبدرێت.

جومگەی نێوان تێکنۆلۆژیا و کۆمەڵگا لە چوارچێوەی ژیریی دەستکرد و سەرمایەداریدا پێویستی بە لەبەرچاوگرتنێکی هەمەلایەنە هەیە. دیزاینی کارەکە و تێکەڵکردنی ئەو ئیلەمێنتانە لێکەوتەی قووڵی لەسەر شێوازی کارکردن هەروەها شێوازی ژیان کۆمەڵگامان دەبێ.

بەوهۆیەوە گەلێك گرنگە دەرفەتەکان بە وردی بقۆزرێنەوە و هاوکاتیش چالاکانە بەرەورووی ئاستەنگە کۆمەڵایەتی و ئەخلاقییەکان ببینەوە. لە سەردەمێکدا پێشکەوتنی خێرای تێکنۆلۆژیا خەریکە بناغەی ژیانی کۆمەڵایەتیمان لە قاڵب دەداتەوە و سیستەمی ئابووریی سەرمایەداری ڕۆڵێکی ناوەندی دەگێڕێت، جومگەی نێوان ژیریی دەستکرد و کۆمەڵگا دەبێ توخمێکی چارەنووسساز بۆ داهاتووی لێ بخوڵقێندرێ. ئەم سەردەمە نەک هەر بە پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی وەک کاتالیزاتۆرێکی داهێنانی لێ دەردێ، بەڵکو وەک هێزێکی بزوێنەر بۆ گۆڕانکاری لە پێکهاتەکانی ئابووری و دینامیکی کۆمەڵایەتیدا تایبەتمەندییەکی بەرچاوی دەبێت. لە پێشمانەوە قۆناغێکی گۆڕینی قووڵی شێوازی ژیان چاوەڕوانیمان دەکات.

کاریگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر سیستەمی سەرمایەداری گەلێك جیاوازە. لە لایەکەوە دەرفەتی زیادکردنی کارایی و سوودی کێبەرکێ و فۆرمی نوێی دروستکردنی بەها دەگونجێنێ، بەڵام لە لایەکی دیکەوە لە دارشتنەوەی بازاڕی کارەوە تا پرسیارەکانی دادپەروەری و ئەخلاقدا، ڕووبەڕووبوون و بەرەنگاربوونەوە سەرهەڵدەدەن. هاوسەنگی نێوان پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی و پێداویستییە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگا خەریکە دەبێتە ئەرکێکی ناوەندی و سەرەکی سەردەم. لەم بوارە گرژەدا، زۆر گرنگە ڕێبازێکی گشتگیر پەیڕەو بکرێت کە نەک هەر لایەنە ئابوورییەکان لەبەرچاو بگرێت، بەڵکو گرنگی بە بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی و یەکسانی و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ بدات. ئەم ڕێباز و بڕیارانەی ئێمە لە جومگەی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداریدا دایدەنێین نەک هەر داهاتووی کار و ئابووری لە قاڵب دەدات، بەڵکو کاریگەری لەسەر پرسیارە بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگاکەشمان دەبێت.

مەیدانی کێبەرکێی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری، مرۆڤ هان دەدات بە وردی بیر لە کاریگەرییەکانی تێکنۆلۆژیا لەسەر پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکان بکاتەوە. ئەمڕۆ سەردەمی گۆڕانکارییە کە تێیدا نەک هەر دەبێ ئەگەر و کێشەکانی ژیریی دەستکرد لەبەرچاو بگیرێن، بەڵکو پێویستە چالاکانە و بە باشیی چۆنیەتی تێکەڵبوونی ئەم تێکنۆلۆژیایانە لە کۆمەڵگاکەماندا گونجاو بکەین و چارەیان بۆ بدۆزینەوە. تەنیا لە ڕێگەی ڕێبازێکی ڕەنگدانەوەی چالاکانەوە دەتوانین دڵنیا بین لەوەی پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا بە هاوئاهەنگی لەگەڵ ماف و بەها و پێداویستییەکانی کۆمەڵگاکەمان بەرەوپێشەوەمان دەبات.

ئەم بابەتە کە تایبەتە بە پەیوەندایەتی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی ئابووری سەرمایەداری، زۆر لەوە گرنگترە کە تەنیا لایەنی تێکنۆلۆژیاکەی لەبەرچاو بگرین. گرتنی ئەم ڕێبازە، بناغەی بەها و بایەخە ئینسانییەکانی کۆمەڵگاکەمان تێکدەڕووخێنێت و کاریگەری لەسەر چەند لایەنی سەرەکی ژیانمان دەبێت:

- ژیریی دەستکرد کاریگەرییەکی بەرچاوی لە ڕێگەی چالاککردن و بەرزکردنەوەی لێهاتوویی، زیادکردنی بەرهەمهێنان و فۆڕمی نوێی دروستکردنی بەها ئینسانییەکان لەسەر پێکهاتە ئابوورییەکان هەیە.

- لە هەمان کاتدا دەتوانێ ببێتە هۆی هەڵچوون لە مۆدێلە بازرگانییە دامەزراوەکان و گۆڕینی دینامیکی پیشەسازیی.

- ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانکاری بەرچاو لە بازاڕی کاردا. هەندێک ئەرک بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیک بەڕێوەدەچن و هاوکاتیش چاوەڕوانی

لەسەر کارامەیی و بڕوانامەی نوێی کرێکاران بەرزدەبێتەوە. داهاتووی کاریی ڕووبەڕووی دووانەی "دەرفەت" و "شانس" دەبێتەوە.

- تێکەڵاوکردنی ژیری دەستکرد پرسیاری قووڵی ئەخلاقی دەوروژێنێت، هەروەك پێشتریش ئاماژەمان پێدا بە تایبەت کاتێک باس لە بڕیاردانی سەربەخۆ، پاراستنی زانیارییەکان، شەفافیەت و دادپەروەری دەکرێت، باسەکە گەلێك ئەستەم دەبێتەوە و پێناسەکردنی ستاندارده ئەخلاقییەکان و دڵنیابوون لە بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا نیگەرانییەکی سەرەکی و گرنگمان بۆ دەخولقێنێ.

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ کاریگەری لەسەر پەیوەندییەکانی دەسەڵاتە سیاسییەکانی ئێستا هەبێت، بە تایبەت کاتێک کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا پێگەی باڵادەستی سیاسی داگیر بکەن. پرسیارەکان سەبارەت بە کۆنترۆلکردنی زانیاریی و داتا، پێکهێنانی قۆرخکاری و دەستڕاگەیشتن بە تێکنۆلۆژیاکان بە شێوەیەکی دیموکراتیک دەبێتە ئەرکی سەرەکی. هەروەها گۆڕانکاریی لە بواری پەروەردە و ڕاهێنانەوە دەست پێدەکات تا دەگاتە دینامیکی کۆمەڵایەتی و دابەشکردنی سەرچاوە و کانزا سروشتییەکان. لێرەدا دەرفەت و مەترسییەکان دەبێ لە چوارچێوەیەکی کۆمەڵایەتی ئازاد و کراوەدا سەیر بکرێن و ڕێگەچارەی گونجاویان بۆ بدۆزرێتەوە. بۆیە هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ ئەم بابەتە نەک هەر پێویستی بە مرۆڤی شارەزای بواری تێکنۆلۆژیا بەڵکو پێویستی بە بیرکردنەوەیەکی قووڵ سەبارەت بە

بەها، ماف و بنەمای ئینسانی و کولتووری جیاوازی کۆمەڵگاکانەوە هەیە. هەروەها لە نێوان پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا و خۆشگوزەرانی ئابووری و بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتیدا پەیوەندی بە دۆزینەوەی هاوسەنگییەکەوە هەیە بۆ ئەوەی لە داهاتوودا کۆمەڵگایەکی بەردەوام و دادپەروەرانە بخوڵقێندرێ.

تێکەڵکردن و گونجاندنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری

گونجاندن و گرێدانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری، پرۆسەیەکی گەلێك ئاڵۆزە و بە دڵنیاییەوە کاریگەریی قووڵ لەسەر لایەنە جۆراوجۆرەکانی ئابووری و کۆمەڵایەتی دادەنێ. تێکنۆلۆژیای ژیریی دەستکرد ڕێگە بۆ زیادبوونی بەرچاوی لێهاتوویی و کارایی لە پرۆسەکانی بەرهەمهێنان و بازرگانیدا خۆش دەکەن. ئەوەش دەبێتە هۆی پەرەپێدانی بەرهەمهێنان و پاشەکەوتکردنی تێچوو و زیادبوونی توانای کێبڕکێ بۆ کۆمپانیاکان لە گۆڕەپانی سەرمایەداریدا. پەرەپێدان و ساقمگیربوونی ژیریی دەستکرد دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانکاری بەرچاو لە ڕەوتی بازاڕی کاردا. ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆکار بۆ گۆڕانبەسەرداهاتنی ئەرک و چالاکی مرۆڤ ناو کۆمەڵگاکان. ئەوەش دەزانین لە سیستەمی سەرمایەداریدا کێبڕکێ لەسەر سەرچاوە و بەدەستەوەگرتنی هێزی بازاڕی جیهانی گەلێك بەهێزە. بۆیە ژیریی دەستکرد دەتوانێ بۆ بەرهەمهێنان بەگشتی و داهێنان بەتایبەتی یارمەتیدەری سەرمایەداران و خاوەن کۆمپانیاکان بێ و خاوەنەکانیان بۆ وەرگرتنی سوودی زیاتر هەوڵی کونترۆڵکردن و دەستکاریکردنی ئەو تێکنۆلۆژیایە بدەن و لە کۆتاییدا بۆ بەرژەوەندی خۆیان زیان بە مرۆڤ و ئازادییە کەسییەکانی بگەیێنن.

ناساندن و شیکردنەوەی ئەرکی ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا چ لە ڕێگەی پەرەپێدانی بەرهەم و خزمەتگوزارییە داهێنەرەکانیەوە بێت یان باشکردنی پرۆسەکانی بازرگانی، دەرفەتێکی نوێ پێکدێنێ و دەرگای بازرگانیی نوێ دەکاتەوە، کە دەکرێ کۆمپانیاکان بۆ وەرگرتنی سوودی

زیاتر بنبەست و سنوور بۆ مرۆڤی ناو کۆمەڵ پێکبێنن. سەرەڕای ئەوەی ژیریی دەستکرد دەتوانێ هەل و شوێنی نوێی کاری دروست بکات، بەڵام ئەو مەترسییەش هەیە هەندێک ئەرک ئۆتۆماتیکی بکرێن و هەندێک لە پرۆفایلی کارەکان وەك شتێکی زیادە سەیر بکرێن. ئەمەش دیارە ئەو پرسیارە دەخوڵقێنێ ئایا کرێکارانی پێشوو ئەو ئامادەییەیان دەبێ بتوانن خۆ لەگەڵ سیستەم و تێکنۆلۆژیای نوێ ڕێکبخەن؟ هەروەها ئایا یەکخستن و گونجاندنی ژیریی دەستکرد دەتوانێ نایەکسانی کۆمەڵایەتی و ئابووریی ئێستا پەرەپێبدات؟ بە تایبەت کاتێک دەستڕاگەیشتن بەم تێکنۆلۆژیایە لە کۆمەڵگا جیاوازەکاندا بە شێوەیەکی نایەکسان دابەش بکرێت؟ دیارە کۆمپانیا گەورەکان و خاوەن سەرمایەکان دەتوانن ڕۆڵێکی باڵای کارتێکەری لەسەر حکوومەتەکان بگرنە ئەستۆ و بەو هۆیەوە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان و بە زەرەری کرێکاران کاریگەرییان لەسەر پەیوەندییەکانی دەسەڵات هەبێ.

کاریگەریی سەرمایەداران بە یارمەتی ژیریی دەستکرد لەسەر کار و ئەرکی کرێکاران پێویستی بە چوارچێوەی یاسایی گونجاو هەیە بۆ ئەوەی چینی کرێکار لە چەوسانەوەی کاریی، ڕەوتی بنەما ئەخلاقییەکان، پاراستنی زانیارییە کەسییەکان و شەفافیەتی هەڵسوکەوتی مرۆڤخۆشەویستانە دڵنیا بکرێن. دیارە لە جیهانی دیجیتاڵیی ئەمڕۆییدا بۆ ڕێگریکردن لە ئەگەری چەوسانەوە، ڕێکخستن و گونجاندن گەلێك ئەستەمە، بەڵام لە ڕوانگەی یاسایی و بۆ بەرگریکردن لە برینداربوونی مافی مرۆڤ، دەبێ بەکارهێنانی تێکنۆلۆژیا و گرێدانی لە سیستەمی سەرمایەداری ئاگایانە و گەلێك شەفاف بەڕێوەبچێ. یاخود دەتوانین بڵێین بە گشتی گرێدانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری سەرەڕای ئەوەی دینامیکێکی گەلێك ئاڵۆزە، بەڵام دەبێ دەرفەت و شانسێك بۆ هێزی کاریی بخاتە

ڕوو كه به شێوەیەکی نوێ و گونجاو گەلێك وریایانە و لەڕووی یاساییەوە بۆ دڵنیابوونی داهاتووی کاریی كه ڕەنگە سوودەکانی بۆ خاوەنداران گەلێك زیاتر بێ بەهەڵسەنگاندن لەگەڵ کرێکاران، بنەمای کۆمەڵایەتی و ڕەوتی ئەخلاقیی کۆمەڵگاکان تێکنەدات.

سوود و زیانەکانی گونجاندنی ژیریی دەستکرد لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا

سوود و زیانەکانی ئەو یەکگرتنە هاوشێوەی ئەو سوود و زیانانەن کە لە بەشی سیستەمەکەدا باسمان لێوەکرد.

سوودەکانی یەکخستنی ژیری دەستکرد و سەرمایەداری:

- زیادکردنی کارایی، ژیریی دەستکرد دەتوانێ بە ئۆتۆماتیککردنی ئەرکە دووبارەبووەکان و چالاککردنی پرۆسەی بڕیاردانی باشتر، بەرهەمهێنان و کارایی کۆمپانیاکان بەرزکاتەوە.

- پێشخستنی داهێنان: تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لەگەڵ سیستەمی سەرمایەداری ڕەوتی بەرەوپێشچوون بۆ داهێنان خێراتر دەکات و هاوکاتیش کۆمپانیاکان هەوڵدەدەن لە ڕێگەی تێکنۆلۆژیا پێشکەوتووەکانەوە لە کێبڕکێدا سوودی زیاتر بەدەستبهێنن.

- گەشەی ئابووری: بە دروستکردنی دەرفەتی بازرگانی نوێ و باشکردنی پرۆسەکان، یەکخستنی ژیریی دەستکرد دەتوانێ لە گەشانەوەی ئابووری بەشداری بکات.

- ڕەخساندنی هەلی کار: هەرچەندە دەتوانرێ هەندێک لە چالاکییەکان ئۆتۆماتیکی بکرێن و ئەو مرۆڤانەی بەو چالاکییەناوە بەستراونەتەوە کارەکەیان لەدەست بدەن،

بەڵام هەلی کارێکی نویێ لە بوارەکانی پەرەپێدان، جێبەجێکردن و چاککردنەوەی کەرەسەی پەیوەندیدار بە ژیریی دەستکردوە دروست دەکرێت.

- بڕیاردانی باشتری ژیریی دەستکرد: دەتوانێت شیکاری و پێشبینی وردی زانیاریی و داتاکان بۆ کۆمپانیاکان دابین بکات، ئەوەش دەتوانێ بە هەڵسەنگاندن لەگەڵ بڕیارەکانی مرۆڤ ببێتە هۆی بڕیاردانی ئاگادارانەتر لە ئاستە جیاوازەکاندا.

زیانەکانی یەکخستنی ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری

- لەدەستدانی کار: ئۆتۆماتیزەکردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی لەدەستدانی کار، بەتایبەت لەو پیشەسازییانەی کە دەتوانرێ ئەرکە دووبارەبووەکان بە هاسانی ئۆتۆماتیکی بکرێت.

- نایەکسانی: دەتوانرێ دەستڕاگەیشتن بە تێکنۆلۆژیا پێشکەوتووەکانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی نایەکسان دابەش بکرێت، ئەمەش دیارە نایەکسانییە کۆمەڵایەتییەکانی ئێستا زیاتر دەکات و دەبێتە هۆی نارەزایەتی مرۆڤ و کێشەی بەدوادا دێت.

- نیگەرانیی پاراستنی زانیارییە کەسییەکان: زیادبوونی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەبێتە هۆی کۆکردنەوەی زانیارییەکی بەرچاو لە نهێنیە کەسییەکان، ئەوەش دەتوانێت

نیگەرانییەکانی پاراستنی زانیاریی کەسی و ئاسایش دروست بکات کە ڕەنگە زۆر کەس وەك نهێنی ژیانی خۆیان نەیانەوێ بە شێوەی ئاشکرا لەگەڵ مرۆڤیتردا بەشی بکەن.

- هەڵسوکەوتی ئەخلاقی و شەفافیەت لە کارەکاندا: بڕیاری سەربەخۆ لەلایەن سیستەمەکانی ژیریی دەستکرد دەتوانێت پرسیاری ئەخلاقی بۆ مرۆڤ دروست بکات، هەروەها نەبوونی شەفافیەت لە دەوری هەندێک ئەرکی ئالگاریتم دەتوانێت نیگەرانییەکان سەبارەت بە دادپەروەری و لێپرسینەوە دروست بکات.

- کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا: کۆمپانیا گەورەکان کە بە گشتی پەرە بە ژیریی دەستکرد دەدەن و ئەرکەکانی بۆ دیاری دەکەن، دەتوانن وەك هێزێکی پێشتر دارێژاو بۆ بەرژەوەندی خۆیان بەرنامەی بۆ دارێژن، ئەمەش دەبێتە هۆی قۆرخکاری و پەیوەندی نایەکسانی دەسەڵات و بە زیانی کرێکاران و مرۆڤی ئاسایی تەواو دەبێ.

بەو هۆیانەوە تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری هەم دەرفەتی کاریی و هەم ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کێشەی داتاشراو لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت و گەلێك گرنگە ڕێبازێکی دادپەروەرانە و هاوسەنگانە بدۆزرێتەوە بۆ زۆرترکردنی کاریگەرییە ئەرێنییەکان و کەمکردنەوەی دەرئەنجامە نەرێنییەکان کە دەگەنە خاڵی زیانگەیاندن بەو مرۆڤانەی وا کار بۆ سیستەمەکە دەکەن. هەروەها گرێدانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری دەتوانێ

کاریگەری جیاوازی لەسەر کەسانی پاشخانی کۆمەڵایەتی و ئابووری جیاواز هەبێت. لێرەدا بۆ ڕوونکردنەوە چەند خاڵێك دەخەینەڕوو:

بۆ ئەو کەسانەی داهات یان سامانیان زیاترە:

- هەلی کاری نوێ: ئەو کەسانەی داهاتیان زیاترە، لەوانەیە زیاتر دەستیان بە کارە لێهاتووەکان بگات کە لە پەرەپێدان و جێبەجێکردن و چاککردنەوەی ژیریی دەستکردەوە سەرهەڵدەدەن.

- دەرفەتی سەرمایەدانان: ئەوانەی داهاتیان زیاترە، لەوانەیە ئامرازی داراییان هەبێت بۆ سەرمایە دانان لەو کۆمپانیایانەدا کە سوودمەندن لە یەکخستنی ژیریی دەستکرد و بەم هۆیەوە دەتوانن سوودی زیاتر لە قازانجی کۆمپانیاکە وەربگرن.

- دەستڕاگەیشتن بە بەرنامەکانی ژیریی دەستکرد: ئەو کەسانەی سەرچاوەی داراییِ باشتریان هەیە دەتوانن گەلێك ساکارتر دەستیان بە بەرنامە و خزمەتگوزارییە پێشکەوتووەکانی ژیریی دەستکرد ڕابگات و ڕەنگە ژیانی ڕۆژانەیان ئاسانتر یان باشتر بکاتەوە.

بۆ ئەو کەسانەی داهاتیان کەمترە یان سەرچاوەی ماڵییان سنووردارە

- لەدەستدانی کار: لە هەندێک پیشەسازیدا کە کاریگەری ئۆتۆماتیکی ژیریی دەستکردیان لەسەرە، ڕەنگە ئەو کەسانەی داهاتیان کەمترە زیاتر تووشی لەدەستدانی کار ببن، بەتایبەتی

ئەگەر کارەکانیان بە ئاسانی و سەرمایەی کەمتر ئۆتۆماتیکی بکرێت.

- پێداویستییەکانی کارامەیی: دیارە ئەو کارە نوێیانەی بەهۆی ژیریی دەستکرەوە پێکدێن پێویستیان بە کارامەیی و لێهاتوویی تایبەتمەند هەیە، لێرەدا ڕەنگە ئەو کەسانەی دەستڕاگەیشتنیان بە خوێندن و ڕاهێنان سنووردار بووە، کێشەیان هەبێت و نەتوانن خۆیان لەم بوارانەدا بگونجێنن.

- نایەکسانی کۆمەڵایەتی: ئەگەر دەستڕاگەیشتن بە سوودەکانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی نایەکسان و جیاواز دابەش بکرێت، دەتوانێ بارودۆخی نایەکسانی کۆمەڵایەتی ئێستا گەلێك خراپتر کاتەوە و بە زەرەری ئەو کەسانە تەواو بێت کە نەتوانن کەڵکی تەواو لە سیستەمەکە وەربگرن.

گەلێك بە گرنگی دەزانم جەخت لەسەر ئەوە بکەمەوە کە کاریگەرییەکە تەنیا پەیوەست نییە بە دۆخی داراییەوە، بەڵکوو هۆکاری وەک پەروەردە، لێهاتوویی، پشتیوانی کۆمەڵایەتی و سیاسەتەکانی حکومەت لە چۆنیەتی ئەزموونکردنی یەکخستنی ژیریی دەستکرددا دەورێکی گرنگ دەگێڕن. بۆیە ئەم پرۆسەیە پرسێکی ئاڵۆزە و بۆ دڵنیابوون لەوەی سوودەکانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی بەرفراوان دەستەبەر بکرێن و نایەکسانی و نادادپەروەریی کۆمەڵایەتی گەورەتر نەکەنەوە، پێویستی بە گرتنەبەری ڕێوشوێنی سیاسی و کۆمەڵایەتی ژیرانە هەیە.

کاریگەریی ئەم سیستەمە لەسەر گلۆبالبوونی جیهانی

تێکەڵکردن و گرێدانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری کاریگەرییەکی درێژخایەنی لەسەر گلۆبالبوونی جیهانی دەبێت، بۆ وڵاتانی جیاواز هەم شانس ودەرفەتێکە و هەم ڕووبەڕوووەستان لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت. لە لایەکەوە پێشەنگایەتیکردن لە توێژینەوە و جێبەجێکردنی ژیریی دەستکرد توانای کێبڕکێی نێودەوڵەتی گەلان بەهێز دەکات. ئەوەش دەبێتە هۆی پێشبڕکێیەکی جیهانی بۆ داهێنانی تێکنۆلۆژی لە کاتێکدا وڵاتان هەوڵدەدەن پێگەی خۆیان لە زنجیرە بەها جیهانییەکان باشتر بکەن. لە لایەکیتریشەوە ئەو گۆڕانکاریانەی ژیریی دەستکرد دەیهێنێتە ئاراوە دەتوانێ کاریگەری لەسەر دینامیکی دابەشکردنی کار و زنجیرە بەها جیهانییەکان هەبێت. ئۆتۆماتیککردن و باشترکردنی کارایی دەتوانێت ببێتە هۆی ڕێکخستنەوەی پرۆسەکانی بەرهەمهێنان لە ناوچە جیاوازەکانی جیهان.

لە بواری بازرگانی نێودەوڵەتیدا، ئەو وڵاتانەی لە تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکردا پێشدەکەون دەتوانن باشتر بەرهەم و خزمەتگوزارییەکانیان پێشکەش بکەن. ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە ڕەوتی بازرگانی و دووبارە دارشتنەوەی سیستەمی بازرگانی جیهانی. ئاڵوگۆڕی زانیاری لە سنوور تێپەڕبوو خەریکە دەبێتە شتێکی گرنگ بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد، ئەمەش پاراستنی زانیاریی و داتا، پاشەکەوتکردنی زانیاریی و دامەزراندنی ستانداردە نێودەوڵەتییەکان دەکاتە پرسە سەرەکییەکانی ناو کۆمەڵگا. بۆیە هاوکاری نێودەوڵەتی پێویستە بۆ پەرەپێدانی ڕێسا و ڕێنماییە ئەخلاقییە کاریگەرەکان کە پێش بەو کێشانە دەگرن. ڕەنگە وڵاتانی تازەپێگەیشتو

ڕووبەڕووی ئاستەنگ ببنەوە، چونکە پێشکەوتنە تێکنۆلۆژییەکان لە بواری ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی یەکسان دابەش نەکراون، بەڵام لە هەمان کاتدا ئەم وڵاتانە دەتوانن دەرفەتەکان بقۆزنەوە بۆ هەمەچەشنکردنی بواری ئابووریيان و بەشداریکردنیان بە شێوازی نوێ لە بازرگانیی جیهانیدا.

بە گشتی تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری بۆ داڕشتنی کاریگەرییەکان لەسەر گلۆبالبوونی جیهانی و دڵنیابوون لەوەی شانس و دەرفەت و مەترسییەکانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە لە ئاستی جیهانیدا بەڕێوەدەبرێن، پێویستی بە بەرزکردنەوەی تێکۆشان و هاوکاری نێودەوڵەتی هەیە.

تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری لە ڕاستیدا کاریگەری لەسەر جیهانی گلۆبال هەیە. لێرەدا چەند لایەنی پەیوەندیدار دەخەینەڕوو:

توانایی و لێهاتویی کێبڕکێی نێودەوڵەتی:

ئەو گەلانەی بەهۆی توێژینەوە و پەرەپێدان و جێبەجێکردنی ژیریی دەستکردەوە وەبەرهێنان دەکەن دەتوانن توانایی کێبڕکێی نێودەوڵەتی خۆیان بەهێز بکەن. ئەوەش پێشبڕکێیەکی جیهانی بۆ داهێنانی تێکنۆلۆژی و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بەرەوپێش دەبات. ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکرد دەتوانێت ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە بازاڕی کاری جیهانیدا. کۆمپانیاکان دەتوانن بە پشتبەستن بە بەردەستبوونی کرێکارانی لێهاتوو کە توانایی ژیریی دەستکردیان هەیە کاریگەرییان لەسەر هەڵبژاردنەکان هەبێت. ئەو وڵاتانەی پێشەنگن لە تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکر دەتوانن ڕۆڵێکی باڵادەست لە بازرگانی نێودەوڵەتیدا بگێڕن. هەروەها هاوبەشکردنی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد دەتوانێت ببێتە هۆی زیادبوونی

هاوکاری نێوان نەتەوەکان. بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد زۆرجار پێویستی بە ئاڵوگۆڕی زانیاریی گەلێك زۆر هەیە و ڕەنگە لە سنووره نیشتمانییەکان تێپەڕبێت. ئەمەش پرسیار لە پاراستنی زانیاریی، داتا و حەریمی کەسی و ڕێکخستنی زانیارییە نێودەوڵەتییەکان دەوروژێنێت. هەروەها پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ دانانی ستاندارد و نۆرم و یاسا ئەخلاقییەکان پێویستی بە هاوکاری نێودەوڵەتی هەیە بۆ دڵنیابوون لەوەی تێکنۆلۆژیاکان بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە و دادپەروەرانە لەسەر ئاستی جیهانی هەڵسوکەوت دەکەن.

ڕەنگە بەردەستبوون و بەکارهێنانی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد بەپێی ناوچەکان جیاواز بێت. ئەمەش دەتوانێت ببێتە هۆی لێکبڵاوبوونەوەی مەودای زیاتر لە نێوان وڵاتانی پێشکەوتوو و وڵاتانی تازەپێگەیشتوو، مەگەر ئەوەی هەوڵەکان بۆ باشترکردنی دەستڕاگەیشتنی مرۆڤ بەو سیستەمانە لە ئاستی جیهانیدا پەرەی پێبدرێ. دیارە وڵاتانی گەشەسەندوو دەتوانن هەم شانس و دەرفەت و هەم ڕووبەڕوو وەستانەکانیان لە یەکخستنی ژیریی دەستکرد ئەزموون بکەن، هاوکاتیش پێشکەوتن لە بواری ئۆتۆماتیزمدا دەتوانێت چالاکیی مرۆڤ بکاتە هۆی ناسەقامگیری هەندێک بازاڕی کار.

بە گشتی تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی سەرمایەداری کاریگەری لەسەر پەیوەندییە ئابوورییە جیهانییەکان و بازرگانی نێودەوڵەتی و هاوکاری نێوان وڵاتان دەبێ. گەلێك گرنگە کاریگەرییەکان لە ئاستی جیهانیدا لەبەرچاو بگیرێن و ستاندارد و ڕێککەوتنە نێودەوڵەتییەکان بۆ پێشخستنی بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد لەسەر ئاستی جیهانی پەرەپێبدرێن.

بناغەی بەها و مافی کۆمەڵگاکەمان و ژیریی دەستکرد

بنەڕەت و بناغەی بەها ئینسانییەکانی کۆمەڵگاکەمان ئەو بنەما و بەها و پێکهاتە بنەڕەتیانەن کە پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و شێوازی پێکەوە ژیانی مرۆڤەکان و مافەکانیان لە قاڵب دەدەن. دیارە ئەم توخم یاخود ئیلەمێنتانە بەستراو بە چوارچێوەی کولتووری، مێژوویی و کۆمەڵایەتی گۆڕانیان بەسەردادێت، بەڵام دەتوانرێت هەندێک بنەمای گشتی دەستنیشان بکرێت:

- **دادپەروەری و بەرپرسایەتی:** بیرۆکەی دادپەروەری و بەرپرسایەتی بەردێکی بناغە دەخوڵقێنێ کە بنەمای سیستەمی یاسایی و نۆرمە کۆمەڵایەتییەکان و هەڵسوکەوتی ئەخلاقی مرۆڤی ناو کۆمەڵ پێکدەهێنێت.

- **ئازادی و دێمۆکراسی:** ئازادی دەربڕینی بڕیاری تاکەکەسی، ڕادەربڕین، دەنگدان و بەشداری سیاسی بەهای ناوەندین لە زۆرێک لە کۆمەڵگاکاندا کە لەسەر بنەمای دیموکراسی دامەزراون.

- **مافی مرۆڤ:** ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ، واتە هەر تاکێک بەبێ گوێدانە ڕەگەز، ئایین، بنەچە یان تایبەتمەندییەکی دیکە، بنەمایەکی بنەڕەتی بنیاتنانی کۆمەڵگایەکی دادپەروەر و مرۆڤدۆستانەیە.

- **یەکسانی و بەرابەریی کۆمەڵایەتی:** تامەزرۆیی بۆ یەکسانی کۆمەڵایەتی کە ئاماژەیە بۆ شانس و دەرفەتی کەڵکوەرگرتن لە سەرچاوە و مافی یەکسان بۆ هەموو ئەندامانی کۆمەڵگا، بەهایەکی سەرەکی و گەلێك گرنگی کۆمەڵگاکانە.

- **بوارەکانی پەروەردە:** پێشخستنی پەروەردە وەک ئامرازێکی گەشەپێدانی کەسی و بەهێزکردنی کۆمەڵگا بەردێکی بناغەی چارەنووسسازە کە جەخت لەسەر دەستڕاگەیشتن بە زانست و دەرفەتی پەروەردەیی دەکات و ئەو هەلە بۆ هەموو مرۆڤێکی ناو کۆمەڵ پێکدێنێ کە بە شێوەیەکی یەکسان و مافێکی وەك یەك کەڵکی لێوەرگرن.

- **سیستەمی ئابووری:** سیستەمی ئابووری هەڵبژێردراو، سەرمایەداری بێت، سۆسیالیزم بێت یان تێکەڵێک لە هەردووکیان، لە بنەڕەتدا کاریگەریی لەسەر چۆنیەتی دابەشکردنی سەرچاوەکان و ئاڵوگۆڕی ئابووری هەیە.

- **بنەماڵە و کۆمەڵگا:** دامەزراندنی خێزان و چەمکی کۆمەڵایەتی و پەیوەندی کۆمەڵایەتی توخمە بنەڕەتییەکانن کە پەیکەری کۆمەڵایەتی لە قاڵب دەدەن.

- **سەروەری یاسا:** بوونی دەوڵەتێکی دەستوری و دێمۆکراتیك کە تێیدا یاساکان بە شەفافی و یەکسان بۆ هەموو بەشدارانی کۆمەڵگا بەڕێوەبچێ، بۆ دەستەبەرکردنی ڕێکوپێکی و پاراستنی مافی هاوڵاتیان گەلێك گرنگ و بڕیاردەرە.

- **کولتوور و ناسنامە:** هەمەچەشنی کولتووری و جەختکردنەوە لەسەر ناسنامەی تاک و بە کۆمەڵ، پێکهاتەی سەرەکین کە ڕەوتی کۆمەڵایەتی لە قاڵب دەدەن.

- **تەندروستی و خۆشگوزەرانی:** تەندروستی و خۆشگوزەرانی بەشدارانی کۆمەڵگا پایەی بنەڕەتین کە کاریگەرییان لەسەر لێهاتوویی و بەختەوەری کۆمەڵگاکان هەیە.

ئەم پایە سەرەکییانە پێکهاتەی بنەڕەتی کۆمەڵگاکەمان پێکدەهێنن و لەژێر کاریگەری پێشهاتە کۆمەڵایەتییەکان، نۆرم و بیروباوەڕی تاکەکەسیدا بەردەوام پرۆسەی گۆڕانکاریی و گفتوگۆ بەڕێوەدەچێ. تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە کۆمەڵگاکەماندا کاریگەری لەسەر پایە بنەڕەتییە جیاوازەکان هەیە و لایەنە سەرەکییەکانی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی دەخوڵقێنێ. لێرەدا ئاماژە بە چەند بیرکردنەوە لەسەر ئەم بابەتە دەکەین:

جیهانی کار و دۆخی ئابووری: ژیریی دەستکرد لە ڕێگەی ئۆتۆماتیزم و چاوەڕوانکردنی کارایی و لێهاتوویی مرۆڤ گۆڕانکاریی بەسەر جیهانی کاردا دێنێت. ئەمەش کاریگەری لەسەر بەها بنەڕەتییەکانی وەک تێڕوانین بۆ کار، پێویستی بە لێهاتوویی و دابەشکردنی داهات و سەرچاوەکان و هتد هەیە. جێبەجێکردن و دامەزرانی ژیریی دەستکرد و گونجاندن و گرێدانی لە ئەرکەکانی ناو کۆمەڵگا پێویستی بە ڕەچاوکردنی وردی دادپەروەری هەیە. ئەویش پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە دەستڕاگەیشتن بە تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد و دابەشکردنی سوود و دوورکەوتنەوە لە جیاکاری لە ڕێگەی ئالگاریتمەکانەوە دەبێ. هەروەها هێنانەکایەی ژیریی دەستکرد لەگەڵ چاوەڕوانکردنی داواکاری بۆ هەندێک لێهاتوویی نوێ کاریگەری لەسەر سیستەمی پەروەردە دەبێ. دیارە ئەم چاوەڕوانییەش کاریگەری لەسەر

دەستڕاگەیشتن بە خوێندن و پێویستی فێربوونی بەردەوامی مرۆڤ لە ژیانی کاریدا هەیە. ژیریی دەستکرد ڕووبەڕوووەستانی پەیوەست بە مافەکانی مرۆڤ و پاراستنی زانیارییەکان بەدوای خۆیدا دێنێ. دیارە لەو ناوەشدا دەبێ هاوسەنگی نێوان پێشکەوتن و پاراستنی مافەکانی تاک لەبەرچاو بگیرێت. لە لایەکیشەوە مەترسی ئەوە هەیە ژیریی دەستکرد نایەکسانی کۆمەڵایەتییەکانی ئێستا پەرە پێبدات ئەگەر دەستڕاگەیشتن بە تێکنۆلۆژیاکان یان توانایی سوودمەندبوون لە ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی دادپەروەرانە دابەش نەکرێت. لە لایەکیتریشەوە ئەم سیستەمە نوێیە دەتوانێت بە باشترکردنی دەستنیشانکردنەکان، چالاککردنی پزیشکی کەسی و بەرزکردنەوەی کارایی لە کەرتی چاوەدێری تەندروستیدا، گۆڕانکاری بەرچاو لە بواری چاودێری تەندروستی بهێنێتە ئاراوە.

پەرەپێدانی ڕێنماییە ئەخلاقییەکان بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەبێتە لایەنێکی بنەڕەتی و باسێکی گەلێك گرنگ. شەفافیەتی بڕیاری ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد خەریکە دەبێتە مەرجێکی گرنگ بۆ متمانەکردن بەم تێکنۆلۆژیایانە. شێوازی بەکارهێنانی لە چوارچێوەی کولتووریدا کاریگەری لەسەر پاراستنی جۆراوجۆری کولتووری و ناسنامەی تاکەکەسی دەبێ. لێرەدا پرسیارێک دێتە ئاراوە کە چلۆن ژیریی دەستکرد دەتوانێت ڕێز لە بەها کولتوورییەکان بگرێت و پشتگیریان بکات؟

جێبەجێکردنی ژیریی دەستکرد پێویستی بە گونجاندنی چوارچێوە یاساییەکان دەبێ بۆ دڵنیابوون لەوەی بنەماکانی سەروەری یاسا سەبارەت بە بەرپرسیارێتی، متمانەپێکردن و پاراستنی یاسایی بە شێوازێکی یەکسان ڕەچاو بکرێن. هەروەها ئەم تێکنۆلۆژیایە بە ئەگەری زۆر سنووورە نیشتمانییەکان تێدەپەڕێنێت، چونکە هاوکاری نێودەوڵەتی لە دانانی ستاندارد، یاسا و ڕیسا و ڕێنماییە ئەخلاقییەکان

گەلێك گرنگایەتیان هەیە. ئەم چەند نموونانەی سەرەوە گرنگایەتی و ئاڵۆزیی سیستەمەکە ڕوون دەکەنەوە. هەربۆیە دەبێ بە بەشداری و چالاکیی بەردەوام هەموو لایەنەکانی بە وردیی شی بکرێنەوە.

دیارە سروشتییە تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە کۆمەڵگاکاندا دەرگای دەرفەت بۆ داهێنان و پێشکەوتنەکان دەکاتەوە، بەڵام پێویستی بە بیرکردنەوە و دیزاینێکی ورد هەیە بۆ دڵنیابوون لەوەی بەها و بنەما ئینسانییە سەرەکییەکان دەپارێزرێن. بۆیە بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد بۆ دڵنیابوون لەوەی ئەم تێکنۆلۆژیایە کاریگەری ئەرێنی لەسەر کۆمەڵگا دەبێت، زۆر گرنگە.

ئایا دەسەڵاتداران دەتوانن کەڵکی نابەجێ لەم سیستەمە وەرگرن؟

لە ئەنجامی گرێدانی ژیریی دەستکرد بە کۆمەڵگەی سەرمایەدارییەوە، دەتوانرێت ببێتە هۆی ئەوەی خاوەن هێزانی دەسەڵاتدار بە چەند ڕێگای جیاوازدا کەڵکی نابەجێی لێ وەرگرن:

- **چاودێری و کۆنترۆڵ:** هێزدارانی ناو دەسەڵات دەتوانن لە تێکنۆلۆژیای چاودێریکەری ژیریی دەستکرد بۆ کونترۆڵکردنی هاووڵاتیان کەڵك وەرگرن. ئەم کەڵکە نابەجێیە دەتوانێت لە لایەکەوە ببێتە هۆی سنووردارکردنی ئازادییە کەسییەکان و لە لایەکیتریشەوە مافی مرۆڤ و پاراستنی زانیارییەکان بخرێتە مەترسییەوە.

- **مانیپولیرە یاخود دەستکاریکردنی زانیاری:** دەتوانرێت ژیریی دەستکرد بۆ بڵاوکردنەوەی زانیاری ساختە و ناڕاست و پڕوپاگەندە بەکاربهێنرێت بە تایبەت بۆ کاریگەری لەسەر ڕای گشتی. ئەوەش دیارە ڕێگە بەو کەسانە دەدات کە لە دەسەڵاتدان و بەو هێزەی وا هەیانە کارنامەی خۆیان بەرەوپێش بەرن و ڕەخنەکان سەرکوت بکەن.

- **بڕیاری پێشتر دیاریکراو:** ئەگەر ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر یاسا و ماقەکانی ئینسانی دروست پەرەیان پێنەدرێت یان چاودێری نەکرێن و تەنیا لەسەر بەرژەوەندیی

خاوەندارانی دارێژراوی، دەتوانرێ بڕیاری لایەنگری لەو هێزانەی ڕەوت و پێکهاتەکانی ژیری دەستکردیان دیاری کردووە، پەرە پێبدرێ. ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆکار بۆ خولقاندنی نایەکسانی، جیاکاری و وەستان بەرانبەر بە مافەکانی مرۆڤ.

- **ڕووتانەوەی ئابووری:** گرێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی ئابووریدا دەتوانێ ڕووتانەوە و زۆرترین تالّانی سەرچاوە سروشتییەکان و کاری لێ بکەوێتەوە. کۆتاییەکەشی دەتوانێت ببێتە هۆی دابینکردنی سوودی ئابووری بۆ خاوەندار و دەسەڵاتداران لەسەر حیسابی مرۆڤی ناو کۆمەڵ.

- **کۆنترۆڵکردنی تێکنۆلۆژیا:** دەستڕاگەیشتن و کۆنترۆڵکردنی تێکنۆلۆژیا پێشکەوتووەکانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ بۆ پاراستنی پێگەیەکی باڵادەست یارمەتی ئەو کەسانە بدات کە لە پلەبەندی جیهانیدا هێزی دەسەڵاتیان بەدەستەوەیە و ئەو کارەش دەتوانێ ببێتە هۆی دابەشکردنی نایەکسانی تێکنۆلۆژیا و داهێنان لەناو مرۆڤی کۆمەڵگاکاندا.

- **مانیپولیرەکردن و دەستتێوەردان یاخود دەستکاریکردنی هەڵبژاردن:** دەتوانرێ ژیریی دەستکرد بۆ دەستکاریکردنی تایبەت بە هەڵبژاردنەکان بەکاربهێنرێت، جا بە بڵاوکردنەوەی زانیاری هەڵە بێت یان کاریگەری لەسەر ئەنجامی هەڵبژاردنەکان. ئەوەش پرۆسەی دیموکراسی تێکدەدات و دەبێتە هۆی گۆڕانکارییەکی چێکراو بۆ ڕاگرتنی هاوسەنگیی هێزداران.

- **کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی:** لەڕێگەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکردەوە هێزداران و دەسەڵاتدارانی سیاسی وڵات دەتوانن میکانیزمەکانی کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵایەتی بەهێز بکەن، جا لە ڕێگەی سیستەمی چاودێری ئۆتۆماتیکەوە بێت یا کونترۆڵی سیخوڕی یان شێوازی دیکە بۆ کۆنترۆڵکردنی دانیشتووانی کۆمەڵگا.

بۆ ڕێگریکردن لەم خراپ بەکارهێنانەی ژیریی دەستکرد جێبەجێکردنی ڕێنماییە ئەخلاقییە کاریگەرەکان، ڕێوشوێنی شەفافیەت و میکانیزمەکانی کۆنترۆڵکردنی دیموکراسی و لەبەرچاوگرتنی یاسا و مافەکانی مرۆڤ گرنگییەکی حەیاتیان هەیە. هەروەها گەلێك گرنگە پەرەپێدان و بەکارهێنانی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکردبە تەواوی لەگەڵ پاراستنی مافەکانی تاکە کەسی و بنەما دیموکراسیەکان و ستاندارەکانی دادپەروەری کۆمەڵایەتیدا بگونجێت. پوتێنسیالی کەلکوەرگرتنی نابەجێ لە ژیریی دەستکرد لەلایەن ئەوانەی لە دەسەڵاتدان، دەتوانێ لە ئاستی جیاوازدا ڕووبدات و لایەنی دیکەش هەن کە پێویستە لەبەرچاو بگیرێن:

- **چاودێری بەکۆمەڵ:** دەتوانرێ سیستەمی چاودێری بەهێزی ژیریی دەستکرد بۆ کۆکردنەوەی زانیاری گشتی لەسەر دانیشتووانی کۆمەڵگا لەلایەن دەسەڵاتدارانەوە بەکاربهێنرێت کە دەبێتە هۆی شیکردنەوەی وردی هەڵسوکەوتی هاوڵاتیان و بۆ سەرکوتکردنی دژایەتی هێزی ناو حکوومەت بەکاربهێنرێت.

- **سانسۆر و دەستبەسەرداگرتنی زانیاری:** ئەوانەی لە دەسەڵاتدان دەتوانن سیستەمی ژیریی دەستکرد بۆ سانسۆرکردنی ناوەڕۆک یان کۆنترۆڵکردنی دەستڕاگەیشتن بە زانیاری بەکاربهێنن. ئەمەش کاریگەری لەسەر ئازادی ڕادەربڕین و ڕەوتی ئازادی بڵاوبوونەوەی زانیاریی دەبێ.

- **چاودێریکردنی ئۆتۆماتیکی چالاکییەکان:** بە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد و کامێرای چاودێری و هەستەوەرەکانیتر، دەتوانرێت هەندێک چالاکیی بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیک دەستنیشان بکرێت و شیکاری بکرێن. ئەمەش دەبێتە هۆی کۆنترۆڵکردنی کاریگەرانەی جوڵە، هەڵسوکەوت و چالاکی لە شوێنی گشتیدا.

- **مانیپولیرە یاخود دەستکاریکردنی ناوەڕۆکی دروستکراوی ژیریی دەستکرد:** ئەوانەی لە دەسەڵاتدان دەتوانن ژیریی دەستکرد بەکاربهێنن بۆ دروستکردن و دابەشکردنی ناوەڕۆکی ساختە، وەکو دیپ فەیک "Deepfakes"[3] یان میدیای دەستکاریکراو. ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆی سەرلێشێواوی یان ناوبانگ سڕینەوەی نەیارانی سیاسیی حکوومەت.

- **بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بواری سەربازی و ئاسایشدا:** دەتوانرێت ژیریی دەستکرد لە چوارچێوەیەکی

---

[3] دیپفەیك ناوەڕۆکی میدیاییە کە بە شێوەیەکی دەستکرد لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئالگاریتمەکانی فێربوونی ئامێری پێشکەوتووەوە دروستکراوە، بەتایبەت مۆدێلی ژیریی دەستکردی درووستکەر. ئەم مۆدێلانە دەتوانن ڕوخسار و دەنگی مرۆڤ لە وێنە یان ڤیدیۆیەکەوە بکەنە ڕوخسار و دەنگێکیتر بۆ ئەوەی ئەو بڕوایە بدەن کە ناوەڕۆکی دەستکاریکراو ڕەسەنە.

سەربازیدا بۆ سیستەمی چەکی سەربەخۆ و پلاندانانی ستراتیژی بەکاربهێنرێت. ئەوەش مەترسی ئەوە دروست دەکات ئەوانەی لە دەسەڵاتدان تێکنۆلۆژیا بۆ بەهێزکردنی باڵادەستی سەربازی خۆیان بەکاربهێنن.

- **سیستەمی چاودێری دیجیتاڵی کۆمەڵایەتی :**ئەوانەی لە دەسەڵاتدان دەتوانن ژیریی دەستکرد بەکاربهێنن بۆ دامەزراندنی سیستەمی چاودێری دیجیتاڵی گشتگیر و سیستەمێکی کۆمەڵایەتی کە هەڵسەنگاندنەکانی کاریگەرییان لەسەر هەڵسوکەوتی هاوڵاتیان دەبێ. ئەوەش دەتوانێت ببێتە هۆی خۆسانسۆری و کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵایەتی.

- **بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە جێبەجێکردنی یاسا و بواری دادپەروەریدا:** بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی جێبەجێکردنی یاساییدا دەتوانێ ببێتە هۆی بڕیاری ئۆتۆماتیک کە ڕەنگە کاریگەریی جیاکاریی هەبێت. ئەوانەی لە دەسەڵاتدان دەتوانن ئەم تێکنۆلۆژیایانە بۆ گۆشەگیریکردنی نەیارانی سیاسی یان کاریگەری لەسەر دەسەڵاتی دادوەری بەکاربهێنن.

بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشە و خراپ بەکارهێنانە ئەگەرییە، پەرەپێدانی ڕێنماییە ئەخلاقییە ڕوونەکان و ڕێسای یاسایی بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد زۆر گرنگە. هەروەها میکانیزمەکانی چاودێری دیموکراتیک، شەفافیەت و بەشداری کۆمەڵگەی مەدەنی هۆکاری گرنگن بۆ دڵنیابوون لەوەی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد لەسەر بنەما دیموکراسییە بنەڕەتییەکان بەکاردەهێنرێن.

ئایا ئەم سیستەمە کاریگەری لەسەر مافەکانی مرۆڤ هەیە؟

تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد و گرێدانی ئەم سیستەمە لەگەڵ چالاکییەکانی مرۆڤ لە کۆمەڵگاکاندا دەتوانێت کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر مافەکانی مرۆڤ هەبێت. لێرەدا چەند خاڵێك دەخەینەڕوو کە لەوانەیە ئەو کاریگەریانەیان تێدا ڕووبدات:

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی چاودێری و شیکاری زانیاریی و داتاکان دەتوانێ لەسەر زانیاریی نهێنی هاوڵاتیان کاریگەرییەکی بەرچاوی هەبێ. کۆکردنەوە و شیکردنەوەی ژمارێکی زۆر لە زانیاری دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی پرۆفایلی گشتگیر کە زانیاری هەستیار ئاشکرا دەکات. بڵاوبوونەوەی ئامانجدارانەی زانیاری ناڕاست لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێت کاریگەری لەسەر ئازادی ڕادەربڕین هەبێت. هەروەها دەتوانرێ ئالگاریتمەکان بۆ سەرکوتکردن یان گەورەکردنەوەی هەندێک بۆچوون بەکاربهێنرێت، ئەوەش کاریگەری لەسەر مشتومڕی گشتیی هەمەچەشنە دەبێت.

ئەگەر ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد بە لایەنگری پەرەپێبدرێن یان لەسەر بنەمای کۆمەڵە زانیاریی و داتا جیاوازەکان بونیات بنرێن، ئەوا دەتوانن ببنە هۆی بڕیاری جیاکاری و پێکهێنانی کێشە. ئەمەش کاریگەری لەسەر بواری وەک دامەزراندن و جێبەجێکردنی یاسا و خزمەتگوزارییە داراییەکان دەبێ. بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە سیستەمی دادوەریدا، بە تایبەت لە سیستەمی بڕیاردانی ئۆتۆماتیکدا، دەتوانێ کاریگەری لەسەر مافی دادگاییکردنی دادپەروەرانە هەبێت. ئالگاریتمەکان دەتوانن بەبێ شەفافیەتێکی تەواو یان پێداچوونەوەی یاسایی بڕیاری خۆیان بدەن. ئۆتۆماتیککردن و ڕۆبۆتیک لەسەر

بنەمای ژیریی دەستکرد دەتوانێ کاریگەری لەسەر کار و مافەکانی کرێکاران هەبێ. گۆڕینی شوێنی کرێکارانی مرۆڤ بۆ ئامێر، دەتوانێت ببێتە هۆی لەدەستدانی کار و نائەمنی کرێکاران. دەستڕاگەیشتن بە پەروەردە و زانیاریی کوالیتی دەتوانێ بەهۆی سیستەمی پەیوەندیدار بە ژیری دەستکردەوە بە شێوەیەکی نایەکسان دابەش بکرێت. ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆی دابەشبوونی دیجیتاڵی نایەکسان و کاریگەری لەسەر مافی خوێندنی ئەو مرۆڤانە دادەنێ کە دەستڕاگەیشتنیان بە مێدیا دیجیتاڵییەکان سنووردارە. هەروەها لە هەندێک بوار بۆ جێبەجێکردنی یاساکان، دەتوانرێت ژیریی دەستکرد بۆ پێشبینیکردنی هەڵسوکەوتی تاوانکاری بەکاربهێنرێت، کە ڕەنگە مەترسی دەستگیرکردن و تاواندانی نادادپەروەرانە دروست بکات.

گەلێك گرنگە جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە کە مەرج نییە ژیریی دەستکرد مافەکانی مرۆڤ پێشێل بکات، بەڵکو دیزاین و دارشتن و چاودێریکردنی سیستەمەکانی ژیریی دەستکرد گرنگایەتییەکی بڕیاردەریان هەیە. ڕێنماییە ئەخلاقییە ڕوونەکان، شەفافیەت، لێپرسینەوە و بەشداریی دیموکراتیک پێویستە بۆ دڵنیابوون لەوەی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد ڕێز لە مافەکانی مرۆڤ بگرن و بیپارێزن.

ڕۆڵی ئایینەکان لە چوارچێوەی تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە کۆمەڵگاکاندا دەتوانێ هەمەچەشنە بێت و پەیوەستە بە هۆکاری جۆراوجۆرەوە، لەوانە بیروباوەڕی کولتووری و ئەخلاقی و ئایینی. لێرەدا چەند لایەنێک دەخەینەڕوو کە ئایینەکان دەتوانن ڕۆڵی تێدا بگێڕن:

ئایینەکان دەتوانێ سەرچاوەی بنەما ئەخلاقییەکان و بەها ئینسانییەکان بێ. هەڵوێست بەرامبەر بە ژیریی دەستکرد دەتوانێ لە ژێر کاریگەری بیروباوەڕی ئایینیدا بێت، بەتایبەت کاتێ باس لە پرسی وەک کەرامەتی مرۆڤ و ژیان و دادپەروەری دەکرێت. هەروەها

بیروباوەڕی ئایینی دەتوانێ کاریگەری لەسەر قبوڵکردن یان ڕەتکردنەوەی هەندێک بەرنامەی ژیریی دەستکرد هەبێت. هەندێک تێکنۆلۆژیا کە لە ڕووی ئەخلاقییەوە بە کێشەدار دادەنرێن دەتوانرێ بەپێی بنەما ئاینییەکان ڕەتبکرێنەوە. لە لایەکیتریشەوە ئایینەکان دەتوانن کاریگەرییان لەسەر بیرۆکەی بەرپرسیارێتی ئەخلاقی بەرامبەر بە خوڵقاندن یان ئەرکەکانیتری کۆمەڵگا هەبێت. ئەوەش دەتوانێ کاریگەری لەسەر شێوازی تێڕوانینی کۆمەڵگە ئاینییەکان هەبێ بۆ بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد.

هەندێک لە کۆمەڵگە ئاینییەکان بیرۆکەی تایبەتیان هەیە سەبارەت بە کار و ئیتیك یاخود ئەخلاقی کارکردن. بۆیە دەتوانرێت ئەو گۆڕانکاریانەی لە جیهانی کاردا بەهۆی ژیریی دەستکردەوە دروست دەبن، لە ژێر کاریگەریی ڕەچاوکردنی ئایینیدا بێت. هەروەها لە هەندێک چوارچێوەی ئایینیدا، پێشکەوتنە تێکنۆلۆژییەکان وەک بەشێک لە پلانی خودایی سەیر دەکرێن. ئەم ڕوانگەیە دەتوانێ ببێتە هۆی هەڵوێستێکی ئەرێنی بەرامبەر بە ژیریی دەستکرد ئەگەر وەک ئامرازێک بۆ باشترکردنی ژیانی مرۆڤ سەیر بکرێت. بیروباوەڕی ئایینی دەتوانێ ببێتە هۆی بەرەنگاربوونەوەی هەندێک بەرنامەی ژیریی دەستکرد کە لە ڕووی ئەخلاقییەوە بە کێشەدار دادەنرێت، وەک سیستەمی چەکی سەربەخۆ یان تێکنۆلۆژیای چاودێری. زۆرجار ئایینەکان لەسەر ماناداان بە ژیان، مامەڵە لەگەڵ پرسیارە بنەڕەتییەکان دەکەن. تێکەڵبوونی ژیریی دەستکرد و تێکنۆلۆژیا دەتوانێت ببێتە هۆی گفتوگۆکردن لەسەر ئەوەی چلۆن ئەم پێشهاتانە کاریگەرییان لەسەر مانای ژیان دەبێ و چۆن لەگەڵ جیهانبینییە ئاینییەکاندا دەگونجێن.

گرنگە ئاماژە بەوەش بکەین ڕۆڵی ئایینەکان لە پێوەندی لەگەڵ ژیریی دەستکرددا هەمەچەشنە و زۆر پەیوەستە بە لێکدانەوە تاکەکەسییەکان و هەڵوێستی کۆمەڵایەتی و فێرکارییە تیۆلۆژییەکان.

گفتوگۆیەکی ڕێزدارانە لە نێوان تێکنۆلۆژیستەکان، ئەخلاقناسان و کۆمەڵگە ئاینییەکان دەتوانێت یارمەتیدەر بێت لە دەستنیشانکردنی بەها هاوبەشەکان و پەرەپێدانی ڕێنماییە ئەخلاقییەکان بۆ بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ئەم سیستەمە نوێیە.

هەروەها یەکخستنی ژیری دەستکرد دەتوانێ کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر وڵاتانی کەمتر پێشکەوتوو هەبێت، بە لەبەرچاوگرتنی هەردوو دەرەتان، واتە دەرفەت و ڕووبەڕوووەستانەکان:

ژیری دەستکرد دەتوانێ وەک کاتالیزاتۆرێك بۆ گەشەی ئابووری و زیادکردنی بەرهەمهێنان و کارایی, خزمەتی کۆمەڵگا بکات. ئەوەش دەتوانێ یارمەتیدەر بێ بۆ بەهێزکردنی ئابووری وڵاتانی کەمتر پێشکەوتوو. تێکنۆلۆژیاکانی پەروەردە لەسەر بنەمای ژیری دەستکرد دەتوانن دەستڕاگەیشتن بە ئامرازەکانی پەروەردە لە ناوچە دوورەکاندا باشتر بکەن. پلاتفۆرمی فێربوون لەڕێگای جیهانی مەجازی و ڕێبازە پەروەردەییە کەسییەکانەوە دەتوانن دەرفەتە پەروەردەییەکان پەرە پێبدەن. لە لایەکیتریشەوە ژیری دەستکرد دەتوانێ بە باشترکردنی دەستنیشانکردنە پزیشکییەکان، پەرەپێدانی دەستڕاگەیشتن بە چاودێری نەخۆشەکان و زیادکردنی کارایی خزمەتگوزارییەکانی چاودێری تەندروستی، گۆڕانکاری گەلێك ورد بۆ چاودێری تەندروستی گشتی بهێنێتە ئاراوە.

یارمەتیدانی ژیری دەستکرد دەتوانرێ تەنانەت لە کشتوکاڵدا بۆ باشکردنی بەرهەم، بەکارهێنانی سەرچاوەکان بە شێوەیەکی کاراتر و دابینکردنی تێڕوانینێکی باشتر بۆ جووتیاران لە شێوازەکانی کشتوکاڵ بەکاربهێنرێت. هەروەها خزمەتگوزارییە داراییەکانی بەهێزکراوی ژیری دەستکرد دەتوانن یارمەتیدەر بن لە پێشخستنی گشتگیری دارایی لە

ڕێگەی باشترکردنی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە بانکییەکان و قەرز لە ناوچە دواکەوتووەکاندا.

هێنانەکایەی ژیریی دەستکرد لەوانەیە ببێتە هۆی دابەشبوونی دیجیتاڵی نایەکسان، چونکە هەموو ناوچەکان و دانیشتووان بە یەکسانی دەستیان بە تێکنۆلۆژیا و پەروەردە ڕاناگات. هەروەها وەك پێشتریش ئاماژەمان پێکرد ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی لەدەستدانی کار لە هەندێک کەرتدا، بەتایبەت لەو بوارانەی پێداویستی کارامەیی کەمیان هەیە. هەروەها پشتبەستنی زۆر بەم سیستەمە بەبێ سەرچاوە و پەروەردەی پێویست دەتوانێ ناهاوسەنگی دروست بکات و بەتایبەت کۆمەڵگە لاوازەکان بخاتە مەترسی زیاترەوە. بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد پرسیاری ئەخلاقی دەوروژێنێت، بە تایبەتی سەبارەت بە پاراستنی زانیاری و بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی زانیارییە کەسییەکان.

لە لایەکیشەوە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد پێویستی بە مرۆڤی بەئەزموون و لێهاتوو هەیە. کەلێنەکانی پەروەردە دەتوانێت بەو مانایە بێت کە وڵاتانی کەمتر پێشکەوتوو خەبات بکەن بۆ ئەوەی بتوانن خۆیان لەگەڵ داواکارییەکانی جیهانێکی پێشکەوتووی بواری تێکنۆلۆژیادا بگونجێن. بەڵام ئەگەر دەستڕاگەیشتن بە بەرنامەکانی ژیریی دەستکرد و سوودەکانی بە شێوەی دەرئەنجامی نایەکسان دابەش بکرێن، ئەوە دەتوانێ ببێتە هۆی قووڵبوونەوەی نایەکسانی و پێکهاتنی کێشەی کۆمەڵایەتی.

گرنگە جەخت لەسەرئەوە بکەینەوە کاریگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لە وڵاتانی دواکەوتوو زۆر پەیوەستە بە بڕیارەکانی سیاسەت و وەبەرهێنانی پەروەردەیی و هاوکارییە نێودەوڵەتییەکان. هەروەها بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد دەبێ لە بەرژەوەندیی

هەموو چینەکانی ناو کۆمەڵدا بێت. بەتایبەت بۆ وڵاتانی دواکەوتوو، ڕووبەڕوووەستان و ئەرکی جۆراوجۆر لە پەیوەندی لەگەڵ یەکخستنی ژیریی دەستکرد سەرهەڵدەدەن:

پێشخستنی ئەو بەرنامە پەروەردەییانەی کارامەیی پێویست بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دابین دەکەن. ئەمەش ڕەنگە پەرەپێدانی بەرنامەکانی ڕاهێنان و پەروەردە و زانکۆیی بۆ دروستکردنی هێزی کاری لێهاتوو لەخۆبگرێت. وەبەرهێنان لە دامەزراندنی ژێرخانی تێکنۆلۆژیا، لەوانەش ئینتەرنێتی گورج و کارەبا، بۆ دڵنیابوون لەوەی دانیشتووان دەستیان بە سەرچاوە دیجیتاڵییە پێویستەکان ڕابگات. هەروەها پێشخستنی توێژینەوە و پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بۆ دروستکردنی چارەسەری ناوخۆیی ئاستەنگە تایبەتەکان کە ئەوە دەتوانێ هاوکاری هاوبەش لەگەڵ ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانیش بگرێتەوە.

لە لایەکیتریشەوە دروستکردنی ژینگەیەکی سالم وەك پاڵپشتێك بۆ داهێنان و دروستکردنی کۆمپانیا دەستپێشخەرەکان لە بواری ژیریی دەستکرد کە دەتوانرێ لە ڕێگەی دابینکردنی بودجەی تایبەتی و چوارچێوەی یاساییەوە بەڕێوەبچێ. هەروەها بەشداریکردن لە هاوکاری و هاوبەشییە نێودەوڵەتییەکان بۆ سوودوەرگرتن لە زانیاری و سەرچاوەکانی ئەمڕۆیی ئەم سیستەمە. هاوبەشکردنی باشترین کردەوە و هاوکاریکردن لەگەڵ کۆمەڵگە دامەزراوەکانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ پرۆسەی فێربوون گەلێك خێرا بکات. پەرەپێدانی ڕێنماییە ئەخلاقییەکان و میکانیزمەکانی لێپرسینەوە بۆ دڵنیابوون لەوەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لەگەڵ بەها ئینسانییەکانی کۆمەڵگا و ستانداردە نێودەوڵەتییەکان یەکدەگرێتەوە. دڵنیابوون لە دەستڕاگەیشتن بە تێکنۆلۆژیا بە شێوەیەکی گشتگیر بۆ ئەوەی پێش بە کێشەی دابەشبوونی دیجیتاڵی ئەم سیستەمە لە هەموو شوێنەکانی ئەم جیهانە بگیرێ. ئەوە دەتوانێ بۆ دڵنیابوون لەوەی هەموو

ناوچەکانی شار و گوندی دوور و نزیك لە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد سوودمەند دەبن، دەستپێشخەرییش لەخۆبگرێت.

پەرەپێدانی ستراتیژییەکان بۆ گونجاندنیان لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی جیهانی ئەوکار و ئەرکانەی بەهۆی ژیریی دەستکردەوە دروست دەبن. ئەوەش ڕەنگە پشتگیریکردن لە بەرنامەکانی ڕاهێنانەوە و ڕەخساندنی هەلی کار لە کەرتە تازەپێگەیشتوەکاندا لەخۆبگرێت. جێبەجێکردنی ڕێوشوێنەکان بۆ پاراستنی زانیاریی و داتای نهێنی و ئاسایشی بەکارهێنەران لە کاتی کەڵکوەرگرتن لە ژیریی دەستکرد. ئەوەش دیارە هەر وەك پێشتر ئاماژەمان پێکرد پەرەپێدانی یاساکانی پاراستنی زانیاری و ستانداردەکانی ئاسایش لەخۆ دەگرێت و هەستیاریی لە کاریگەرییە کۆمەڵایەتییەکانی ژیریی دەستکرد و پەرەپێدانی ڕێوشوێنەکان بۆ کەمکردنەوەی دەرئەنجامە نەرێنییە ئەگەرییەکانی وەک نایەکسانی کۆمەڵایەتی، هەڵاواردن و لەدەستدانی کاری لێدەکەوێتەوە.

بە چارەسەرکردنی ئەم ئەرك و کێشانە بە شێوەیەکی ئامانجدار، وڵاتانی پاشکەوتوو دەتوانن سوودمەند بن لەو دەرفەتانەی یەکخستنی ژیریی دەستکرد دەتوانێ پێشکەشیان بکات بۆ ئەوەی خۆیان بۆ چارەسەری مەترسییەکان و ڕووبەڕوووەستانی ئەگەری ئامادە بکەن. هەڵسوکەوتی دەسەڵاتداران سەبارەت بە ژیریی دەستکرد لە وڵاتانی پاشکەوتوودا دەتوانێ زۆر جیاواز بێت و پەیوەست بێ بە هۆکاری جۆراوجۆرەوە، لەوانە بارودۆخی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتی. لێرەدا چەند هەڵسوکەوتی ئەگەریی دەسەڵاتداران لەم چوارچێوەیەدا دەخەینەڕوو:

ئەوانەی لە دەسەڵاتدان دەتوانن وەبەرهێنان لە سیستەمی تێکنۆلۆژیای ژیریی دەستکرد و پرۆژەکانی بۆ بەرەوپێشبردنی گەشەی ئابووری وڵاتەکەیان و توانایی کێبڕکێ هێزی سیاسی خۆیان لە جیهاندا

پەرەپێبدەن. هەروەها پێشخستنی دەستپێشخەرییەکانی پەروەردەی ژیری دەستکرد دەتوانێت خزمەت بە ڕاهێنانی هێزێکی کاری لێهاتوو بکات و مرۆڤی وڵاتەکە دڵنیا بکات توانایی ئەم تێکنۆلۆژیایە پوتێنسیالی گەلێك سوودمەندی بۆ وڵاتەکەیان دەبێ. هەروەها هالیکاریی لەگەڵ وڵاتانی دیکە، ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و کۆمپانیاکانی تێکنۆلۆژیا دەتوانێت بەشێک بێت لە ستراتیژی بۆ بەکارهێنانی سەرچاوە و شارەزایی لە بواری ژیریی دەستکرد. هێزداران و دەسەڵاتدارانی سیاسی دەتوانن هەوڵ بدەن بۆ پەرەپێدانی ڕێنمایی و دامەزرانی یاسا و ڕێسای ئەخلاقی بۆ بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد و ڕێگریکردن لە خراپ بەکارهێنانی ئەگەری ئەم سیستەمە. دیارە هێزداران دەشتوانن وەک ڕێگەیەک بۆ دروستکردنی کەرتی ئابووری نوێ و مۆدێرنکردنی کەرتە دامەزراوەکان بۆ وەجووڵە خستنی گەشەی ئابووری و هەمەچەشنکردن سەیری ئەم تێکنۆلۆژیایە بکەن.

پەرەپێدانی ستراتیژییەکان بۆ گونجاندن لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی بازاڕی کار لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ بۆ پاراستنی شوێنی کار و دروستکردنی هەلی کاری نوێ لە بەرژەوەندی کرێکاراندا بێت. هەروەها پابەندبوون بە شەفافیەت و لێپرسینەوە لە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێ لە بەرزکردنەوەی متمانەی گشتی و دڵنیابوون لەوەی ئەم تێکنۆلۆژیایە بۆ بەرژەوەندیی گشتی بەکاردەهێنرێت. دەسەڵاتداران دەتوانن ڕێوشوێن بگرنەبەر بۆ ڕێگریکردن لە خراپ بەکارهێنانی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد، بەتایبەت لە پەیوەندی لەگەڵ چاودێری و کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵایەتی، و دڵنیابوون لەوەی تێکنۆلۆژیاکە لە ئاڕاستەی مافەکانی مرۆڤدا کەڵکی لێوەردەگیرێ.

گرنگە جەخت لەسەر ئەوەش بکەینەوە هەڵسوکەوتی دەسەڵاتداران تا ڕادەیەکی زۆر پەیوەستە بە ئاراستەی سیاسی و بەرژەوەندی و ئامانجەکانی حکومەتەوە. لە هەندێک حاڵەتدا ئەوانەی لە دەسەڵاتدان دەتوانن لە ژێری دەستکرد بۆ چەسپاندن یان خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتەکانیان کەڵکوەرگرن. بۆیە چاودێری وردی پێشهاتە سیاسییەکان و پشکنینی ڕەخنەگرانە لە کاریگەرییەکانی ژیری دەستکرد لەسەر تاک تاکی بەشدارانی کۆمەڵگا گەلێك پێویستە. حوکمڕانیی شەفاف لە لایەن هێزدارانی سیاسی و ڕێزلێنان لە دیموکراسی زۆر گرنگە بۆ دڵنیابوون لەوەی سیستەمەکە بۆ بەرژەوەندی دانیشتووان بەکاردەهێنرێت.

مەبەست و ویستی خاوەن هێز و دەسەڵاتداران بەتایبەت لە وڵاتانی دواکەوتوودا دەتوانێ هەمەچەشنە و گەلێك جیاواز بێت. نەگونجاو دەبێ هەموو کەسانی دەسەڵاتدار بەیەکەوە کۆبکرێنەوە، چونکە فاکتەری تاکەکەسی و بیروباوەڕی سیاسی و بەرژەوەندی کەسیی تێدا دەور دەبینێ. لێرەدا چەند ڕەچاوکردنێک دەخەینەڕوو:

لەوانەیە هەندێک کەسی دەسەڵاتدار بەرژەوەندییەکی ڕاستەقینەیان لە گەشەپێدانی وڵاتەکەیان مەبەست بێت. ئەوان دەتوانن چالاکی خۆیان لەپێناو گەشە و پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووری و باشترکردنی باری ژیانی هاووڵاتیانیان تەرخان بکەن. بەڵام بە پێچەوانە لە هەندێک حاڵەتدا ڕەنگە ئەوانەی دەسەڵاتدارن زیاتر ئارەزووی چەسپاندنی دەسەڵات و کۆنترۆڵی خۆیان بکەن نەک پەرەپێدانی گەشەسەندنی ئابووری بۆ وڵاتەکە. لەم بارودۆخانەدا، ڕەچاوکردنی سیاسەتی کورتخایەن لە پێش هەموو شتێکیترەوە دەبێت. لەوانەیە ئەوانەی دەسەڵاتیان بەدەستەوەیە بەرژەوەندیی سەرەکییان بۆ بەهێزکردنی ناوبانگی نێودەوڵەتی وڵاتەکەیان بێت. لەم حاڵەتەدا پێشخستنی ڕێوشوێنی گەشەپێدان دەتوانێ خزمەت بە بەدەستهێنانی

ناساندنی نێودەوڵەتی بکات. ڕەنگە هەندێک لە فەرمانڕەواکان هەوڵی هێنانەکایەی ڕێوشوێنی گەشەپێدانی ئابووری و کۆمەڵایەتی بدەن بۆ بەرەوپێشبردنی سەقامگیری سیاسی و ڕێگریکردن لە نائارامی کۆمەڵایەتی. بەداخەوە دەکرێ حاڵەتێکیش هەبێت کە ئەوانەی لە دەسەڵاتدان پێگەی خۆیان بقۆزنەوە بۆ دەوڵەمەندکردنی خۆیان و هاوپەیمانە نزیکەکانیان بەبێ ئەوەی بەدوای گەشەپێدانی هەمەلایەنە بۆ دانیشتووانی وڵاتەکەیاندا بگەڕێن.

لێرەدا گەلێك گرنگە جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە لە زۆر حاڵەتدا تێکەڵاوییەك لەم فاکت و هۆکارانە هەن کە ڕەنگە بە تێپەڕبوونی کات کاریگەرییان لەسەر گۆڕینی مەبەست و بۆچوونی دەسەڵاتداران جیاواز بێت. گەلێك گرنگە بۆ باشتر تێگەیشتن لە هەڵوێست و مەبەستی دەسەڵاتداران، مرۆڤ لە بەستێنی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییە تایبەتەکانی وڵاتەکەی تێبگات. لە زۆر حاڵەتدا لەو ئاراستەیەی بۆ گەشەسەندنی وڵاتێک دەیگرێتەبەر، ڕای گشتی و گوشارە نێودەوڵەتییەکان و کاریگەریی دامەزراوەکان ڕۆڵێکی گرنگیان هەیە.

کونترۆڵکردنی ژیری دەستکرد لە داهاتوودا

کۆنترۆڵکردنی ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا ڕووبەڕوووەستانێکی گەلێك ئاڵۆز و بەرچاو دەبێ. پەرەپێدان، یەکخستن و گونجاندنی سیستەمەکانی ژیریی دەستکرد و گرێدانی لە ئەرکە سەرەکییەکانی ناو کۆمەڵگا بە خێراییەکی گەلێك زۆر بەرەوپێش دەچێت و پرسی کۆنترۆڵکردنی، پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە لایەنە جیاوازەکانەوە هەیە، لەوانە لایەنی ئەخلاقی، لێپرسینەوە، ئاسایش و شەفافیەتی بابەت و چالاکییەکان. لێرەدا چەند ڕەچاوکردنێک دەخەینەڕوو:

- **ڕەوتی یاسادانان:** دامەزراندنی یاسا و ڕێسای ڕوون و شەفاف بۆ ڕێنماییکردنی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد زۆر گرنگە. حکومەت و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان دەبێ لەسەر چوارچێوەی یاسایی بەهێز ڕێکبکەون کە بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی یەکسان بۆ هەموو مرۆڤێك مسۆگەر بکات.

- **ستاندارد و پێوەرەکانی ئەخلاقی:** پەرەپێدان و جێبەجێکردنی ڕێنمایی و ستانداردە ئەخلاقییەکان بۆ گەشانەوەی سیستەمی ژیریی دەستکرد گرنگایەتییەکی بەرچاوی هەیە. ئەم یاسایانە دەبێ دڵنیایی بە مرۆڤ بدەن کە ژیریی دەستکرد بەپێی بنەما و بەها ئەخلاقییە بنەڕەتییەکان دادەڕێژرێت و بەکاردەهێنرێت.

- **شەفافیەت و ڕوونکردنەوە:** دارژان و بەرنامەڕیزیکردنی سیستەمی ژیریی دەستکرد پێویستە شەفاف و ڕوون بێت بۆ ئەوەی مرۆڤ بتوانن تێبگەن چلۆن بڕیارەکان دەدرێن. ئەمەش متمانە بە تێکنۆلۆژیاکە بەرەوپێش دەبات و ڕێگە خۆش دەکات بۆ پشتڕاستکردنەوە و کونترۆڵی باشتر.

- **لێپرسینەوە و بەرپرسیارێتی:** میکانیزمی ڕوونی لێپرسینەوە و بەرپرسیارێتی لە ئەگەری دەرئەنجام یان هەڵەی نەخوازراو گەلێك پێویستە بۆ دڵنیابوون لەوەی بەرپرسیارەکان دەتوانن لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت.

- **هاوکاری نێودەوڵەتی:** بەو پێیەی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد لە دەرەوەی سنوورەکاندا بەکاردەهێنرێن، هاوکاری نێودەوڵەتی گرنگییەکی حەیاتی هەیە. ستاندارد و ڕێککەوتنە نێودەوڵەتییەکان دەتوانن لە پەرەپێدانی ڕێبازێکی یەکگرتوو بۆ کۆنترۆڵکردنی ژیریی دەستکرد یارمەتیدەر بن.

- **توێژینەوە و پەرەپێدان بۆ ئاسایش:** وەبەرهێنان لە توێژینەوە و پەرەپێدان، بەتایبەت لە بواری ئاسایشی ژیریی دەستکرد، زۆر گرنگە. ئەمەش ڕێوشوێنی دەستنیشانکردنی بۆشاییە ئەمنییەکان و پاراستن لە خراپ بەکارهێنان و ڕێگریکردن لە جیاکاری لەخۆ دەگرێ.

- **بەشداریی کۆمەڵگای مەدەنی:** بەشداریکردنی کۆمەڵگەی مەدەنی لە پرۆسەی بڕیاردان و گفتوگۆکان سەبارەت بە ژیریی

دەستکرد گرنگە و پێویستە ڕوانگە و نیگەرانییە جیاوازەکانی مرۆڤ لەبەرچاو بگیرێت.

- **پەروەردە و هەستیاریی:** پەروەردە و ئامادەکردنی مرۆڤ بۆ ئەو بوارە و هاندانی تامەزرۆیی و هەستیاریی فراوان سەبارەت بە ژیریی دەستکرد و کاریگەرییەکانی لەم سەردەمەدا گەلێك گرنگە و ئەمەش بۆ بڕیاردانی ئاگادارانە و بەشداری چالاکانە لە گفتوگۆکان سەبارەت بە کۆنترۆڵکردنی ژیریی دەستکرد، دەسەڵاتێکی تایبەت بۆ مرۆڤ دابین دەکات.

- **خۆڕێکخستنی مرۆڤ لە بوارە پیشەسازیەکاندا:** بواری پیشەسازی دەتوانێت بە پەرەپێدانی ڕێنماییە ئەخلاقییەکان و دڵنیابوون لەوەی سیستەمی ژیریی دەستکرد بە بەرزترین ستانداردەکان تەیار کراوە، دەتوانێ ڕۆڵێکی تایبەت لە خۆڕێکخستنی مرۆڤ لەگەڵ ئەم سیستەمە نوێیەدا بگێڕێت.

دیارە کۆنترۆڵکردنی ژیریی دەستکرد پێویستی بە هەوڵێکی گشتگیر و هەماهەنگ هەیە لەسەر ئاستی جیهانی، نیشتمانی هەروەها ناوخۆیی. گرنگە پێشهاتەکانی ئەم بوارە لەگەڵ ڕەچاوکردنی هاوسەنگی ڕەهەندە ئەخلاقی، کۆمەڵایەتی و تێکنۆلۆژییەکاندا بگونجێ. ئەوەی ئایا مرۆڤ دەتوانن بەهای ئینسانیی خۆیان لەدەست بدەن یان نا، دەتوانرێت لە چوارچێوەی جیاوازدا لێکبدرێتەوە و لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێ. لێرەدا چەند لێکدانەوە و ڕەچاوکردنی ئەگەری دەخەینەڕوو:

هەندێک باس و لێکۆڵینەوە دەڵێن بەرزکردنەوەی ئۆتۆماتیک و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە هەندێك ئەرکی ناو کارخانەکان دەتوانێت ببێتە هۆی لەدەستدانی کار و بێکاربوونی تاقمێك مرۆڤ.

دیارە ئەو کەسانەی ئامێر دەتوانێت شوێنی کار و کارامەیی پیشەییان پڕ بکاتەوە، لەوانەیە ڕووبەڕووی نائەمنی هەروەها هەستکردن بە لەدەستدانی بەها ئینسانییەکانیان ببنەوە. پێشکەوتوویی تێکنۆلۆژیا و گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان دەتوانن ببنە هۆی گۆڕانکاری لە دینامیسمی کۆمەڵایەتیدا. لە جیهانێکی دیجیتاڵیدا، فاکتەریتر وەک سۆشیال میدیا و چالاکیی ئۆنلاین دەتوانن کاریگەرییان هەبێت لەسەر تێڕوانینەکانی بەهای تاکەکەسی. لە کۆنتێکست و چوارچێوەی ژیریی دەستکرد و تێکنۆلۆژیادا، لەوانەیە نیگەرانی ئەوە هەبێت کە نەبوونی ڕێنمایی و پارێزبەندی ئەخلاقی گونجاو کارتێکەریی ڕاستەوخۆی لەسەر کەرامەتی مرۆڤ و بەها ئینسانییەکان هەبێت. ئەمەش دەتوانێت پەیوەندی بە بوارەکانی وەک پاراستنی زانیاریی، پاراستنی نهێنیەکانی مرۆڤ و جیاکارییەوە هەبێت. هەروەها گۆڕانکاری لە بەها و ئەولەویەتەکانی کۆمەڵایەتیدا دەتوانێت کاریگەری لەسەر تێڕوانینەکانی بەهای تاکەکەسیش هەبێت. بۆ نموونە، نۆرمەکانی کۆمەڵگا دەتوانن بگۆڕدرێن، ئەمەش دەتوانێت کاریگەری لەسەر تێگەیشتن لە خۆ و خۆبەگەورەزانینی تاقمێك مرۆڤ دابنێت.

دیارە دەبێ ئاماژە بەوەش بکەین تەوەر و بە گشتی پرسی بەهاکانی تاک گەلێك ئاڵۆزە و جیاوازە و پەیوەستە بە چەندین هۆکارەوە، لەوانە بیروباوەڕی کەسی، ژینگەی کۆمەڵایەتی، کاریگەرییە کولتوورییەکان و ئەزموونەکانی ژیانی کەسە جیاوازەکان. پێشکەوتنە تێکنۆلۆژییەکان، لەوانەش ژیریی دەستکرد، دەبێ بە شێوەیەک دابڕێژرێن کە نەک هەر بەهاکانیان کەم نەکرێتەوە، بەڵکوو خۆشگوزەرانی و بەها ئینسانییەکانی مرۆڤ پەرەشی پێبدرێت. چارەسەرکردنی پرسە ئەخلاقییەکان و پەرەپێدانی ئەو ڕێگاچارانەی کەرامەت و مافی تاکەکان دەپارێزن، بۆ دڵنیابوون لەوەی پێشکەوتنە تێکنۆلۆژییەکان لە خزمەتکردن بە خۆشگوزەرانی کۆمەڵگادا بن، گەلێك گرنگن.

دینامیکی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری

دینامیکی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری ئاڵۆزە و کاریگەری لەسەر لایەنە جۆراوجۆرەکانی ئابووری، کار، ڕوانگەی ئەخلاقی و بەتایبەت پێکهاتەکانی دەسەڵات هەیە. لێرەدا چەند لایەنێکی سەرەکی ئەم پەیوەندییە دینامیکییە دەخەینەڕوو:

بەرهەمهێنانی ئابووری و کێبڕکێی نێوان کۆمپانیاکان: ئەم پەیوەندییە دەتوانێت بە چالاککردنی پرۆسەی کارکردنی کاراتر، بەرهەمهێنانی ئابووری زیاد بکات. لە سیستەمی سەرمایەداریی کێبڕکێدا، ئەو کۆمپانیایانە بە شێوەیەکی کاریگەر ژیریی دەستکرد بەکاردەهێنن دەتوانن داوای سوودی کێبڕکێ بکەن.

گۆڕانکاری لە بازاڕی کار: ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە بازاڕی کاردا. دەکرێ هەندێک کار بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیک بەڕێوەبچن، ئەمەش دەبێتە هۆی لەدەستدانی هەل و شوێنی کار لە هەندێک بواردا. لە هەمان کاتدا، دەکرێ هەلی کاری نوێ بۆ پەرەپێدان، جێبەجێکردن و بەڕێوەبردنی ژیریی دەستکرد سەرهەڵبدات.

نایەکسانی داهات: یەکخستنی ژیریی دەستکرد دەتوانێت نایەکسانی داهات بەرز بکاتەوە، بەو مەرجەی هەندێک گرووپی کرێکاران زیاتر کاریگەری گۆڕانکارییەکانی بازاڕی کاریان لەسەر بێت لە چاو ئەوانیتر. ئەزموونەکەشی دەتوانێت ببێتە هۆکار بۆ نایەکسانی کۆمەڵایەتی لە سیستەمی سەرمایەداریدا و کێشەکە قووڵتر بکاتەوە.

پێکهێنانی قۆرخکاری و پشتیوانی حکوومەت لە تاقمێك کارخانە: کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا کە سەرچاوەی بەرفراوان و سەرمایە و حکوومەتیان لە پشتە، بۆ پەرەپێدانی ژیریی دەسکرد لەوانەیە مەیلیان هەبێت پێگەی خۆیان بەهێزتر بکەن و ببنە هۆی چڕبوونەوەی بازاڕی ئابووری. ئەمەش دەتوانێ ببێتە هۆی نیگەرانی بۆ قۆرخکاری لەهەنبەر تاقمێك کارخانە و لەناوبردنی کێبڕکێی نێوانیان.

کەڵەکەکردنی سەرمایە: بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتی کەڵەکەکردنی سەرمایە بدات چونکە کۆمپانیاکان لە ڕێگەی ئۆتۆماتیکیەوە قازانجی زیاتر بەدەستدەهێنن. پرسی دابەشکردنی دادپەروەرانەی سەرچاوە و سامان دەبێتە ڕەوتێکی پەیوەندیدار، واتە دەبێ بیر لەوە بکەینەوە چلۆن دەتوانرێ سەرچاوە و سامان بە شێوەیەکی دادپەروەرانە دابەش بکرێت.

شوێنی کارکردن و بڕوانامەی کاری: داواکارییەکان لەسەر جیهانی کار دەتوانن لە ئەنجامی ژیریی دەستکردا گۆڕانیان بەسەردابێت. دەتوانرێ خواست و چاوەڕوانی لە کرێکارانی لێهاتوو لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بەرز بکرێتەوە و ناچار بە وەرگرتنی بڕوانامەی کاریی باڵاتر بکرێن و هاوکاتیش ئەوکارانەی وا پێویستی کەمتریان بە لێهاتووییەوە هەیە، ئوتۆماتیک بکرێن.

هەڵسوکەوتی ئەخلاقی و بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی: لە سیستەمی سەرمایەداریدا بەرپرسیاێتی ئەخلاقی کۆمپانیاکان بۆ کاریگەریی کۆمەڵایەتی بڕیارەکانیان گەلێك گرنگە. بۆیە پەرەپێدانی ڕێنماییە ئەخلاقییەکان بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەبێتە پرسێکی گرنگ و بڕیاردەر.

بەشداریکردنی دیموکراتیك: بەشداریی دیموکراتیک ئاماژە بەو چالاکییانەیە کە مرۆڤ لە پرۆسە سیاسییەکان و دەربڕینی

بۆچوونەکانیان و بەشداریکردن لە بڕیارەکاندا بەڕێوەی دەبەن. یەکخستنی ژیریی دەستکرد پرسیار سەبارەت بە بەشداریکردنی دیموکراسی بە تەواوی دەوروژێنێت. چلۆن هاوڵاتیان دەتوانن بۆ دڵنیابوون لەوەی تێکنۆلۆژیا خزمەت بە پێداویستییەکانی کۆمەڵگا دەکات لە پرۆسەکانی بڕیاردان سەبارەت بە پەرەپێدان و بڵاوکردنەوەی ژیریی دەستکرد بەشداربن؟

لێرەدا گرنگە جەخت لەسەرئەوە بکەینەوە کە "Interaction"واتە ئاڵوگۆڕکردن یان کاریگەریی لەسەر یەکتر، هەموو بەشداریکردنی چالاکانە یان پەیوەندی نێوان بەشە جیاوازەکان یان تاکەکان لەخۆ دەگرێت. کارتێکەریی دوولایەنەی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری لە ژێر کاریگەری هۆکاری جۆراوجۆردایە. پشکنینی گشتگیر لەم ڕووبەڕوووەستانە پێویستی بە مشتومڕێکی کۆمەڵایەتی فراوان هەیە سەبارەت بە ستانداردە ئەخلاقییەکان، دینامیکی بازاڕی کار هەروەها کاریگەرییەکانی خودی ژیریی دەستکرد لەسەر پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکان. داهێنان و پێشکەوتن کۆمەڵێک لایەنی ئەرێنی بۆ کۆمەڵگا، بواری ئابووری و ژیانی مرۆڤ لەگەڵ خۆیدا بە دیاری دەهێنێت. لێرەدا ئاماژە بە هەندێک لە لایەنە سەرەکییە ئەرێنییەکان دەکەین:

گەشەکردنی ئابووری: داهێنان، گەشەی ئابووری بەرەو پێشەوە دەبات و پەرەی پێدەدا چونکە بیرۆکە و تێکنۆلۆژیا و مۆدێلی بازرگانی نوێ یارمەتیدەری بەرزکردنەوەی بەرهەمهێنان و کارایی و لێهاتوویی زیاتر دەبن.

خوڵقاندنی کاری نوێ: تێکنۆلۆژیا و پیشەسازییە نوێیەکان بە زیادکردنی خواست لەسەر کرێکاری لێهاتوو و ڕەخساندنی بواری نوێی چالاکیی، شوێن و هەلی کاری نوێ دەخوڵقێنن.

باشترکردنی کوالیتی ژیان: داهێنانی نوێ بە پێشکەشکردنی چارەسەری نوێ بۆ ئاستەنگەکانی ڕۆژانە دەبێتە هۆی باشترکردنی کوالیتی ژیان. پێشکەوتن لە بواری وەک چاودێری تەندروستی، پەروەردە و ژێرخانی ئابووری دەتوانێت کاریگەری ئەرێنی لەسەر ژیانی ڕۆژانەی خەڵک هەبێت.

چاودێری تەندروستی و پزیشکی: تێکنۆلۆژیای نوێ ڕێگە بۆ دەستنیشانکردنی پێشکەوتووی پزیشکی و شێوازی چارەسەرکردن خۆش دەکەن. ئەمەش دەبێتە هۆی باشترکردنی چاودێری تەندروستی کە تەمەندرێژی مسۆگەر دەکات و بەسەر زۆربەی نەخۆشییەکاندا زاڵ دەبێت.

پەروەردە و پەرەپێدانی زانیاری: داهێنان دەستڕاگەیشتن بە خوێندن بەرەوپێش دەبات و گواستنەوەی زانیاری کاریگەر و بەهێزتر دەکات. تێکنۆلۆژیای وەک فێربوونی ئۆنلاین و ڕاهێنانی ئەلیکترۆنی دەرفەتی نوێ بۆ خوێندن و ڕاهێنان بۆ مرۆڤ لە هەر شوێنێکی ئەم هەردە دەکەنەوە.

پاراستنی ژینگە: پێشکەوتن لە تێکنۆلۆژیای ژینگەیی ڕێگە بۆ پراکتیزەکردن یاخود عەمەلیکردنی پڕۆژە ژینگەییەکان بەردەوامتر بەڕێوە دەبات. داهێنانی نوێ بۆ پاکوخاوێنڕاگرتنی ژینگە یارمەتی کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی ژینگە و پەرەپێدان و دۆزینەوەی سەرچاوەی وزەی نوێ دەدات.

بەرزکردنەوەی ڕادەی لێهاتویی و کارایی: تێکنۆلۆژیای نوێ کارایی پرۆسە و خزمەتگوزارییەکانی بەرهەمهێنان باشتر دەکەن. ئەمەش دەبێتە هۆی بەکارهێنانی باشترین سەرچاوە و کەمکردنەوەی کەڵکوەرگرتن لە وزە.

ئاڵوگۆڕی کولتووری و دروستکردنی تۆڕی کۆمەڵایەتی: پێشکەوتن لە تێکنۆلۆژیای پەیوەندیکردن، ئاڵوگۆڕی کولتووری و تۆڕی جیهانی بەرەوپێش دەبات. مرۆڤ لە هوموو شوێنێکی ئەم جیهانە دەتوانن بە هاسانی پەیوەندی بەیەکەوە بگرن، ئاڵوگۆڕی زانیارییان بکەن و لە یەکتر فێربن.

پشکنین، لێکۆڵینەوە و دۆزینەوەی نوێ: داهێنانی نوێ توێژینەوە زانستییەکان دەباتە پێشەوە و دۆزینەوەی بەرچاو لە بەشە جیاوازەکاندا، لە پزیشکییەوە بگرە تا جیهانی فیزیکی ئەستێرەکان، چالاک دەکات و پەرەی پێدەدات.

مۆدێلی بازرگانی داهێنەرانە: بیرۆکەی نوێ و مۆدێلی بازرگانی داهێنەرانە دەتوانێ ببێتە هۆی سەرکەوتوویی کۆمپانیاکان، کە لە کۆتاییدا هەلی کاری نوێ دەخوڵقێنێ و دەبێتە هۆی گەشەسەندنی ئابووری.

دەربڕینی هونەری و داهێنەرانە: پێشکەوتنە تێکنۆلۆژییەکان دەروازەی نوێ بۆ دەربڕینی هونەریی و داهێنەرانە دەکاتەوە، جا لە بواری فیلم، مۆسیقا، هونەر یان ئەدەبیدا بێت.

هاوکاریی مرۆڤ و ئامێر: پێشکەوتنەکان لە هاوکاریی مرۆڤ و ئامێردا ڕێگە بۆ تێکنۆلۆژیا خۆشدەکەن بە شێوەیەکی بێ کێشە لە ژیانی ڕۆژانەدا تێکەڵ یەکتر بکرێن، ئەمەش کارایی و هاسانکاری و دەستڕاگەیشتن بە پێداویستییەکانی ژیان باشتر دەکەن.

ئایا پێویستە مرۆڤ ترسی لە ژیریی دەستکرد هەبێ؟

ئەو پرسیارەی ئایا مرۆڤ دەبێ ترسی لە ژیریی دەستکرد هەبێ یان نا، گەلێك ئاڵۆزە و پەیوەستە بە هۆکاری جۆراوجۆرەوە. لێرەدا چەند ڕەچاوکردنێک دەخەینەڕوو:

هەڵسەنگاندنی مەترسی و دەرفەتەکان: گرنگە بە وردی مەترسی و دەرفەتە ئەگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەبەرچاو بگیرێن. لە کاتێکدا ژیریی دەستکرد دەتوانێ کاریگەری ئەرێنیی زۆری لەسەر کۆمەڵگا و مرۆڤ هەبێت، دەشتوانێ مەترسی دەرئەنجامە بێ مەبەست و نەخوازراوەکانی وەک لەدەستدانی کار، کێشەی پارێزگاریی زانیاریی کەسیی یان جیاکاری بەدوای خۆیدا بێنێ. پەرەپێدان و بەکارهێنانی ڕوون و ئاشکرا و شەفافانەی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ بۆ متمانەپێکردنی مرۆڤی ناو کۆمەڵ گەلێك یارمەتیدەر بێت. ڕوونکردنەوەی ڕێنماییە ئەخلاقی و ستانداردەکان لە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ کەمکردنەوەی نیگەرانییە ئەگەرییەکان گرنگایەتییەکی حەیاتی هەیە. سروشتییە مرۆڤی ئاگادار دەتوانن باشتر مامەڵە لەگەڵ ژیریی دەستکرددا بکەن. داواکاریی و بەرزکردنەوەی بواری پەروەردە و هۆشیاری سەبارەت بە چۆنیەتی کارکردنی ژیریی دەستکرد، ئەرك، بەکارهێنان و کاریگەرییە ئەگەرییەکانی دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ کەمکردنەوەی ترس و متمانەپێکردن لە ناو کۆمەڵدا. هەروەها گونجاندنی بنەما ئەخلاقییەکان و لێپرسینەوە لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرددا گرنگایەتییەکی زۆری هەیە. ڕێنمایی ڕوون و شەفاف سەبارەت بە چۆنیەتی دیزاینکردن، ڕەوتی کار و بەکارهێنانی سیستەمی ژیریی دەستکرد دەتوانێت نیگەرانییەکانی مرۆڤ کەم بکاتەوە.

بەڕێوەبردن و پەرەپێدانی گونجاو گەلێك گرنگە بۆ دڵنیابوون لەوەی سیستەمی ژیریی دەستکرد بەگوێرەی بەها و بەرژەوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بەڕێوەدەچن و بڵاودەکرێنەوە. بۆ وێنە چوارچێوە یاساییەکان دەتوانن میکانیزمێکی پاراستن بۆ نیگەرانییەکانی مرۆڤ دابین بکەن.

بەشداریکردنی گرووپ و لایەنە پەیوەندیدارە جۆراوجۆرەکان، لەوانەش کۆمەڵگەی مەدەنی، لە گفتوگۆ و پرۆسەکانی بڕیاردانی پەیوەست بە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێت بۆ ڕەچاوکردنی ڕوانگەی جۆراوجۆر و بە جیدیی وەرگرتنی نیگەرانییەکانی داهاتووی ئەم سیستەمە. سەرمایەدانان بۆ توێژینەوە و پەرەپێدان بەتایبەت لە بواری ئاسایشی ژیریی دەستکرد بۆ کەمکردنەوەی مەترسییە ئەگەرییەکان و دڵنیابوون لەوەی سیستەمی ژیریی دەستکرد جێی متمانە و پارێزراون، گەلێك پێویستە. هەروەها گەلێك گرنگە جەخت لەسەر ئەو خاڵە بکەینەوە کە ژیری دەستکرد بە هیچ شێوەیەك هەڕەشە بۆ سەر کۆمەڵگا نییە، بەڵکوو زیاتر پەیوەستە بە شێوازی پەرەپێدان، جێبەجێکردن و بەکارهێنانی ئەم تێکنۆلۆژیایە. ڕێبازێکی هاوسەنگ و چالاکانە لەلایەن کۆمەڵگا، بواری پیشەسازی و ڕێکخراوەکانەوە دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ وەرگرتنی زۆرترین سوود لە ژیریی دەستکرد و هاوکاتیش کەمکردنەوەی مەترسییە ئەگەرییەکان.

کارێکی گەلێك لۆژیکییە بە ڕەخنەوە سەیری ئەم یارمەتیدەرەی ژیانمان بکەین و هاوکاتیش چالاکانە بۆ پێشخستنی گۆڕانکاری ئەرێنی پەرەی پێ بدەین و لەڕێگەی بەکارهێنانیەوە، ئەرکەکانی کۆمەڵگای بە شێوەیەکی باش بەڕێوەبەرین. لە سەردەمێکی گەلێك ئاستەمدا کە ژیریی دەستکرد تادێت جێگەیەکی بەرچاو لە ژیانی ڕۆژانەماندا دەگرێتەوە، سروشتییە پرسیار و نیگەرانی ڕەوا سەرهەڵبدەن.

تێگەیشتنێکی بنەڕەتی لە چۆنیەتی کارکردنی سیستەمی ژیریی دەستکرد و ئەوی چ ڕۆڵێک لە کەرتە جیاوازەکانی ژیانماندا دەگێڕن یاخود چ کاریگەرییەکیان لەسەر کۆمەڵگا هەیە، بۆ بەشداریکردن و کەمکردنەوەی ترسەکان زۆر گرنگن.

دیارە چەندین لایەنی ئەرێنی ژیریی دەستکرد هەن، لە باشترکردنی چاودێری تەندروستیەوە تا باشکردنی پرۆسەکانی بەرهەمهێنان و فراوانکردنی ئەگەرە داهێنەرەکانمان. سەرەڕای ئەوەش، مەترسییەکان، وەک ئەگەری لەدەستدانی کار، نیگەرانی–پاراستنی زانیارییە کەسییەکان و بەرزبوونەوەی نایەکسانی کۆمەڵایەتی، پێویستە گەلێك بە جیددی لەبەرچاو بگیرێن.

بۆ کەمکردنەوەی نیگەرانییەکان، پێویستە پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیری دەستکرد بۆ کۆمەڵگا جیاوازەکان لە ڕووی ئەخلاقیی، کولتووری و دابونەریتی پۆزیتیڤ، شەفاف و بەرپرسیارانەوە بەڕێوەبچێت. هەروەها بەشداریکردنی لایەنە پەیوەندیدارەکان وەك کۆمەڵگەی مەدەنی، ئەکادیمی و پیشەسازی لە پرۆسەی بڕیارداندا دەتوانێ ئەو دڵنیاییە لە مرۆڤدا پێك بێنێت کە ڕوانگە جۆراوجۆرەکان لەبەرچاو دەگیرێن و ئەم تێکنۆلۆژیایە لە بەرژەوەندی کۆمەڵگادا بەکاردەهێنرێت. گرنگە کۆمەڵگا ئەو هەلەی هەبێت بۆ پێشخستنی تێگەیشتنێکی قووڵتر لە ژیریی دەستکرد وەبەرهێنان لە بواری پەروەردەدا بکات. پەروەردە سەبارەت بە چۆنیەتی کارکردنی ژیریی دەستکرد، بەکارهێنانی و کاریگەرییە ئەگەرییەکانی دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە بەرپەرچدانەوەی ترسە نالۆژیکییەکان.

ڕێبازێکی هۆشیار و ئاگادارانە بۆهەڵسوکەوت لەهەنبەر ژیریی دەستکرد دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ کەڵکوەرگرتنی باشتر لەم تێکنۆلۆژیایە. هەروەها گونجاندن و ڕێکخستنی ژیریی دەستکرد

گرنگییەکی زۆری هەیە و ڕێنمایی، هاسانکاریی و ڕوونکردنەوەی ئەرکەکانی ژیریی دەستکرد بەتایبەت کاتێ لەسەر بنەما ئەخلاقییە بنەڕەتییەکان و بەها کۆمەڵایەتییەکان دامەزرابێ، گەلێك دڵنیاکەرەوەیە. بەشداری چالاکانەی حکومەت و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و کۆمپانیا پیشەسازیەکان بۆ دروستکردنی چوارچێوەی یاسایی بەهێز پێویستییەکی گرنگی لە کۆمەڵگادا هەیە. بە گشتی، هەڵوێست بەرامبەر بە ژیریی دەستکرد دەبێ ڕوانگەیەکی هاوسەنگ و تایبەتمەند بێت - لە لایەکەوە داننان بە توانایی و دەرفەتەکان، بەڵام لە لایەکی دیکەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ ڕووبەڕوووەستان بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە و بەرپرسیارانە. دیارە ئەمەش لە ڕێگەی بەکارهێنان و هاوکاری چالاکانەوە، دەتوانێ متمانەمان پێبدا ژیریی دەستکرد وەک ئامرازێک بۆ پێشکەوتن و خۆشگوزەرانی ژیانمان بەکاردەهێنرێت.

کاتێ باس لەسەر ژیریی دەستکرد بێ، گرنگە جەخت لەوە بکەینەوە تێکنۆلۆژیا لە بنەڕەتدا خۆیان بێلایەنن – بڕیار لە لایەن مرۆڤی بەرپرسیارەوە سەبارەت بە پەرەپێدان، بەکارهێنان و یەکخستنی کاریگەریی، هەروەها بەرژەوەندیی خاوەنەکانیان دەدرێن. لێرەدا ڕوونکردنەوەی زیاتر لەو چوارچێوەیەی ئایا مرۆڤ دەبێ ترسی لە ژیریی دەستکرد هەبێ یان نا، گەلێك بڕیاردەرە. سروشتیە نیگەرانی لەسەر پاراستنی زانیاریی کەسیی، هەڵسوکەوت و ئاسایشی مرۆڤ و چاوەڕوانیی لە سیستەمەکانی ژیریی دەستکرد گەلێك بەرچاون. هەڵەی مەبەستدار واتە پێشتر داڕێژراو یان بەکارهێنانی زیانبەخش دەتوانێت لێکەوتەی جیددی هەبێ. هەر لەسەر ئەم هۆکارانەش یەکخستنی بنەما ئەخلاقییەکان لەناو پرۆسەی پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بۆ دڵنیابوون لەوەی ئایا لەگەڵ بەها و بنەما ئینسانییەکان یەکدەگرێتەوە، گرنگایەتییەکی تایبەتیی هەیە.

ڕێبازێکی ئەرێنی بریتییە لە جەختکردنەوە لەسەر هاوکاری نێوان مرۆڤ و ئامێر واتە ژیریی دەستکرد. دیارە ژیریی دەستکرد دەتوانێ لە بەرزکردنەوەی لێهاتووییەکانی مرۆڤ و چارەسەرکردنی کێشە ئاڵۆزەکان گەلێك یارمەتیدەر بێت. بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ئەم تێکنۆلۆژیا نوێیە دەتوانێ داهێنانی مرۆڤ بەرەوپێش ببات و یارمەتیدەر بێ بۆ پەرەپێدانی بەرهەمەکانی داهاتوو. هەروەها وەبەرهێنان لە توێژینەوەکانی بواری سەلامەتی و ئەخلاقی ژیریی دەستکرد زۆر گرنگە و پێشکەوتن لەم بوارانەدا یارمەتی کەمکردنەوەی مەترسییە ئەگەرییەکان دەدەن و پەرەپێدانی سیستەمەکە هاسانتر دەکەنەوە. ژیریی دەستکرد دەرفەت دەدات بە چارەسەرکردنی ئاستەنگە کۆمەڵایەتییەکان، لە بەرەنگاربوونەوەی کێشە پزیشکییە ئاڵۆزەکانەوە تا بەرەنگاربوونەوەی کێشە ژینگەییەکان. ڕوانگەیەکی گەشبینانە بۆ ئەو دەرفەتانە پێشکەش دەکات و دەتوانێ وەک ئامرازێک یارمەتیدەر بێت بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی. پیشەسازی تێکنۆلۆژیا ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لە خۆڕێکخستن. پەرەپێدان و پابەندبوون بە ستانداردەکانی پیشەسازی و باشترین پراکتیکەکان دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ دڵنیابوون لەوەی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە پەرەیان پێدەدرێت و بڵاودەکرێنەوە. بەشداری چالاکانەی کۆمەڵگا لە پرۆسەکانی بڕیاردان سەبارەت بە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێت بۆ متمانە و دڵنیابوون لەوەی تێکنۆلۆژیا پێداویستی و بەهاکانی مرۆڤ پێشێل ناکات. جەماوەرێکی ئاگادار دەتوانێ یارمەتیدەر بێت بۆ ئەوەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بە شێوەی دیموکراتیك بەڕێوەبچێ. بە گشتی باسکردن لەسەر ژیریی دەستکرد نابێ بەهۆکای ناعەقڵانی و ترسەوە ببەسترێتەوە، بەڵکو لەسەر ڕێبازێکی ئاگادارانە و بەرپرسیارانە بەڕێوەبچێ. لە ڕێگەی گفتوگۆی کراوە و بەهێزکردنی بواری پەروەردە و ڕێنمایی ڕوونەوە

دەتوانین دڵنیا بین ئەم سیستەمە لە خزمەت مرۆڤایەتیدایە و گۆڕانکاری ئەرێنی لە بوارە جیاوازەکانی ژیاندا لەگەڵ خۆی دەهێنێت.

بۆچی ژیریی دەستکرد دەتوانێ کاریگەری لەسەر داهاتووی مرۆڤایەتی هەبێت؟

مەترسییە ئەگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا زۆرجار دەگەڕێتەوە بۆ هۆکاری جۆراوجۆر. لێرەدا چەند هۆکارێک دەخەینەڕوو کە بۆچی گرێدانی ژیریی دەستکرد لە ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤ دەتوانرێت بە مەترسیدار هەژمار بکرێت:

سیستەمی پێشکەوتووی ژیریی دەستکرد دەتوانن لە بارودۆخێکدا بن کە بەبێ دەستێوەردانی مرۆڤ بە شێوەیەکی سەربەخۆ بڕیار بدەن. ئەگەر ئەم بڕیارانە بە شێوەیەکی گونجاو کۆنترۆڵ نەکرێن یان چاودێری نەکرێن، دەتوانێ مەترسی کردەوەی نەخوازراو یان تەنانەت زیانبەخشیشی لێبکەوێتەوە. ئەگەر ژیریی دەستکرد بەبێ ڕێنمایی و بنەما ئەخلاقییە ڕوونەکان پەرەی پێبدرێت، ئەزموونەکانی دەتوانن لەگەڵ بەها بنەڕەتییە مرۆییەکان ناکۆک بن. نەبوونی کۆنترۆڵی ئەخلاقی دەتوانێت دەرئەنجامی پێشبینی نەکراوی لێبکەوێتەوە. لە لایەکیتریشەوە ئەگەر ژیریی دەستکرد لەسەر بنەمای زانیارییە مێژووییەکان ڕابهێنرێن، دەتوانن بڕیاری پێشوەختە و جیاکارییەکانی ئێستا بەهێزتر بکەنەوە. ئەمەش دەتوانێ ببێتە هۆی بڕیاری نادادپەروەرانە یان نارەوا لە بواری وەک دامەزراندن، دارایی یان دادپەروەری. ئەکتەرە بەرپرسەکان دەتوانن سیستەمی ژیریی دەستکرد بۆ مەبەستی زیانبەخش و خراپ بەکاربهێنن. ئەمەش لە دەستکاریکردنی سیستەمەکە لە زانیاری هەڵەوە دەست پێدەکات تا هێرشکردنە سەر بنەما گرنگەکانی کۆمەڵگا. تێگەیشتن لە ئالگاریتمی ئاڵۆزی ژیریی دەستکرد تەنانەت بۆ زانایانیش دەتوانن گەلێك قورس

و گران بن. نەبوونی شەفافیەت و ڕوونکردنەوە دەتوانێ کاریگەری لەسەر متمانەی خەڵک بۆ دەربڕینی بڕیارەکانی ژیریی دەستکرد هەبێت و ئەگەری هۆی ڕەتکردنەوە یان بەرەنگاربوونەوەی لێبکرێ.

هەروەها ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی لەدەستدانی کارێکی بەرچاو، بەتایبەتی لە هەندێک بواردا. ئەمەش دەتوانێ نائارامی کۆمەڵایەتی و نایەکسانی ئابووری پەرە پێبدات ئەگەر ڕێوشوێنی گونجاو بۆ چارەسەرکردنی ئەم ڕووبەڕوووەستانە ڕچاونەکرێ. لە چوارچێوەیەکی جیهانیدا، ڕەنگە گەلان وەسوەسەیان بۆ دروست بێت کە ژیریی دەستکرد بۆ مەبەستی سەربازی بەکاربهێنرێ، کە ئەمەش دەتوانێ ببێتە هۆی پێشبڕکێیەکی مەترسیدار بۆ باڵادەستی تێکنۆلۆژیا لە لایەن حکوومەتەکانەوە. تەنانەت کاتێ سیستەمی ژیریی دەستکرد بە نیازێکی باشیش پەرەی پێدەدرێت، دەرئەنجامە چاوەڕواننەکراوەکان دەتوانن سەرهەڵبدەن. سیستەمی ئاڵۆز دەتوانێت بە شێوەیەکی پێشبینی نەکراو پەرەبسێنێت، ئەمەش دەتوانێت ببێتە هۆی گەلێك ئەنجامی نەخوازراو. بۆ کەمکردنەوەی ئەم مەترسییە ئەگەرییانە، توێژەران و پسپۆڕان جەخت لەسەر گرنگی پەرەپێدانی ئەخلاقی، شەفافیەت، کۆنترۆڵکردن، پەروەردە و هاوکاریی نێودەوڵەتی لە بواری ژیریی دەستکرد دەکەنەوە. زۆر گرنگە دڵنیا بین لەوەی پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بەپێی بەها مرۆییەکان و مافەکان و ستانداردەکانی سەلامەتی و پاراستنی ئاسایشی مرۆڤ بەڕێوەدەچن.

لە لایەکیتریشەوە بەرژەوەندییە سیاسی و ئابوورییەکان دەتوانن کاریگەرییەکی بەرچاویان لەسەر پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد هەبێ. لێرەدا چەند ڕێگایەک دەخەینەڕوو کە ئەم بەرژەوەندییانە دەتوانن کاریگەریان هەبێ لەسەر پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد:

لەوانەیە نەتەوە و کۆمپانیاکان لە ڕێی ژیریی دەستکردەوە بەرژەوەندییەکی بەهێزیان هەبێت لە وەبەرهێنان بۆ ئەوەی لە ڕووی ئابوورییەوە لە کێبڕکێی جیهانیدا بمێننەوە. پێشبڕکێی باڵادەستی تێکنۆلۆژیا دەتوانێ ببێتە هۆی وەبەرهێنانی بەرچاو لە توێژینەوە و پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد. گرنگیدان بە بواری بازرگانی بۆ زیادکردنی بەرهەمهێنان و کارایی لە ڕێگەی ئۆتۆماتیککردن و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دەبێتە ڕەوتێکی ئاسایی. بەڵام ئەمە دەتوانێ ببێتە هۆی لەدەستدانی هەلی کار لە هەندێک کەرتدا کە بە دڵنیاییەوە کاریگەری سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتی لەسەر مرۆڤ و کۆمەڵگا دەبێ. بەرژەوەندییەکانی ئاسایشی نیشتمانی لەوانەیە کاریگەرییان هەبێ لەسەر پەرەپێدانی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد بۆ بەکارهێنانی ئەم سیستەمە لە بەهێزکردنی بواری سوپا و سەربازیدا. لەو حاڵەتەدا کێبڕکێی باڵادەستی سەربازی دەتوانێ ببێتە هۆی زیادبوونی گرنگیدان بە سیستەمی ئۆتۆنۆم و ژیریی دەستکرد بۆ بەرگریکردن لە سنوور و تەواویەتی ئەرزی وڵاتان. هەروەها بەرپرسان و داڕێژەرانی سیاسەت هەوڵ دەدەن لە ڕێگەی یاسادانان و ڕێکخستنەوە کاریگەرییان لەسەر پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد هەبێت. سیاسەتوانان دەتوانن بۆ بەکارهێنانی ئەخلاقی ژیریی دەستکرد چوارچێوە دابنێن و ستانداردە ئەمنییەکان بناسێنن، دیارە ئەگەر لە بەرژەوەندییاندا بێت. دیارە بەرژەوەندییە سیاسی و ئابوورییەکان دەتوانن کاریگەرییان هەبێت لەسەر بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ مەبەستی چاودێریکردن و کۆنترۆڵ، ئەمەش پرسیار لەسەر پاراستنی زانیاریی و ئازادی تاک، گرووپ و کۆمەڵ دەوروژێنێت کە دەتوانێت لە ڕووی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە مشتومڕی گەلێك جیددی لێبکەوێتەوە.

نەتەوەکان دەتوانن وەدوای تامەزرۆیی و بەرژەوەندییە سیاسی و ئابوورییەکانیان بکەون بۆ پێشخستنی هاوبەشی نێودەوڵەتی و هاوکاری

لە پەرەپێدانی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد. هاوکاتیش گرژییە جیۆپۆلەتیکیەکان دەتوانن کاریگەرییان لەسەر ئاڵوگۆڕی ئازادی زانیاری و سەرچاوەسروشتییەکان هەبێت. سەرمایەداران، کۆمپانیا و حکومەتەکان دەتوانن کاریگەرییان هەبێت لەسەر ئاراستەی توێژینەوەی ژیریی دەستکرد لە ڕێگەی پشتگیری دارایی و بودجەی تایبەت بۆ توێژینەوە. ئەمەش دەتوانێت ببێتە هۆی زیادبوونی وەبەرهێنان لە هەندێک ئەپلیکەیشن یان بوارەکانی تێکنۆلۆژیادا. هەروەها بەرپرسانی سیاسی دەتوانن بۆ کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر بازاڕی کار هەوڵ بدەن سیاسەتێك بگرنەبەر کە لە ڕێگەی پێشخستنی بەرنامەکانی ڕاهێنان یان پشتگیریکردن لە دەستپێشخەرییەکانی سیاسەت شوێنی کاری نوێ بۆ ئەو مرۆڤانەی بەهۆی ژیریی دەستکردەوە کارەکەیان لەدەست داوە، دروست بکەن.

دیارە کارلێکەرییەکانی نێوان بەرژەوەندییە سیاسی و ئابووریی و ژیریی دەستکرد گەلێك ئاڵۆزن و دەتوانن کاریگەرییەکی بەرچاویان لەسەر سەلماندنی کۆمەڵایەتی بۆ بەکارهێنانی ئەم سیستەمە نوێیە هەبێت. ڕێبازێکی هاوسەنگ کە بتوانێ ئەخلاق و بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی لەبەرچاو بگرێت، زۆر گرنگە بۆ دڵنیابوون لەوەی ئەم تێکنۆلۆژیایەی ژیریی دەستکرد بۆ سوودوەرگرتن و بە ئامانجی پێشکەوتوویی کۆمەڵگا و ئاسایش و خۆشگوزەرانی مرۆڤ بەکاردەهێنرێن.

بەرپرسانی سیاسی لەڕووی ناچارییەوە ڕووبەڕووی چالاکیی دیزاینکردنی ژیریی دەستکرد دەبنەوە، بە شێوەیەك کە بتوانێ پێداویستییەکانی کۆمەڵگا دابین بکات و ستانداردە ئەخلاقییەکان لە چوارچێوەی دابونەریتی ناو کۆمەڵگادا ڕابگرێ. ئەمەش بارودۆخێکی ئاستەم بۆ دانانی چوارچێوەی بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد لەخۆدەگرێت کە داڕێژەرانی سیاسی دەتوانن لە داڕشتنی دیمەنی ژیریی دەستکرد لە ڕێگەی یاسادانان، ڕێکخستن و کارنامەی

سیاسیەوە دەورێکی گرنگ بگێڕن. دیارە بەرژەوەندی سیاسی دەتوانێ کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر لایەنە جۆراوجۆرەکان هەبێت:

سیاسەتوانان ڕووبەڕوووەستانێکی ئاڵۆز بۆ دروستکردنی یاسا و ڕێسای گونجاو بۆ کەڵکوەرگرتن لە ژیریی دەستکرد ئەزموون دەکەن. ئەم بەرپرسانە دەتوانن سنوور بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بوارە جیاوازەکاندا دیاری بکەن، وەك پاراستنی زانیاریی کەسیی، ستانداردە ئەخلاقییەکان و بە گشتیی ئاسایشی ناو کۆمەڵ. لە لایەکیتریشەوە بەرپرسانی سیاسی وڵاتەکان دەتوانن لە ڕێگەی بودجە و وەبەرهێنانەوە توێژینەوە و پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد لە وڵاتەکەیاندا بەرەوپێش ببەن. ئەم کارەیان نەک هەر خزمەت بە بەرژەوەندییە ئابوورییەکان دەکات، بەڵکو توانایی تێکنۆلۆژیای نیشتمانیش بەهێز دەکات. دیپلۆماسی سیاسی بەرپرسان دەتوانێ کاریگەری لەسەر ئاڵوگۆڕی نێودەوڵەتی زانیاری و سەرچاوەکانی ژیریی دەستکرد هەبێت. هاوکاری نێوان وڵاتان دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە دامەزراندنی ستانداردە هاوبەشەکان و پەرەپێدانی ڕێنماییە ئەخلاقییەکان. دیارە بەرپرسیارانی سیاسی دەبێ وەڵامی کاریگەرییە ئەگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر بازاڕی کاریش بدەنەوە. بەرنامەکانی ڕاهێنانی پیشەیی، پشتگیری لە بواری پەروەردەیی هەروەها ستراتیژیی جۆراوجۆر بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی لەدەستدانی کار دەتوانن بەشێک بن لە دەستپێشخەرییەکانی بەرنامەی سیاسی.

بەرژەوەندییەکانی ئاسایشی نیشتمانی لەوانەیە کاریگەرییان هەبێ لەسەر توێژینەوە و پەرەپێدان و بەرگریی ژیریی دەستکرد. هەروەها دەتوانرێ سیستەمی ئۆتۆنۆم و بەرنامەکانی ژیریی دەستکرد لە ستراتیژییە نیزامی و سەربازییەکاندا زیاتر بەکاربهێنرێن. لە لایەکیشەوە بزنس بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بواری بازرگانییەوە تا توانایی

کێبڕکێی جیهانی ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت. بەرژەوەندییە ئابوورییەکان دەتوانن ئەم کاریگەرییانەیان هەبێت:

لە وەبەرهێنان بە یارمەتی ژیریی دەستکرددا، کۆمپانیا و کارخانەکان بەرژەوەندییەکی گرنگیان بۆ بەهێزکردنی توانای کێبڕکێیان لەناو بازاڕی جیهانیدا هەیە. ئەم سەرمایە تەرخانکردنانە بۆ پەرەپێدانی بەرهەم و خزمەتگوزارییەکانی ژیری دەستکرد بەکاردەهینرێن. هەروەها کارخانە، سەرمایەداران و کۆمپانیاکان دەتوانن بە یارمەتی ژیریی دەستکرد بۆ زیادکردنی کارایی و بەرهەمهێنان کەڵك لەو تێکنۆلۆژیایا وەرگرن، بەڵام ئەوە دەتوانێت ببێتە هۆی پێکهاتنی گۆڕانکاری لە بازاڕی کاردا کە لەوانەیە کاریگەری سیاسی و کۆمەڵایەتی لێبکەوێتەوە. کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا دەتوانن لە ڕێگەی بەکارهێنانی سەرکەوتووانەی ژیریی دەستکردەوە هێزی بازرگانیان بەهێزتر بکەن. ئەوەش پرسیار سەبارەت بە پێکهێنانی قۆرخکاری و پاراستنی کێبڕکێ دەوروژێنێت. دەستڕاگەیشتنی هاوبەش و یەکسان بە زانیاریی و داتای بەرنامەکانی ژیریی دەستکرد زۆر گرنگە. کۆمپانیاکان دەتوانن بۆ پشتگیریکردن لە مۆدێلی بازرگانی خۆیان هەوڵ بۆ کاریگەری لەسەر سیاسەتەکانی بەکارهێنانی زانیاریی دروست یان هەڵە بدەن. دیارە ئەم ڕێکخراوانە لە پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرددا ڕووبەڕووی وەرگرتنی بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی و ڕەچاوکردنی بنەما ئەخلاقییەکان دەبنەوە کە دەتوانێت کاریگەری لەسەر ناوبانگ و وێنەی ڕاستەقینەی ناو بازاڕی جیهانیان هەبێ.

گرنگە جەخت لەسەرئەوەش بکرێتەوە، بۆ دڵنیابوون لەوەی پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد ڕێبازێکی هاوسەنگ و یەکسان لەڕووی ئەخلاقییەوە دەگرێتە بەر و بەها ئینسانی و مرۆییەکان و بەرژەوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لەبەرچاو دەگرێ، هاوکاری شەفاف لە نێوان سیاسەت، بازرگانی و کۆمەڵگا دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ وەرگرتنی

زۆرترین سوود لە ژیریی دەستکرد و کەمکردنەوەی مەترسییە ئەگەرییەکان. سیاسەتی وڵاتان ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لە دانانی ستانداردە ئەخلاقییەکان و پەرەپێدانی یاساکان بۆ بەکارهێنانی ژیری دەستکرد و دامەزراندن و گرێدانیان لە کۆمەڵگا. ئەمەش لە یاسا و ڕێساکانی پاراستنی زانیارییەوە دەست پێدەکات تا دامەزراندنی سیستەمی سەربەخۆ. داڕێژەرانی سیاسی بۆ دڵنیابوون لەوەی دانیشتووانی کۆمەڵگا سەبارەت بە سوود و زیانەکانی ژیریی دەستکرد ئاگادار دەکرێنەوە، دەبێ دەستپێشخەرییە پەروەردەییەکان بەرەوپێش ببەن، کە ئەمەش خۆی پێویستیی بە بەشداری چالاکانەی مرۆڤ لە پرۆسەکانی بڕیاردانە و یارمەتیدەر دەبێ بۆ کەمکردنەوەی ترسەکانیان. وەبەرهێنان و سەرمایەدانانی سیاسەت لە توێژینەوە و پەرەپێدان دەتوانێت یارمەتیدەر بێ بۆ دروستکردنی پیشەسازییەکی گەشەسەندووی ژیریی دەستکرد لە ناوخۆدا. دروستکردنی ناوەندی داهێنان و بەرنامەی دارایی ئامرازێکە بۆ پێشخستنی توێژینەوەی زانستی و پەرەپێدانی ئەو بوارە. هەروەها داڕێژەرانی سیاسەت دەتوانن داکۆکی لە هاوکاری نێودەوڵەتی بکەن بۆ دامەزراندنی ستانداردە هاوبەشەکان بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بواری سەلامەت و ئەخلاقیدا، ئەمەش ڕوانگەیەکی جیهانی و بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی تێکنۆلۆژیاکە بەرەوپێش دەبات.

هەروەها بەرژەوەندییە ئابوورییەکان کاریگەرییەکی بەرچاویان لەسەر پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد هەیە، چونکە سەرمایەداران و کۆمپانیاکان بۆ زیادکردنی توانایی کێبڕکێیان و پێشکەشکردنی چارەسەری داهێنەرانە بەدوای ڕێگای خۆیاندا دەگەڕێن:

به گشتی، کارخانە،کۆمپانیا و سەرمایەداران لە بەرزکردنەوەی توانایی کێبڕکێیان لە ڕێگەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکردەوە بەرژەوەندییەکی گرنگیان هەیە و داهێنانەکان دەتوانن ببنە هۆی

مۆدێلی بازرگانی نوێ بۆ سوودوەرگرتن لە بازاڕی کار. بەرژەوەندییە ئابوورییەکان پەیوەندییەکی نزیکیان بە کاریگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەناو بازاڕی کارەوە هەیە. کۆمپانیاکان دەبێ زیاتر هێزی کارەکانیان ڕابهێنن و ئەو لێهاتووییەیان هەبێ بتوانن لە ئەگەری گۆڕانکارییەکاندا بە سەرکەوتوویی گەلێك خێرا هەڵسو کەوت بکەن. بەردەستبوونی زانیاریی بۆ زۆرێک لە بەرنامەکانی ژیریی دەستکرد زۆر گرنگە. ئەو کۆمپانیایانە کە دەستیان بە داتای کوالیتی بەرز ڕادەگات دەتوانن چارەسەری داهێنەرانە پەرەپێبدەن و پێگەی کێبڕکێی خۆیان بەهێزتر بکەن. هەروەها ئەوان ڕووبەڕووی کێشەی ڕەچاوکردنی بنەما ئەخلاقییەکان دەبنەوە لە پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد کە ئەمە تەنیا پابەندبوون بە یاساکان ناگرێتەوە، بەڵکو بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتیش لەخۆدەگرێت. دیارە سەرمایەداران و کۆمپانیاکان دەتوانن بە وەبەرهێنان لە تێکنۆلۆژیا دەستپێشخەرەکان و دامەزراوە توێژینەوەکان چالاکانە بەشداری لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بکەن. ئەم سەرمایەدانانە و وەبەرهێنانانە دەتوانن پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا بۆ هاندانی بیرۆکەی داهێنەرانە گارانتی بکەن.

بە گشتی هەوڵێکی هاوئاهەنگ لەلایەن سیاسەتوان و بازرگانانەوە پێویستە بۆ دڵنیابوون لەوەی ژیریی دەستکرد بەپێی بەرژەوەندییەکانی کۆمەڵگا پەرەپێدەدرێت و بەکاردەهێنرێت. ڕێبازێکی شەفاف و بەرپرسیارانە لە ڕووی ئەخلاقییەوە دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ زۆرترین سوودوەرگرتن لە ژیریی دەستکرد و کەمکردنەوەی مەترسییە ئەگەرییەکان.

کاریگەریی ژیریی دەستکرد لەسەر شەڕ و ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان

ژیریی دەستکرد کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر لایەنە جیاوازەکانی شەڕ و ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان هەیە. لێرەدا بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم بابەتە چەند بواری پەیوەندیدار دەخەینەڕوو:

- **سیستەمی چەکی ئۆتۆنۆم:** پێشکەوتنەکانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ ببێتە هۆی پەرەپێدانی سیستەمی چەکی سەربەخۆ کە توانایی ناسینەوە و هێرشکردنە سەر ئامانجەکان بە شێوەیەکی سەربەخۆی هەیە. دیارە ئەم کارە پرسیاری ئەخلاقی و یاسایی دەوروژێنێت و دەتوانێ ڕەهەندێکی نوێ لە شەڕەنگێزی بەدوای خۆیدا بهێنێت. سیستەمی چەکی ئۆتۆنۆم بریتییە لە پلاتفۆرمێک کە لەلایەن ژیریی دەستکردەوە کۆنترۆڵ دەکرێت و دەتوانێت بە شێوەیەکی سەربەخۆ ئەو ئامانجانەی خاوەنەکەیان بۆیان دیاریکردوون، دەستنیشان بکەن و هێرشی بکەنە سەر. ئەمەش دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە ستراتیژییەکانی شەڕدا چونکە ئەم سیستێمانە دەتوانن خێراتر و وردتر هەڵسوکەوت بکەن. مشتومڕ لەسەر پەرەپێدان و بەکارهێنانی چەکی ئۆتۆنۆم پرسیاری ئەخلاقی لەخۆدەگرێت، بەتایبەت سەبارەت بە کۆنترۆڵکردن و بەکارهێنانی شەڕخوازیی.

- **پلاندانان و ستراتیژی سەربازی:** ژیریی دەستکرد دەتوانرێ لە پلاندانانی سەربازی و شیکاری ستراتیژیدا بۆ هەڵسەنگاندنی

سیناریۆ ئاڵۆزەکان، ناسینەوەی نەخش و بڕیاردان بەکاربهێنرێت. ئەمەش دەتوانێ ببێتە هۆی ئۆپەراسیۆنی سەربازی کاراتر و وردتر. هەروەها ژیریی دەستکرد دەتوانێ شیکاری ئاڵۆزی زانیاریی و داتای سەربازی بۆ دیاریکردنی نەخش و ڕەوتەکان بەڕێوەبەرێ. ئەوەش دەبێتە هۆکار بۆ دانانی پلانی سەربازی و پەرەپێدانی ستراتیژی وردتر. دیارە لێهاتوویی و توانایی پرۆسێسکردنی زانیاریی زۆر لە کاتێکی کەمدا، دەتوانێ کاریگەری هێزە سەربازییەکان بە هەڵسەنگاندن لەگەڵ مرۆڤ گەلێك باشتر بکات.

- **شەڕی ئەلیکترۆنی یاخود سایبری:** ژیریی دەستکرد لە شەڕی سایبریدا بەکاردەهێنرێ بۆ دیاریکردنی وردی هێرش و پەرەپێدانی ڕێوشوێنی بەرپەرچدانەوە و بەهێزکردنی تۆڕە مێدیاییەکان. لە هەمان کاتدا ژیریی دەستکرد دەتوانرێ لەلایەن ئەکتەرە زیانبەخشەکانەوە بەکاربهێنرێت بۆ باشکردنی هێرشە سایبریەکانی پێشتر دارێژراو. ژیریی دەستکرد لە شەڕی ئەلیکترۆنیدا بەکاردەهێنرێت بۆ دیاریکردنی ناتەواوییەکان و وەڵامدانەوەی هەڕەشەکان. هاوکات دەتوانرێ ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد لەلایەن هێرشبەرانەوە بۆ ئەنجامدانی هێرشی ئامانجدارتر و ئاڵۆزتر بەکاربهێنرێت. بۆیە پەرەپێدانی میکانیزمەکانی بەرگری لە دژی هێرشە ئەلیکترۆنییەکانی ژیریی دەستکرد لەداهاتوودا دەبێتە تەوەرێکی گەلێك گرنگ.

- **لۆجستی و دابینکردن:** بۆ ئەوەی گواستنەوەی سەرچاوەکان و جوڵەی سەرباز و پێداویستییەکان کاراتر بێت،دەتوانرێ

ژیریی دەستکرد لە لۆجستی و زنجیرەی دابینکردنی سەربازیدا بەکاربهێنرێت. ئەوەش یارمەتیدەر دەبێ بۆ باشترکردنی بەڕێوەبردنی گشتی لە ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکاندا. لە بواری لۆجستی و دابینکردندا، ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێ لە ڕێکخستنی گواستنەوەی سەرباز و سەرچاوەکان بە شێوەیەکی کاراتر. شیکاری زانیاریی و داتاکان لە کاتێکی کەمدا دەتوانێت پلانی دارێژراو و دووبارە دابینکردنەوە باشتر بکات، کە ئەمەش بۆ سەرکەوتنی ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان گرنگایەتی حەیاتی هەیە.

- **کردنەوەی کۆدی زانیاری:** ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێ لە شیکردنەوە و کۆدکردنەوەی زانیاری و داتایەکی زۆر بۆ تێگەیشتن لە مەبەستی نەیاران، پێشهاتە جیۆپۆلیتیک و هەڕەشەکان. دەکرێ توانایی ژیریی دەستکرد بۆ شیکردنەوەی زانیاریی و بۆ سیخوڕی سوپایی بەکاربهێنرێت بۆ بەدەستهێنانی زانیاری سەبارەت بە هەڵسوکەوت و مەبەستی دوژمن. پرۆسێسکردنی زانیارییەکان بە خێراییەکی زۆر دەتوانێت ببێتە هۆی هەڵسەنگاندنی باشتری دۆخەکە.

- **چاودێری و سیخوڕی:** دەتوانرێت سیستەمی بەڕێوەبردنی ژیریی دەستکرد لە چاودێری و سیخوڕیدا بەکاربهێنرێت بۆ ناسینەوە و بەدواداچوونی هەڵسوکەوتی ناوخۆیی و چالاکییەکانی دوژمن، ئەم لێهاتووییە دەتوانێ مەترسی پێشوەختە بناسێتەوە و ئامادەکاریی بۆ هەڵوێستگرتن بکات. ژیریی دەستکرد دەتوانرێ لە فڕۆکەی بێفڕۆکەوان واتە

"درۆن" و سیستەمی چاودێری مودێرن بەکاربهێنێت بۆ چاودێریکردنی چالاکییەکانی دوژمن، شیکاری ئۆتۆماتیکی وێنە، زانیاریی و داتاکان و کارایی ئۆپەراسیۆنەکانی چاودێری بەرز بکاتەوە.

- **مۆدێلی هاوشێوەکردن بۆ ڕاهێنان:** دەتوانرێ لە ژیریی دەستکرد وەك مۆدێلێکی هاوشێوەی شەڕ بەڵام بە مەبەستی ڕاهێنانی سەربازی بۆ دروستکردنی سیناریۆی واقیعی بۆ ڕاهێنان و پەروەردە کەڵکوەرگیرێ. ئەو کارە ڕێگە بە هێزە چەکدارەکان دەدات خۆیان بۆ بارودۆخی جۆراوجۆر ئامادە بکەن و رابهێنن. ئەم ڕاهێنانە کە بە یارمەتی ژیریی دەستکرد بەڕێوەدەبرێن شوێنی ڕاهێنانی تا ڕادەیەك ڕاستەقینە بۆ سەربازان دابین دەکەن. ئەمەش وا دەکات هێزە چەکدارەکان لە شەڕە ناهاوسەنگەکانەوە تا ململانییە ئاساییەکان خۆیان بۆ کۆمەڵێک سیناریۆی بەرفراوان ئامادە بکەن.

- **پێشبڕکێی تێکنۆلۆژی چەکەمەنی:** بە دڵنیاییەوە لە داهاتوودا نەتەوەکان لە توێژینەوە و پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بە تایبەت لە بواری نیزامیدا بۆ بەدەستهێنانی باڵادەستیی ئەم تێکنۆلۆژیایە کێبڕکێی یەکتر دەکەن. ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆی پێشبڕکێیەکی جیهانی بۆ داهێنان، پەرەپێدان و بەهێزکردنی بواری سۆپایی و نیزامی. نەتەوەکان وەبەرهێنانێکی زۆر لە توێژینەوە و پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بۆ پەرەپێدانی سەربازی و بۆ وەەستهێنانی باڵادەستی دەستپێدەکەن. پێشبڕکێیەک کە لەسەر نوێترین بەرنامەکانی

ژیریی دەسکرد، دەتوانێ ببێتە هۆی زیادبوونی کێبڕکێی چەکەمەنی لە هەموو شوێنێکی ئەم هەردە.

جێی خۆیەتی جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە کە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بەتایبەت لە چوارچێوەی سوپاییدا هەم دەرفەت و هەم ڕووبەڕوووەستان دەخاتە ڕوو. کۆمەڵگای نێودەوڵەتی لە بەردەم ئەرکی دانانی ستانداردی ئەخلاقی و چوارچێوەی یاسایی بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە شەڕدا بە مەبەستی ڕێگریکردن لە دەرئەنجامە نەخوازراوەکان و دەستەبەرکردنی ئاسایش لەسەر ئاستی جیهانی دەوەستێ. یەکخستنی ژیریی دەستکرد لە پلانە سوپاییەکان هەم سوود و هەم ڕووبەڕوووەستان لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت. ڕەنگە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی هەوڵبدات ڕێنمایی ئەخلاقیی دابنێت بۆ ڕوونکردنەوە و کەمکردنەوەی مەترسییەکان و بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە شەڕدا هەڵسوکەوت بکات، بەڵام ئەم کارە پێویستی حەیاتی بە ڕەچاوکردنی وردی نیگەرانییەکانی سەلامەتی و بنەما ئەخلاقییەکان دەبێ.

کاریگەریەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر شەڕ و ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان هەم سوود و هەم زیان لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت. لێرەدا چەند لایەنێکی سەرەکی دەخەینەڕوو:

ژیریی دەستکرد دەتوانێ ئاستەمی و وردبینی هێرشەکان بەرز بکات و ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان کاراتر بکاتەوە. سیستەمی ئۆتۆنۆم دەتوانێ خێراتر و وردتر بەرامبەر بە گۆڕانی دۆخەکان کاردانەوەی هەبێت. سیستەمی چاودێری ژیریی دەستکرد دەتوانێ چالاکییەکانی دوژمن لە کاتێکی کەمدا دەستنیشان بکات و زانیاری وردی سیخوڕی پێشکەش بکات، کە ئەوەش لە ئەنجامدا هەڵسەنگاندنی بارودۆخەکان باشتر و خێراتر دەکاتەوە. سیستەمی ئۆتۆنۆم دەتوانێت جێگەی سەربازانی

مرۆڤ لە گۆشت و خوێن پێکهاتوو لە دۆخە مەترسیدارەکاندا بگرێتەوە، کە ئەزموونەکەی دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی مەترسی لەسەر ژیانی مرۆڤ. ژیریی دەستکرد دەتوانێ هاوکات بەشێکی زۆر لە زانیاریی و داتاکان لە کاتێکی کەمدا شی و ئانالیزە بکاتەوە، کە ئەمەش بۆ بڕیاردانی خێرا لە سیناریۆ ئاڵۆزەکانی شەڕدا بە هەڵسەنگاندن لەگەڵ بڕیاری مرۆڤ زۆر گرنگە. گرێدانی ژیریی دەستکرد ڕێگە بە پەرەپێدانی تێکنۆلۆژیای داهێنەرانە دەدات، بەتایبەت لە بواری فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی "دڕۆن" سەربەخۆ تا دەگاتە زیمۆلیرەکردنی چلۆنایەتی شەڕی پێشکەوتوو بۆ ڕاهێنانی سەربازیی لە بارودۆخ و سناریۆی جیاوازدا. هەروەها پەرەپێدانی سیستەمی چەکی سەربەخۆ نیگەرانی ئەخلاقی دەوروژێنێت چونکە ئەم سیستێمانە دەتوانن بەبێ کۆنترۆڵی مرۆڤ کاربکەن، کە دەتوانێ ببێتە هۆی دەرئەنجامە نەخوازراوەکان و لەداهاتوودا کێشە بخوڵقێنێ. بنەمای سیستەمی ژیریی دەستکرد گەلێك ئاڵۆزن و دەتوانن بەرەوڕووی هێرشی ئەلیکترۆنی ببنەوە و ئاسایشی زانیارییە سەربازییەکان بخرێتە مەترسییەوە. ئەکتەرە زیانبەخشەکان دەتوانن بە نیازی خراپکاریی هەوڵی دەستکاریکردن یان تێکدانی ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد بدەن. گەشەپێدان و زۆربوونی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بە تایبەت لە ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکاندا دەتوانێ ببێتە هۆی لەدەستدانی کاری تاقمێك مرۆڤ. ئەمەش دەتوانێت نائارامی کۆمەڵایەتی و نایەکسانی ئابووری پەرە پێبدات. سیستەمی ئۆتۆنۆم لەوانەیە لەسەر بڕیاردانی هەڵسوکەوتی ئاڵۆزی مرۆڤ کێشەیان هەبێت و بڕیارێکی ئەخلاقی دەربڕن ، کە ببێتە هۆی کردەوەی پێشبینی نەکراو. پێشبڕکێ بۆ پەرەپێدان و بڵاوکردنەوەی ژیریی دەستکرد لە چوارچێوەی سەربازیدا دەتوانێ ببێتە هۆی زیادبوونی گرژییەکانی نێوان نەتەوە و پەرە بە زیادبوونی پێشبڕکێی چەک بدات.

سروشتییە کەڵکی نابەجێ وەرگرتن لە ژیریی دەستکرد لە بواری سوپاییدا دەتوانێ ببێتە هۆی کێشەی ئەخلاقی جیددی، بەتایبەتی کاتێک باس لە پاراستنی ئاسایش و گیانی هاوڵاتیانی مەدەنی و پابەندبوون بە ستاندارده نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ دەکرێت. بۆیە دەبێ جەخت بکرێتەوە، بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە چوارچێوەی سەربازیدا هەم دەرفەت و هەم مەترسی دەخاتە ڕوو. پەرەپێدان و بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد پێویستی بە ڕەچاوکردنی وردی پێداویستییە ئەمنییەکان، بنەما ئەخلاقییەکان و ستاندارده یاساییە نێودەوڵەتییەکان هەیە. هەروەها باسکردن سەبارەت بە ڕۆڵی ژیریی دەستکرد لە شەڕدا، دەبێ لەگەڵ مشتومڕێکی کراوە و بەربڵاو لەسەر ستاندارده ئەخلاقییەکان و ئاسایشی جیهانی بێ.

ئایا مرۆڤایەتی دەتوانێ هیوای بە ئەنجامێکی باشی پەیوەندی نێوان ژیریی دەستکرد و سەرمایەداری هەبێت؟

بە دڵنیاییەوە سەبارەت بە پەیوەندی و تێکەڵاویی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری هیوایەک بۆ مرۆڤایەتی هەیە و داهاتوو بە پلەی یەکەم پەیوەندیی ڕاستەوخۆی بەو بڕیارانەوە هەیە کە ئێمە وەک کۆمەڵگا، بۆ دیزاینکردنی ئەم تێکنۆلۆژیایە بە شێوەیەکی ئەخلاقی و بەرپرسیارانە دەیدەین. لێرەدا چەند هۆکارێک بۆ ئەم هیوایە دەخەینەڕوو:

هۆشیاری و دیالۆگ: بە دڵنیاییەوە هۆشیاری مرۆڤ سەبارەت بە کاریگەرییە ئەگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لە ناو کۆمەڵگا لە گەشەکردندایە. گفتوگۆیەکی کراوە لە نێوان تێکنۆلۆژیستەکان، بڕیاردەران، ئەخلاقناسان و خەڵکی ناو کۆمەڵ، یارمەتیدەرە بۆ تێگەیشتن لە ئاستەنگەکان و دۆزینەوەی ڕێگای دروست و چارەسەرەکان بە گشتی.

ڕێکخستن و پارێزگاری: زۆرێک لە حکومەت و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان دان بە پێویستیی ڕێکخستنی ژیریی دەستکرد و دانانی میکانیزمێکی ڕوون و شەفافی حوکمڕانی دادەنێن ئەمە دەتوانێت یارمەتیدەر بێت لە دانانی ستاندارده ئەخلاقییەکان و دڵنیابوون لەوەی ژیریی دەستکرد لەسەر بنەمای بەها سەرەکییەکانی کۆمەڵگا بونیات دەنرێ و بەڕێوەدەچێ.

هەڵسوکەوتی ئەخلاقی و بەرپرسیارێتی لە پیشەسازیدا: کۆمپانیاکان لە دارشتنی داهاتووی ژیریی دەستکرد و گەشەسەندنی

هۆشیاری سەبارەت بە بنەما ئەخلاقییەکان و بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی لە بواری پیشەسازییدا ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕن و ئەوە دەتوانێت یارمەتیدەر بێت لە پێشخستنی پێشهاتە ئەرێنییەکان لە ڕەوتی هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ ئەم تێکنۆلۆژیا نوێیە.

توێژینەوە و پەروەردە: پێشکەوتوویی لە پێناو توێژینەوە و بەرزکردنەوەی ڕادەی ڕاهێنان لەسەر هەڵسوکەوتی ئەخلاقی و بڕیاردانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێت بۆ پەروەردەکردنی کەسانی پیشەیی کە توانایی بڕیاردانی بەرپرسیارانەیان هەبێت.

بەشداریی هاووڵاتیان: بەشداریی چالاکی هاووڵاتیان لە پرۆسەکانی بڕیاردان لەسەر چلۆنایەتی ژیریی دەستکرد دەتوانێ دڵنیایی بدات بەو ڕوانگە جیاوازانەی لەبەرچاو دەگیرێن و ئەزموون و پێشهاتە ئەرێنییەکانی لە خزمەتکردن بە خۆشگوزەرانی مرۆڤ ناو کۆمەڵگەدا دەبێ.

کەواتە، هیوای داهاتوویەکی ئەرێنی لەوەدایە ئێمە وەک کۆمەڵگەیەکی جیهانی پێکەوە کاربکەین بۆ دڵنیابوون لەوەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە چوارچێوەی سەرمایەداریدا بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە بەڕێوەدەچێت. ئەوەش پێویستی بە بیرکردنەوەی بەردەوام و ڕێکخستنی یاسا و ڕێساکان و گفتوگۆی کراوە هەیە بۆ دڵنیابوون لەوەی پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا لەگەڵ بەها و پێداویستییە بنەڕەتییەکانی مرۆڤایەتیدا یەکدەگرێتەوە. بۆ هیواداربوون و وەدەستهێنانی ئەزمونێکی باش لە پەیوەندی نێوان ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداریدا لە سەرووی هەموو شتێکەوە دەبێ توانایی مرۆڤ و چالاکییەکانی لەم پێشهاتانە بۆ ئاراستەکردن بە شێوەیەکی ئەخلاقی بەرپرسیارانە لێک گرێبدرێن.

لێرەدا چەند لایەنیتر دەخەینەڕوو کە پشتگیری ئەم هیوایە دەکەن:

هێزی داهێنەرانە: تێکەڵکردنی پێشکەوتووانەی ژیریی دەستکرد لە پێکهاتە سەرمایەدارییەکان ڕێگە بۆ چارەسەری داهێنەرانەی ئاستەنگە ئاڵۆزەکان خۆش دەکات. لە ڕێگەی ئەم داهێنانانەوە دەتوانین پرۆسە، واتە ڕەوتی کارکردنی کاراتر و مۆدێلی ئابووری بەردەوامتر پێك بێنین هەروەها پەرە بە باشترکردنی کوالیتی ژیان بدەین.

هالیکاریی جیهانی: سروشتی جیهانیی ژیریی دەستکرد پێویستی بە هاوکاری نێوان سنوورە نیشتمانییەکان هەیە. بە هاوبەشکردنی زانیاری، باشترین پراکتیک هەروەها ستانداردە نێودەوڵەتییەکان، دەتوانین بنەمایەکی هاوبەش بۆ بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد گونجاو بکەین.

کارخانە و کۆمپانیا بەرپرسیارەکان: ئەو کۆمپانیایانەی پەرە بە ژیریی دەستکرد دەدەن و جێبەجێی دەکەن ڕۆڵێکی چارەنووسساز دەگێڕن. ژمارەیەکی زۆر لە کۆمپانیاکان دان بە بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی خۆیاندا دەنێن و پابەندن بە ڕێنمایی و پراکتیکە ئەخلاقییەکان بۆ دڵنیابوون لەوەی داهاتووی ژیریی دەستکرد لە بەرژەوەندی کۆمەڵگادا بەکاردەهێنرێت.

لێهاتویی خۆگونجاندن: توانایی وەڵامدانەوەی گۆڕانکارییەکان و گونجاندنی یاسا و ڕێساکانی مافی مرۆڤ لە کاتی پێویستدا گەلێك گرنگە. هەڵوێست و ڕێبازێکی نەرم و نیان وا دەکات بتوانرێت چارەسەری ئاستەنگ و تێڕوانینە نوێیەکان بکرێت و مرۆڤ دڵنیا بکات سیستەمی ژیریی دەستکرد ویست و پێداویستییەکانی کۆمەڵگا بەجێ دەهێنێ.

بەهێزکردن و ئامادەکردنی هاووڵاتیان: هاووڵاتییەکی ئاگادار و تامەزرۆ دەتوانێت باشتر لە کاریگەری و پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد یارمەتیدەر بێت. بەتایبەت لە ڕێگەی پەروەردە و هۆشیارکردنەوە، مرۆڤ دەتوانن چالاکانە بەشداری لە پرۆسەکانی بڕیاردان بکەن و دڵنیابن لەوەی نیگەرانییەکانیان لەبەرچاو دەگیرێن.

توێژینەوە بۆ ئاسایشی گشتی: هاوتەریبکردنی توێژینەوەکانی ژیریی دەستکرد لەگەڵ ئاسایشی گشتی دەتوانێت گۆڕانکاری ئەرێنی بەرەوپێش ببات و پەرەی پێبدات. بە پشتیوانیکردن لە هەوڵەکانی توێژینەوە کە ئامانجیان سوودگەیاندن بە کۆمەڵگایە، دەتوانین دڵنیابین پێشکەوتنە تێکنۆلۆژییەکان لەگەڵ پێداویستییەکانی مرۆڤایەتیدا یەکدەگرنەوە. بە گشتی هیوادارییەکە ئەوەیە ئێمە لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا هۆشیارانە و هاوکارانە مامەڵە لەگەڵ دەرفەت و ڕووبەڕووبوونەوەکانی ژیریی دەستکرد بکەین. دیارە دیزاینکردنی ئەم ئەرکە پێویستی بە بەشداری چالاکانەی هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان هەیە بۆ ئەوەی پێشکەوتنە تێکنۆلۆژییەکان خزمەت بە مرۆڤایەتی بکەن و گۆڕانکاری ئەرێنی بۆ کۆمەڵگەی جیهانی مسووگەر بکەن.

هەروەها ژیریی دەستکرد دەتوانێ کاریگەری جۆراوجۆری لەسەر وڵاتانی جیهانی سێهەم بە هەردوو چەشنی ئەرێنی و نەرێنی هەبێت. ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە باشترکردنی دەستڕاگەیشتن بە چاوەدێری تەندروستی واتە دوکتوران لە وڵاتانی جیهانی سێهەم بۆ نموونە لە ڕێگەی پشتگیریکردن بۆ دەستنیشانکردنی نەخۆشییەکان، شیکردنەوەی زانیاریی پزیشکی و ڕێنماییکردنی نەخۆش لە ڕێگای دوورەوە. دیارە ئەم دەرەتانە دەتوانێ بە تایبەت لە ناوچە دوورەکاندا کە دەستڕاگەیشتن بە پزیشکان کەم و سنووردارە، گەلێك سوودمەند بێ. تێکنۆلۆژیای بەهێزی ژیریی دەستکرد وەک دڕۆن و

هەستەوەرەکان دەتوانن یارمەتیدەر بن لە پێدانی زانیاری وردتر بە جووتیارانی وڵاتانی جیهانی سێیەم سەبارەت بە بارودۆخی خاک، بەرهەم و کۆنترۆڵکردنی نەخۆشیی ڕووەک و ئاژەڵ؛ ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆی باشتربوونی بەرهەمهێنانی کشتوکاڵ. ژیریی دەستکرد دەتوانێ پشتگیری لە دامەزراوە پەروەردەییەکان بکات لە وڵاتانی جیهانی سێهەم بە پێشکەشکردنی بەرنامەی فێربوون، دروستکردنی کەرەستەی ڕاهێنان، و دەرەتانی دەستڕاگەیشتن بە خوێندکاران لە ڕێگای سەرچاوەی ئۆنلاینەوە. ئەم کارە دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە باشترکردنی ئاستی گشتی پەروەردە. بە وەرگرتنی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد، وڵاتانی جیهانی سێیەم دەتوانن دەرفەتی ئابووری نوێ بکەنەوە، بەتایبەت لە بواری وەک تێکنۆلۆژیای زانیاری، بەرهەمهێنان و خزمەتگوزارییەکان.

بەڵام مەترسی ئەوەش هەیە ئەگەر هەموو مرۆڤێك بە شێوەیەکی دادپەروەرانە نەتوانێ دەستی بە تێکنۆلۆژیی ژیریی دەستکرد ڕابگات، نایەکسانییەکانی ئێستای وڵاتانی جیهانی سێیەم لەگەڵ وڵاتانی سەرمایەداری پەرەپێبدرێ. لەگەڵ ئەوەشدا هەندێک ئیشو کار دەتوانێ مەترسییان لەسەر بێ چونکە ژیریی دەستکرد ئەرکەکان بە شێوازی ئۆتۆماتیکی بەڕێوەدەبات، ئەزموونەکەی دەتوانێ ببێتە هۆی لەدەستدانی کاری هەندێك مرۆڤ. هەروەها هێنانەکایەی ژیریی دەستکرد لە وڵاتانی جیهانی سێیەمدا پرسیار لەسەر پاراستنی زانیاری و بەرپرسیارێتی ئەخلاقی دەوروژێنێت، بەتایبەت کاتێ باس لەسەر بەکارهێنانی زانیاری کەسی و پاراستنی نهێنییەکانی هاوڵاتیان بێت. بەڵام بە گشتی دەرئەنجامەکانی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە وڵاتانی جیهانی سێیەم دەتوانێ زۆر پەیوەست بێت بە بارودۆخ و شێوەی جێبەجێکردن و بڕیارە سیاسییەکانی هەرکام لەو وڵاتانە. دەستپێشخەرییەکانی ژیریی دەستکرد لە وڵاتانی جیهانی سێهەم گرنگە

به وردی پلانیان بۆ دابنرێت بۆ دڵنیابوون لەوەی کاریگەریی ئەرێنیان هەبێ و هاوکاتیش کەمترین دەرئەنجامی نەرێنییان لێ بکەوێتەوە.

پێگەی پێشگرتنی هەندێک لە کۆمپانیاکان لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد

پێگەی قۆرخکاریی هەندێک لە کۆمپانیاکان لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد پرسێکی بەرچاوە کە ڕووبەڕووەستان و پرسیاری جۆراوجۆر دەوروژێنێت. هەندێک لایەنی سەرەکی ئەم پرسیارانە بریتین لە:

- **دەستڕاگەیشتن بە سەرچاوە زانیارییەکان:** زۆرجار کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا سەرچاوەی بەرفراوانیان هەیە و دەستیان بە زانیارییەکی زۆر ڕادەگات. ئەمەش لەکاتی پەرەپێدانی ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد سوودێکی بەرچاویان پێدەبەخشێت، چونکە زانیاریی زیاتر دەبێتە هۆی خولقاندنی مۆدێلی باشتر.

- **ڕێبەریکردنی ئینۆواسیۆن"Innovations"[٤]:** بەرپرس و ڕێبەری ئەم بوارە دەتوانێت ببێتە هۆی ئەوەی چەند کۆمپانیایەک بەشێکی زۆر لە داهێنانەکانی بواری ژیریی دەستکرد کۆنترۆڵ بکەن. ئەمەش دەتوانێ ڕێگری لە کێبڕکێ بکات و دەستڕاگەیشتن بە دەرفەتی یەکسانی بازاڕ بۆ کۆمپانیا بچووکەکان ببێتە شتێکی قورس و نەگونجاو.

- **ئەخلاق و ناهاوسەنگی دەسەڵات:** چڕکردنەوەی پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد لە دەستپێداگرتنی تاقمێك مرۆڤ

[٤] ئەگەر کەسێک شتێکی نوێ دابهێنێت و لە کردەوەدا جێبەجێی بکات.

نیگەرانی ئەخلاقی دەوروژێنێت و دەتوانێ ببێتە هۆی ناهاوسەنگی و ناتەندروستی ناو دەسەڵات، چونکە بەرپرسی ئەم کۆمپانیایانە نەک هەر پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا دیاری دەکەن، بەڵکو دەتوانن کاریگەرییەکی بەرچاویان لەسەر پێشهاتە سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان هەبێت.

- **دەستڕاگەیشتن بە بازاڕ و کێبڕکێ:** ڕەنگە کۆمپانیا بچووکەکان هەروەها کۆمپانیا دەستپێشخەرەکان و دامەزراوە توێژینەوەکان بەزەحمەت بتوانن کێبڕکێی سەرچاوە و دەستڕاگەیشتن بە بازاڕی کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا بکەن. ئەمەش دەتوانێت کاریگەری لەسەر کێبڕکێی داهێنان هەبێت و بەشداریکردنی داهێنەرە نوێیەکان قورس و ئاڵۆزتر بکات.

- **پاراستنی زانیاری و حەریمی کەسیی:** هەروەها پۆستە هاوشێوەکانی قۆرخکاری دەتوانێ نیگەرانییەکانی پاراستنی زانیاری و حەریمی کەسیی بوروژێنێت، بەتایبەت کاتێک کۆمپانیاکان دەستڕاگەیشتنێکی بەرفراوانیان بە زانیارییە کەسییەکان هەبێ. کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵە زانیاریی و داتا گەورەکان دەتوانێ ببێتە هۆی کێشەی چاودێری و خراپ بەکارهێنانی زانیارییەکان.

- **بەرەوڕووبوونەوەی ڕێکخراوەیی:** ڕێکخستنی ئەو کۆمپانیایانە کە دەسەڵاتی هاوشێوەی قۆرخکارییان هەیە دەتوانێ گەلێك ئاڵۆز بێت. داڕشتنی سیاسەتێکی کاریگەر کە کێبڕکێ بەرەوپێش

ببات و هاوکاتیش پشتگیری لە داهێنان بکات، بەرەوڕووو وەستانێکی ئاڵۆزە بۆ ڕێکخەران لە سەرانسەری جیهاندا.

بۆ چارەسەرکردنی ئەم ڕووبەڕوو وەستانە، دەتوانرێ ڕێبازی جۆراوجۆر لەبەرچاو بگیرێت. بەهێزکردنی کێبڕکێ و پێشخستنی کێبڕکێ و دروستکردنی دۆخێکی هاندان بۆ بەشداریکردنی فراوانتری کۆمپانیاکان لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ یەك لەم چارەسەرانە بێت. پێشخستن و ڕەچاوکردنی شەفافیەت لە ڕەوتی پەرەپێدانی ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد و جێبەجێکردنی ستانداردە ئەخلاقییەکان دەتوانێ متمانە پەرە پێبدا و کۆنترۆڵکردنی ئەگەری خراپ بەکارهێنان باشتر بکات. هەروەها ڕێکخستنی کاریگەر و جێبەجێکردنی یاساکانی دژە قۆرخکاری دەتوانێت یارمەتیدەر بێت لە پێشخستنی کێبڕکێ و کەمکردنەوەی ناهاوسەنگی ناو دەسەڵات. ئەگەر ئەو کۆمەڵە زانیارییانەی ئالگاریتمەکانی ژیریی دەستکرد لەسەریان ڕاهێنراون تەنیا لەلایەن چەند کۆمپانیایەکی گەورەوە کەڵکیان لێ وەرگیرێ، مەترسی ئەوە هەیە کە ئالگاریتمەکان لایەنگری و جیاکاری بخوڵقێنن. ئەمەش دەتوانێ ببێتە هۆی دەرئەنجامی پێکهاتنی نایەکسانی لەناو چینەجیاوازەکانی کۆمەڵگا. باڵادەستیی هەندێک کۆمپانیا دەتوانێ ڕێگری لە پەرەپێدانی ستانداردە کراوەکان بکات و ببێتە هۆکار بۆ پێشخستنی کارکردنی پێشتر هەڵبژێردراو. ستانداردە کراوەکان زۆر گرنگن بۆ دڵنیابوون لەوەی دابینکەرانی جیاواز بتوانن بەبێ کێشە بۆ چارەسەرەکانی ژیریی دەستکرد پێکەوە کاربکەن. هەروەها لەگەڵ پێکهاتە هاوشێوەکانی قۆرخکاری، پرسی بەرپرسیارێتی لە ئەگەری تێکچوونی کارکردن یان کاریگەریی نەرێنیی سیستەمەکانی ژیریی دەستکرد دەتوانێ دۆخێکی ئاڵۆزتر پێکبێنێت. هەروەها یاسا و بەرپرسیارێتییە ڕوون و دیاریکراوەکان بۆ جێبەجێکردنی ستانداردە یاسایی و ئەخلاقییەکان زۆر گرنگن.

دەسەڵاتی ئابووری و سیاسی لەڕادەبەدەر کە بە پێگەیەکی هاوشێوەی قۆرخکارییەوە گرێ درابێت، دەتوانێ کاریگەریی ئەم کۆمپانیایانە لەسەر پرۆسە و ڕەوتی دیموکراسی بەرز بکاتەوە. ئەمەش پرسیارێک دەوروژێنێت کە تا چ سنوورێك کۆمپانیا تایبەتەکان دەبێ لە دارشتنی بڕیارە سیاسییەکاندا بەشدار بن. پێکهاتەی هاوشێوەی قۆرخکاری دەتوانێ ببێتە هۆی سەرکوتکردنی هەندێک بیرۆکە و داهێنان لە کاتێکدا هەندێکیتر لە بەرژەوەندیدا دەبن، بۆ پەرەپێدانی داهێنان دیمەنێکی هەمەچەشن و کراوە بخوڵقێنن و فەزای ئازاد بۆ ڕوانگەی جیاواز پێشکەش بکەن. بەو پێیەی کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا زۆرجار لە ئاستی نێودەوڵەتیدا کاردەکەن، پێگەی هاوشێوەی قۆرخکارییان دەتوانێ پرسیار سەبارەت بە هاوکاری نێودەوڵەتیش دروست بکات. هاوکاتیش ئەم پرسیارە دێتە ئاراوە چلۆن دەتوانرێت ڕێبازە ڕێکخراوەییەکان بۆ دروستکردنی کۆدەنگی جیهانی هاوئاهەنگ بکرێن؟

گەلێك گرنگە جەخت لەوە بکەینەوە هەموو کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا دەسەڵاتی هاوشێوەی قۆرخکارییان نییە و زۆرێک لە کۆمپانیاکان بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە، چالاکانە کاردەکەن. سەرەڕای ئەوەش، پرسی دابەشکردنی دەسەڵات و کاریگەریەکانی لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد هێشتا لەسەر ئاستی سیاسی و ڕێکخراوەیی کراوە ماوەتەوە و پێویستی بە گفتوگۆی گشتی بەردەوام و ڕێوشوێنی ئامانجدار هەیە. باسکردن لە چڕبوونەوەی دەسەڵات لە پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد گرنگە بۆ دڵنیابوون لەوەی سوودەکانی ئەم تێکنۆلۆژیایە بە شێوەیەکی یەکسان و دادپەروەرانە دابەش بکرێن، هەروەها لەگەڵ بەها و پێداویستییەکانی کۆمەڵگادا یەکبگرنەوە.

خۆگونجاندن لەگەڵ ژیریی دەستکرد لە زۆر بواری کۆمەڵگادا گەلێك بەرچاو دەبێت. لێرەدا چەند هۆکارێک دەخەینەڕوو کە بۆچی گونجاندنی ژیریی دەستکرد لە ئاسۆدایە:

- **خۆگونجاندنی پیشەیی:** لەگەڵ بەردەوامبوونی ژیریی دەستکرد لە یەکخستنی لەگەڵ بوارە پیشەسازییە جیاوازەکاندا، پێویست بە گونجاندنی هێزی کاری دەبێت. گرنگە پەرە بە تواناییەکانی کرێکاران بدرێت کە تەواوکەری تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد دەبن بۆ ئەوەی خۆیان لەو کێبڕکێیەدا بهێڵنەوە.

- **درێژەدان بە خوێندن و وەرگرتنی بڕوانامەی کاریی:** سیستەمی پەروەردە پێویستی بە گونجاندن و ڕاهێنانی هێزی کاریی مرۆڤ دەبێت بۆ دڵنیابوون لەوەی نەوەی داهاتوو بە تێگەیشتن لە ژیریی دەستکرد و تێکنۆلۆژیا پەیوەندیدارەکان تەیار کرابێ. ڕاهێنان و وەرگرتنی بڕوانامە لە بواری ژیریی دەستکرد دەتوانێت ئامرازێکی گرنگ بێت بۆ کێبەرکێی نێوان مرۆڤ و سیستەمی ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا.

- **ستراتیژیی کۆمپانیاکان:** لەوانەیە کۆمپانیاکان پێویستیان بە گونجاندنی مۆدێل و ستراتیژییەکانی بازرگانی خۆیان هەبێت بۆ ئەوەی بە تەواوی سوود لە ژیریی دەستکرد وەربگرن. ئەمە دەتوانێ جێبەجێکردنی چارەسەرەکانی ژیریی دەستکرد لە ڕەوتی کارکردن یان پەرەپێدانی بەرهەم و خزمەتگوزارییە نوێیەکان لەخۆبگرێت.

- **پاراستنی زانیاری و ڕوانگەی ئەخلاقی:** لەوانەیە تاکەکان پێویستیان بە ئاگاداری زیاتر بێت لە پرسەکانی پاراستنی حەریمی کەسیی و ڕەچاوکردنی ئەخلاقی پەیوەست بەژیریی دەستکردەوە. تێگەیشتن لە کاریگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر تایبەتمەندی و بڕیارە ئەخلاقییەکان تادێت گرنگتر دەبێتەوە.

- **چوارچێوەی یاسایی:** بە دڵنیاییەوە کۆمەڵگاکان پێویستیان بە بیرکردنەوە و گونجاندنی چوارچێوە یاساییەکانی ئەمڕۆیی دەبێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئاستەنگ و دەرفەتەکانی ژیریی دەستکرد. ئەمەش دیارە پرسەکانی تایبەتمەندی، بەرپرسیارێتی و ستانداردە ئەخلاقییەکان لەخۆدەگرێت.

- **کارلێککردن لەگەڵ سیستەمەکانی ژیریی دەستکرد:** تاکەکان پێویستە خۆیان بە کارلێککردن لەگەڵ سیستەمی ژیریی دەستکرد ڕاهێنن. ئەمەش دەتوانێ بەکارهێنانی یاریدەدەرانی کۆنترۆڵکراوی دەنگ، بەرنامەکانی ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەربەخۆ لەخۆبگرێت.

- **ئاسایش لە فەزای سایبێریدا:** بەرزبوونەوەی گرنگی ژیریی دەستکرد لە فەزای ئاسایشی سایبێریدا ڕەنگە پێویستی بە بەرزبوونەوەی هۆشیاری لە کردەوە ئەمنییەکان و پاراستن لە هەڕەشە ئەگەرییەکان لە فەزای دیجیتاڵیدا هەبێت.

- **قەبوڵکردن و ڕێزی کۆمەڵایەتی:** وەرگرتنی بەربڵاوی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد سەبارەت بە سوود، مەترسییەکان و بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد لە کەرتە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا لەوانەیە پێویستی بە پەروەردە و پەیوەندی بەردەوام هەبێت.

- **گونجاندنی کولتووری:** گونجاندن و یەکخستنی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد بە دڵنیاییەوە پێویستی بە گونجانی لەگەڵ هەڵسوکەوتی کولتووری دەبێت. ئەمەش دەتوانێت سەلماندنی ئۆتۆمبێلی سەربەخۆ، ڕۆبۆت یان سیستەمی بڕیاردانی ژیریی دەستکرد لە چوارچێوەی کولتووری جیاوازدا لەخۆبگرێت.

- **دارشتنەوەی نوێی ئابووری:** گونجاندنی ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی دارشتنەوەی نۆێی بازاڕەکانی کار. ئەمەش ڕەنگە پێویستی بە دەستکاریکردن لە یاسا و سیاسەتەکانی بواری کاریدا هەبێت و لەوانەش، بەرنامەکانی دووبارە ڕاهێنانەوە و ڕێوشوێنی پاراستنی کۆمەڵایەتی.

- **چاودێری تەندروستی و پزیشکی:** لە سیستەمی چاوەدێری تەندروستیدا، ڕەنگە ڕێکخستن لە بواری دەستنیشانکردن، چارەسەرکردن و چاودێری لە ڕێگەی سیستەمی ژیریی دەستکردەوە پێداویستییەکی حەیاتی هەبێت. ئەوەش

دەتوانێت گۆڕانکاری لە بەرنامە و پراکتیکەکانی ڕاهێنانی پزیشکی بەدوای خۆیدا بهێنێت.

- **گۆڕانکاری لە هەڵسوکەوتی بەکاربەردا:** سیستەمی پێشنیارکردن و خزمەتگوزارییە کەسییەکان دەتوانن کاریگەرییان لەسەر ڕەفتاری بەکاربەر هەبێت. بە دڵنیاییەوە تاکەکان پێویستیان بە خۆگونجاندن دەبێ لەمەڕ چەشنی نوێی بەرهەم و خزمەتگوزارییەکان.

- **متمانەپێکردن لە ڕوانگەی ئەخلاقییەوە:** خۆگونجاندنێکی سەرکەوتوو پێویستی بە متمانە بە تێکنۆلۆژیا و بەکارهێنانی لە ڕوانگەی ئەخلاقییەوە هەیە. پەروەردە و پەیوەندیکردن سەبارەت بە ستانداردە ئەخلاقییەکان، پاراستنی زانیارییەکان و شەفافیەت بۆ بەدەستهێنانی متمانەی کۆمەڵگا زۆر گرنگن.

- **بەشداریی هاووڵاتیان لە دەربڕینی بڕیار:** بەو پێیەی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد کاریگەری قووڵیان لەسەر کۆمەڵگا دەبێ، بەشداریکردنی هاوڵاتیان لە پرۆسەکانی بڕیاردا گەلێك گرنگە. ئەوەش دەکرێ لە ڕێگەی ڕێبازی بەشداریکردن و کۆڕبەندی گفتوگۆی بەردەوامەوە بەرهەم بهێنرێ.

- **پەروەردە و فێربوونی بەردەوام:** پێویستی فێربوونی بەردەوام لە ژیانی مرۆڤدا بۆ ئەوەی لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی جیهانی کار و داواکارییەکانی ژیریی دەستکرد هاوسەنگ بێ، تادێت

گرنگایەتی زیاتری پێدەدرێت. سیستەمی پەروەردە دەبێ خۆی بگونجێنێت بۆ ئەوەی دەرفەتی فێربوونی نەرم و نیان و پەیوەندیدار پێشکەش بکات.

- **کاریگەری و بەردەوامیی تێکنۆلۆژیا لەسەر ژینگە:** هەروەها دەبێ سەبارەت بە کاریگەری و بەردەوامیی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد لەسەر ژینگە باس و گفتوگۆ بکرێت. ئەمەش بەکارهێنانی وزەی کارامەی ناوەندەکانی کامپیۆتری و داتا و کەمکردنەوەی کاریگەری لەسەر ژینگە دەگرێتەوە.

- **هاوکاریی و ستانداردە نێودەوڵەتییەکان:** بۆ ئەوەی چوارچێوەیەکی یەکسان و دادپەروەرانە بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد دروست بکرێت، هاوکاری نێودەوڵەتی لە پەرەپێدانی ستاندارد و ڕێنماییەکان پێویستییەکی گرنگە.

خۆگونجاندن لەگەڵ ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا پرۆسەیەکی دینامیکە کە کاریگەری لەسەر کۆمەڵگا بە گشتی و تاکەکان بەتایبەتی هەیە. ستراتیژییەکی گشتگیر کە کەرتە جیاوازەکان لەخۆبگرێت، زۆر گرنگە بۆ ئەوەی باشترین و زۆرترین سوود لە ژیریی دەستکرد وەربگیرێ و هاوکاتیش دڵنیامان بکات لەوەی ئەم سیستەمە نوێیە لەگەڵ بەها و پێداویستییەکانی کۆمەڵگادا دەگونجێ. گرنگە جەخت لەوە بکەینەوە گونجانی سەرکەوتووانە لەگەڵ ژیریی دەستکرد پێویستی بە هەوڵێکی بەکۆمەڵ هەیە لەلایەن تاک، کۆمپانیا، دامەزراوەی پەروەردەیی و حکومەتەکانەوە. فێربوونی بەردەوام، پەیوەندی کراوە و پەرەپێدانی کارامەیی لە چوارچێوەی کارکردن لەگەڵ

ژیریی دەستکرد بۆ تێکەڵکردنی سەرکەوتووانەی ئەم تێکنۆلۆژیایانە لە کۆمەڵگاکەماندا زۆر گرنگ دەبێت.

هەروەها کۆمپانیاکان دەتوانن سوودێکی بەرچاو لە ژیریی دەستکردی ناو سیستەمی سەرمایەداری وەربگرن. لێرەدا چەند هۆکارێکی سەرەکی دەخەینەڕوو:

ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتی ئۆتۆماتیککردن و باشکردنی پرۆسەکانی بازرگانی بدات. لە بەرهەمهێنانەوە تا بواری لۆجیستی هەروەها تا بەڕێوەبەریی ئەرکە کارگێڕییەکان، کۆمپانیاکان دەتوانن کارایی خۆیان بەرز بکەنەوە و سەرچاوە سروشتییەکان بە شێوەیەکی کاریگەرتر بەکاربهێنن. هەروەها شیکاری پێشکەوتوو و خێرای ژمارێکی زۆر لە زانیارییەکان لە کاتێکی کەمدا. کۆمپانیاکان دەتوانن لەسەر بنەمای زانیارییەکان لە کاتێکی گونجاودا بڕیاری ئاگادارانە بدەن، کە ئەمە لە ئەنجامدا توانایی کێبڕکێ باشتر دەکات. لە ڕێگەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکردەوە کۆمپانیاکان دەتوانن بەرهەم و خزمەتگوزاریی تایبەت بە تاکیش پێشکەش بکەن. ئەوەش دەبێتە هۆی باشتربوونی دڵسۆزیی کڕیار و ڕێگە بە کۆمپانیاکان دەدات باشتر خۆیان لەگەڵ پێداویستییە تاکەکەسییەکان بگونجێنن. ژیریی دەستکرد دەتوانێ لە ڕێگەی هاندانی بیرۆکەی نوێوە، وەک ئامرازێک بۆ داهێنان، پەرەپێدەری بەرهەم و مۆدێلی بازرگانی بێت. ئەو کۆمپانیایانەی بە سەرکەوتوویی ژیریی دەستکرد گونجاو دەکەن دەتوانن توانایی داهێنانیان بەهێزتر بکەن. ئۆتۆماتیککردن لە ڕێگەی ژیری دەستکردەوە دەتوانێ ببێتە هۆی کەمبوونەوەی تێچووی کار، بە تایبەت لە ئەرکە دووبارەبووەکان و کات بەفیڕۆدەرەکاندا. ئەمەش یارمەتیدەرە بۆ کەمکردنەوەی تێچووی گشتی و باشترکردنی قازانجی

کۆمپانیاکان. چاتبۆت[٥]، یاریدەدەری مەجازی و سیستەمەکانیتر، کە بە یارمەتی ژیریی دەستکرد بەڕێوەدەبرێن، دەتوانن خزمەتگوزاری کڕیار باشتر بکەن و بە شێوەیەکی کارا وەڵامی پرسیارەکانی کڕیار بدەنەوە، کە لە ئەنجامدا دەبنە هۆی پەرەپێدانی هەستی دڵسۆزی ئەرێنی لە کڕیاراندا. ژیریی دەستکرد دەتوانێت یارمەتی کۆمپانیاکان بدات کە مەترسییەکان زوو دەستنیشان بکرێن و ڕێوشوێنێکی خۆپارێزانەی گونجاو بگرنەبەر. ئەمەش بە تایبەت بۆ دامەزراوە داراییەکان و کۆمپانیاکانی بیمە گەلێك پەیوەندیدارە. بە شیکردنەوەی ژمارێکی زۆر لە کاتێکی کەمدا، ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتی کۆمپانیاکان بدات ڕەوتی بازاڕ دەستنیشان بکەن و بە خێرایی خۆیان لەگەڵ گۆڕانی بارودۆخی بازاڕدا بگونجێنن. ئەو کۆمپانیایانەی بە سەرکەوتوویی ژیریی دەستکرد بەکاردێنن دەتوانن سوودی کێبڕکێ وەربگرن. ئەوەش دەتوانێت ببێتە هۆی ئەوەی باشتر خۆیان لە بازاڕدا جێگیر بکەن و ببنە پێشەنگ لە کێبەرکێی پیشەسازییەکاندا. هەروەها ژیریی دەستکرد دەتوانێ بەرهەمهێنانی پیشەسازی بەکاربهێنێت بۆ چاودێریکردنی بارودۆخی ئامێر و سیستەمەکان. لە ڕێگەی شیکاری پێشبینیکراوەوە، دەکرێ چاککردنەوەی چالاکانە و خێرای ئامێرەکان بەڕێوەبەرێت بۆ کەمکردنەوەی کاتی وەستانی بێ پلان و درێژکردنەوەی تەمەنی کارکردنیان.

لە لایەکیتریشەوە ژیریی دەستکرد لە باشکردنی زنجیرەکانی دابینکردندا بە تەواوەتی پشتگیری کۆمپانیاکان دەکات. شیکاری و پێشبینیکردن لە کاتێکی خێرادا دەتوانێت یارمەتیدەر بێ بۆ باشتر بەڕێوەبردنی هاتوچۆ و ناردنی بەرهەمەکانیان و کورتکردنەوەی کاتی گەیاندنیان بە دەست مشتەری و نزمکردنەوەی ڕادەی تێچووەکان.

[٥] چاتبۆت، سیستەمێکی مەجازی لەسەر بنەمای دەقە، کە لە ڕێگەی چاتکردن مرۆڤ دەتوانێ پەیوەندیی ڕاستەوخۆ لەگەڵ سیستەمێکی تەکنیکی بۆ پرسیارەکانی بگرێت.

دیارە لە بواری داراییدا، ژیریی دەستکرد شیکاری ئۆتۆماتیکی بارودۆخی بازاڕ، بازرگانی و زانیارییە داراییەکان چالاک دەکات. ئەمەش بەشدارە لە بڕیاردانی خێرا و وردتر، بەتایبەتی لە بازرگانیکردنی خێرای ئەمڕۆییدا. هەروەها ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتی کۆمپانیاکان بدات بۆ ناسینەوەی کارمەندی شایستە و باشترکردنی پرۆسەکانی دامەزراندنی کرێکاران. لە لایەکیتریشەوە ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە باشترکردنی گەشەپێدان و پاڵنەرەکانی بەڕێوەبەران بۆ هاندان و ڕاهێنانی کرێکاران. کۆمپانیاکان دەتوانن لە ڕێگەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکردەوە مۆدێلی بازرگانی تەواو نوێ پەرەپێبدەن. ئەمەش دەتوانێ لە دەستپێکردنی خزمەتگوزارییەکانی بەشداریکردنەوە دەست پێبکات هەتا ئەو بەرهەمە کەسییانەی بە یارمەتی ژیریی دەستکردەوە بەڕێوەدەچن. دیارە لە پیشەسازییەکانی وەک پارما و بایۆتێکنۆلۆژیادا، دەتوانرێ ژیریی دەستکرد لە توێژینەوە و پەرەپێداندا بۆ دیاریکردنی دەرمانی نوێ، باشکردنی تاقیکردنەوە کلینیکیەکان و خێراکردنی پرۆسەی پەرەپێدانیان بەکاربهێنرێت. سیستەمی پێشنیارکردن کە بە یارمەتی ژیریی دەستکرد بەڕێوەدەچێت دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە باشتر تێگەیشتن لە کڕیارەکان و پێشنیاری بەرهەم یان خزمەتگوزاری کەسیی کە ئەمەش ڕەزامەندی و هەستی دڵسۆزیی کڕیار بەرز دەکاتەوە. لە کەرتی ناردنی بەرهەمەکاندا کۆمپانیاکان دەتوانن بە پەرەپێدانی ئۆتۆمبێلی سەربەخۆ و چارەسەری لۆجیستی لە لایەکەوە ڕادەی تێچوو کەم بکەنەوە و لەولاشەوە کارایی بەرزبکەنەوە. لە بواری کشتوکاڵدا دەکرێ ژیریی دەستکرد بۆ زیادکردنی بەرهەم، ئاودێری ورد، پێشبینیکردنی چلۆنایەتی بەرهەم و چاودێریکردنی تەندروستی ڕووەکەکان یارمەتیدەر بێ. یارمەتی ژیریی دەستکرد دەتوانێ هاوبەشکردنی زانیاری و هاوکاریی نێوان کۆمپانیاکان بەرەوپێش ببات. پلاتفۆرم و ئامرازەکانی پەیوەندیدار بە ژیریی دەستکرد لە لایەکەوە

یارمەتیدەر دەبێ بۆ دەستڕاگەیشتن بە زانیاری و سەرچاوە هاوبەشەکان و لەولاشەوە ڕەوتی کارکردنیان هاسان دەکاتەوە.

گرنگە ئاماژە بەوە بکەین سوود وەرگرتن لە ژیریی دەستکرد بەبێ ڕووبەڕوووەستان مسووگەر نابێت، لەوانەش ڕەچاوکردنی ڕەوتی ئەخلاقی، نیگەرانییەکانی تایبەتمەند بە پاراستنی زانیاریی کەسی و گۆڕانکارییە ئەگەرییەکانی شوێنی کار. سەرەڕای ئەوەش، ئەو کۆمپانیایانەی بە شێوەیەکی عەقڵانی ژیریی دەستکرد بەکاردەهێنن دەتوانن لە پرۆسەی جیهانی دیجیتاڵیدا باشتر و زیاتر کێبڕکێ بکەن. لە کاتێکدا ئەم پێشبینییانە بۆ کۆمپانیاکان گەلێك حەیاتین، گرنگە کاریگەرییە ئەخلاقیی و کۆمەڵایەتییەکانی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد لەبەرچاو بگیرێن و دڵنیایی بدەن کە سوود بە شێوەیەکی بەرفراوان و دادپەروەرانە دابەش دەکرێ. هەروەها دەبێ ئاماژە بەوەش بکەین کە ژیریی دەستکرد بەتایبەتی لە چوارچێوەی کۆمەڵایەتی یان سیاسیدا خۆی ستراتیژییەکان پەرەپێنادات. ژیریی دەستکرد تەنیا ئامرازێکە کە لەلایەن مرۆڤەوە پەرەی پێدراوە و جێبەجێ و کۆنترۆڵ دەکرێت. بۆیە گونجاوترە لەلایەن ئەکتەرە تایبەتەکانەوە، وەک کۆمپانیا یان حکومەتەکان باس لە چلۆنایەتیی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بکرێت.

کاتێک باس لە کاریگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر مافەکانی کرێکاران بکرێت، دەبێ هەندێک سیناریۆ و ڕەچاوکردن لەبەرچاو بگرین:

ئۆتۆماتیککردنی کارەکان لە ڕێگەی سیستەمی ژیریی دەستکردەوە دەتوانێ دیمەنی کارەکان بگۆڕێت و هەندێک پیشە بەسەرچوو و توونا بکات، ئەمەش دەتوانێت ببێتە هۆی ڕووبەڕوووەستانێك لە ڕووی ئاسایشی کار و پاراستنی مافی کرێکارانەوە. ژیریی دەستکرد دەتوانێ لە

چاودێریکردنی شوێنی کاردا بۆ بەدواداچوونی ئەدای باشتری کارکردن و چالاکییەکانی کرێکاران بەکاربهێنرێت. لێرەدا ئەگەر بە شێوەیەکی گونجاو ڕێکنەخرێت، دەتوانێ پرسی پاراستنی زانیاریی کەسیی و مافەکانی کرێکاران بوروژێنێت. خولْقاندنی کاری نوێ و زیادکردنی بەکارهێنانی پلاتفۆرمی ئابووری گیگ"Gig"[٦] هەروەها بەکارهێنان و تەرخانکردنی ئالگاریتمی کاریی، دەتوانێ ڕووبەڕووەوەستانی مافە تەقلیدییەکانی کارکردن بکات. ئەمەش کاریگەری لەسەر پرسی وەک کاتی کارکردن، یارمەتییە کۆمەڵایەتییەکان و بەشداریکردنی سەندیکاکان دەبێ. ژیریی دەستکرد دەتوانێ یارمەتیدەر بێت بۆ بەسەرچوونی هەندێک کارامەیی و لێهاتوویی کاریی. لەو حاڵەتەدا دەبێ جەخت لەسەر پێویستی بەردەوامی بەرزکردنەوەی لێهاتوویی و ڕاهێنانی دووبارە بکرێتەوە بۆ دڵنیابوون لەوەی کرێکاران لە کێبڕکێکەدا دەمێننەوە و لە بازاڕی کاردا تووشی بێ مانایی نابن.

بۆ کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر مافەکانی کرێکاران، دەتوانرێت ئەم ڕێبازە ستراتیژیانەی خوارەوە ڕچاوبکرێن:

یاسا و ڕێسای ڕوون و گونجاو دەتوانن بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ دڵنیابوون لە پاراستنی مافەکانی کرێکاران لە چوارچێوەی کارییدا ڕێکبخەن. پەیوەندی کراوە و شەفافی نێوان خاوەنکاران، بەرپرسان و حکومەتەکان دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە دروستکردنی ڕەوتێکی باشی سیاسەت و ڕێککەوتن کە بەرژەوەندییەکانی هەموو لایەنەکان لەبەرچاو بگرێت. تەرخانکردنی سەرمایە بۆ ڕاهێنان و فێربوون لە هەموو قۆناخەکانی ژیان و پێشخستنی ئەو کارامەییانەی کەمتر بەرەوڕووی ئۆتۆماتیکی دەبنەوە دەتوانن هێزی کاریی باشتر بۆ

[٦] ئابووریی گیگ "Gig Economy" ئاماژەیە بۆ بەشێک لە بازاڕی کار کە تێیدا گرێبەستی بچووک بە ماوەیەکی کورت دەدرێت بە کەسانی سەربەخۆی خۆبەخش، یان کارمەندانی نیوەکات.

گۆڕانکارییە ئەگەرییەکانی داهاتوو ئامادە بکەن. هەروەها بەشداریکردنی بەهێزی سەندیکاکان دەتوانێ یارمەتیدەر بێت لە پارێزگاریی و بەرگریکردن لە مافەکانی کرێکاران و دڵنیابوون لەوەی بارودۆخی کارکردن دادپەروەرانە و گونجاو بەڕێوە دەچێت. گەلێك گرنگە کۆمەڵگاکان چالاکانە و بەردەوام چاوەدێریی بکەن چلۆن ژیریی دەستکرد ئاوێتەی جیهانی کار دەکرێت و دڵنیابن لەوەی ئەم کارە لە بەرژەوەندیی بەها سەرەکییەکانی مافی کرێکاراندا بەڕێوەدەبرێت.

ئەگەری بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لەلایەن زلهێزەکان بۆ مەبەستی سیاسی و ئابووریی خۆیان

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لەلایەن زلهێزەکانەوە بۆ مەبەستی سیاسی و ئابووری لە داهاتوودا پرسێکی گەلێك بەرچاو و ئاڵۆزە دەبێ. سروشتییە وڵاتان و سیاسەتوانانی جیاواز بۆ پێشخستنی بەرژەوەندییەکانیان بە شێوازی جۆراوجۆر ژیریی دەستکرد بەکاردەهێنن. ئاماژە بە هەندێك نموونە دەکەین:

وڵاتی چین: چین پلانی گەورەی هەیە بۆ پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد. حکومەتی چین ژیریی دەستکرد وەک تێکنۆلۆژیایەکی سەرەکی بۆ داهاتووی ئابووری و جیۆپۆلیتیکی خۆی دەبینێت. وەبەرهێنان لە توێژینەوە و پەرەپێدان، هەروەها پشتگیریکردنی کۆمپانیاکانی ژیریی دەستکرد، بەشێکە لە پلانەکەیان بۆ بوون بە پێشەنگ لەم بوارەدا. هەروەها چین ژیریی دەستکرد بۆ مەبەستی چاودێری کۆمەڵایەتی بەکاردەهێنێت.

وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا: وڵاتی ئەمریکا بۆ پەرەپێدانی تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد بەردەوام لە مێژوودا پێشەنگ بووە. کۆمپانیا گەورەکانی تێکنۆلۆژیا وەک گووگڵ و فەیسبووک و ئەمازۆن کاریگەرییەکی بەرچاویان لەسەر پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد بووە. حکومەتی ئەمریکا لەم بوارەدا پشتگیری لە توێژینەوە و پەرەپێدان دەکات و ژیریی دەستکرد بە ئامرازێکی گرنگی ستراتیژی بۆ ئاسایشی نیشتمانی و خۆشگوزەرانی ئابووری دەزانێت.

رووسیا: ڕووسیا ژیریی دەستکرد وەک تێکنۆلۆژیایەکی سەرەکی جیۆپۆلیتیکی دەبینێت و چالاکیی و هەوڵێکی زۆری دەستپێکردووە بۆ ئەوەی لەم بوارەدا ڕکابەرایەتی وڵاتانی جیهان و بەتایبەت وڵاتە ڕۆژئاواییەکان بکات. بەڵام نیگەرانی لە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ مەبەستی سەربازی و سیستەمی چەکی ئەتۆمیشی لێ دەکرێ.

یەکێتی ئەوروپا: یەکێتی ئەوروپا پلانی درێژخایەنی هەیە بۆ پێشخستنی پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ بەهێزکردنی توانای کێبڕکێی خۆی. ڕێنمایی و یاسای ئەخلاقی بۆ بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد لەسەر ئاستێکی بەرز پەرەپێدەدا. یەکێتی ئەوروپا لە چوارچێوەی دامەزراندنی ژیریی دەستکرد بە تایبەت جەخت لەسەر پاراستنی تایبەتمەندی و حەریمی کەسیی مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ دەکات.

وڵاتەکانیتر : وڵاتانی دیکەی وەک کۆریای باشوور، هیندستان و ئیسرائیلیش بۆ بەهێزکردنی بواری ئابووریی و کێبڕکێکردن لە گۆڕەپانی جیهانیدا زیاتر پشت بە تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد دەبەستن.

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ بەرژەوەندی سیاسی و ئابووری دەتوانێ لایەنی جۆراوجۆر لەخۆبگرێت:

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ مەبەستی سەربازی: پەرەپێدانی سیستەمی چەکی سەربەخۆ و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بە مەبەستی سەربازی، شەڕ و کێبەرکێی نێوان وڵاتان.

توانایی کێبڕکێی ئابووری: پێشخستنی کۆمپانیاکانی ژیریی دەستکرد و بەکارهێنانی بۆ داهێنانی ئابووری و باشترکردنی ڕەوتی بەرهەمهێنان.

چاودێری و کۆنترۆڵ: بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ مەبەستی چاودێری و کۆنترۆڵکردنی دانیشتووانی ناو کۆمەڵگا.

هاریکاریی و دارشتنی ستانداردە نێودەوڵەتییەکان: بەشداریکردن لە هەوڵە نێودەوڵەتییەکان بۆ دامەزراندنی ستاندارد و یاسا و ڕێسا بۆ بەکارهێنانی بەرپرسیارانەی ژیریی دەستکرد.

دیارە گەلێك گرنگە ئاماژە بەوە بکەین، بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بۆ بەرژەوەندی سیاسی و ئابووری بە دڵنیاییەوە پرسە ئەخلاقی و کۆمەڵایەتییەکان دەوروژێنێت، لەوانە پاراستنی زانیاری، بریندارکردنی حەریمی کەسیی، گۆڕینی بارودۆخ و شوێنی کار و پەرەپێدانی ستانداردەکان بۆ بەکارهێنانی لە کۆمەڵگاکاندا.

ڕەچاوکردنی زیاتر لەداهاتوودا سەبارەت بە بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لەلایەن زلهێزەکان بۆ بەرژەوەندییە سیاسی-ئابوورییەکانیان:

- **کێبڕکێی تێکنۆلۆژی:** بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە داهاتوودا دەبێتە بەشێکی گرنگ بۆ کێبڕکێی تێکنۆلۆژیای بەرفەراوانی نێوان زلهێزەکان. پێشبڕکێی باڵادەستی تێکنۆلۆژیا لە بواری وەک ژیریی دەستکرد، کامپیوتری کوانتەم و "G5" واتە مودێرنترین تێکنۆلۆژیای تەلەفۆنی دەستی، دەتوانێت کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر هاوسەنگی جیۆپۆلیتیکی نێوان هێزی ناوچەکان هەبێت.

- **کاریگەری لە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان:** ئەو وڵاتانەی خۆیان وەک سەرکردەی ژیریی دەستکرد جێگیر دەکەن، لە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکاندا بەدوای کاریگەری خۆیان بۆ یارمەتیدان لە دارشتنی پەرەپێدانی ستاندارد و یاسا و ڕێساکان دەگەڕێن. ئەمەش کاریگەری گەلێك جیددی لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنان و کۆنترۆڵکردنی ژیریی دەستکرد لە سەرانسەری جیهاندا دەبێ.

- **ئاڵوگۆڕی ئابووری:** ژیریی دەستکرد وەک هێزی چوارەمی بزوێنەر بۆ شۆڕشی پیشەسازی سەیر دەکرێت. ئەو وڵاتانەی بە مەبەستی وەبەرهێنان لە ژیریی دەستکردیارمەتی وەردەگرن و پەرە بە تێکنۆلۆژیای پێشەنگ دەدەن، ئامانجی سەرەکییان گۆڕینی پێکهاتە ئابوورییەکانیانە بۆ ئەوەی بتوانن لە کێبڕکێدا بمێننەوە.

- **لایەنی ئەمنی و بەرگری سایبری:** بەرزبوونەوەی بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بوارە پەیوەندیدارەکان بە ئاسایشی نەتەوەیی، وەک بەرگری سایبری و چاودێری ئەلیکترۆنی، لە هەوڵی زلهێزەکان بۆ پاراستنی بەرژەوەندییە ئەمنییە نیشتمانییەکانیاندا ڕەنگدانەوەی دەبێ.

- **دەستڕاگەیشتن بە زانیاریی و کۆنترۆڵکردنیان:** دەستڕاگەیشتن بە ژمارێکی زۆری زانیاریی بۆ بەرنامە پێشکەوتووەکانی ژیریی دەستکرد گرنگایەتی حەیاتی هەیە. ئەو وڵاتانەی کۆنترۆڵی کۆمەڵە داتا و زانیارییە گرنگەکانیان بەدەستەوەیە دەتوانن پێگەیەکی بەهێزتر لە پەرەپێدان و بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد بگرنەبەر.

- **کاریگەری کۆمەڵایەتی و کۆنترۆڵکردنی ژیریی دەستکرد:** کاریگەرییە کۆمەڵایەتییەکانی ژیریی دەستکرد لەسەر کۆمەڵگا جیاوازەکان، لەوانەش دارشتنی سیاسەت و یاسا و ڕێسای ئەخلاقی، ڕێگە بۆ زلهێزە گەورەکان خۆش دەکات جەخت

لەسەر بەها کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانیان بکەن و بەسەر کۆمەڵگاکانیدا بسەپێنن.

- **هاوکاری زانستی و بەرەوپێشبردنی لێهاتویی:** پێشخستنی توێژینەوە و پەرەپێدانی بەهرەمەندانەی ژیریی دەستکرد بەشێکە لە تامەزرۆیی زلهێزەکان بۆ بەهێزکردنی مرۆڤی شارەزا لە بواری تێکنۆلۆژیادا. هاوکاریی نێودەوڵەتی و دامەزراندنی پسپۆڕانی شارەزای بەرز ڕۆڵێکی چارەنووسساز دەگێڕن.

- **پەیوەندیی ئابووری و بازرگانی:** یەکخستن و گرێدانی ژیریی دەستکرد لە بواری بازرگانی و ئابووریدا کاریگەری لەسەر پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەبێ. ئەو وڵاتانەی لە تێکنۆلۆژیاکانی ژیریی دەستکرد پێشەنگن دەتوانن لە دارشتنی ڕێککەوتن و هاوبەشییە بازرگانییە جیهانییەکاندا سوودیان هەبێت.

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لەلایەن زلهێزەکانەوە کاریگەرییەکی دوور مەودا و درێژخایەن لەسەر ڕەوتی دینامیکی جیهانی دەبێ و داهاتووی تێکنۆلۆژیا و بەکارهێنانەکانی لە قاڵب دەدات. پێشبڕکێی سەرکردایەتی تێکنۆلۆژی پێویستی بە ڕێبازێکی هاوسەنگ هەیە کە بەرژەوەندییە ئابوورییەکان لەگەڵ ڕەچاوکردنی ئەخلاقی و کۆمەڵایەتی هاوسەنگ بکات.

گوتەی کۆتایی

لە کۆتاییدا دەتوانین بڵێن ڕووکاری نێوان ژیری دەستکرد و سەرمایەداری لەم جیهانە کە بەردەوام لە گۆڕاندایە، ڕۆڵێکی فرەلایەنە و بەرچاو دەگێڕێت. تێکەڵبوونی ئەم دوو هێزە کاریگەری قووڵی لەسەر کۆمەڵگا و دۆخی ئابووری و شێوازی ژیانی تاکەکەسی ئێمە دەبێ. سوودە ئەگەرییەکانیان گەلێك زۆرن – لە زیادبوونی بەرهەمهێنان و پرۆسەی کاراتری بازرگانییەوە تا چارەسەری داهێنەرانە بۆ ئاستەنگە ئاڵۆزەکانی ژیان. بەڵام لە هەمان کاتدا ڕووبەڕووی ئاستەنگی ئەخلاقی و کۆمەڵایەتی دەبینەوە، لەوانە دابەشکردنی سەرچاوەسروشتییەکان، گۆڕانکاری لە شوێنی کار و پرسی سەبارەت بە پاراستنی زانیارییە کەسییەکان و حەریمی کەسیی.

وەڵامێکی گەلێك چارەنووسساز ئەوەیە، ئێمە وەک کۆمەڵگا چلۆن دەرفەت و مەترسییەکانی پەیوەست بەم پەیوەندییانەوە بەڕێوەبەرین؟ ڕێکخستنێکی ورد، ستانداردە ئەخلاقییەکان و بەشداری چالاکانەی گشتی، زۆر گرنگ دەبێ بۆ دڵنیابوون لەوەی ئایا بەکارهێنانی ژیری دەستکرد بە گرێدان لە سیستەمی سەرمایەداری لەگەڵ بەها هاوبەشەکانمان و خۆشگوزەرانی کۆمەڵگا یەکدەگرێتەوە؟

گەلێك ڕوونە داهاتووی ئەم ڕووکارە بە بڕیار و کردەوەکانمان لە قاڵب دەدرێن. ئەوە ئەرکی سەرشانی ئێمەیە کە دڵنیا بین لەوەی ژیری دەستکرد لە خزمەتکردن بە بەرژەوەندیی گشتیدا دەبێت و بەشدارییەکی ئەرێنی لە گەشەپێدانی کۆمەڵگەی جیهانیمان دەکات. لە سەردەمێکدا کە پێشکەوتنە خێراکانی ژیری دەستکرد شانبەشانی

بنەما بنەڕەتییەکانی سەرمایەداریدا دەڕۆن، مرۆڤایەتی لەسەر دوو ڕێیانێکدا وەستاوە. تێکەڵکردن و گرێدانی ئەم دوو هێزە دەرفەتێکمان بۆ دەڕەخسێنێت کە ڕووبەڕووی ئاستەنگە بێشومارەکانی ببینەوە و ڕێگای داهێنەرانە بۆ پێشکەوتن بخوڵقێنین. بەڵام نابێ چاومان لە مەترسییەکانی پەیوەست بەوەوە بقووچێنین. ئەگەر ڕێوشوێنی چالاک بۆ دڵنیابوون لەوەی خاڵە ئەرێنییەکان و سوودەکانی بە شێوەیەکی بەرفراوان و دادپەروەرانە هاوبەش دەکرێن نەگیرێتەبەر، تێکەڵکردنی ژیریی دەستکرد لە پێکهاتە سەرمایەدارییەکاندا دەتوانێ ببێتە هۆی قووڵبوونەوەی زیاتری نایەکسانی کۆمەڵایەتی.

ئەمڕۆ کاتی ئەوە هاتووە باسێکی گشتگیر لەسەر داهاتووی ئەم پەیوەندییە وەڕێبخرێت - گفتوگۆیەک کە بە شەفافیەت، بەرپرسیارێتی ئەخلاقی و بنەمایەکی یاسایی تایبەتمەند بەڕێوەبچێ. تەنیا لە ڕێگەی هەوڵی بەکۆمەڵەوە دەتوانین داهاتوویەک دابڕێژین کە ژیریی دەستکرد و سیستەمی سەرمایەداری بتوانن بە دووقۆڵی بۆ داڕشتنی کۆمەڵگایەکی ئاوەدان و دادپەروەر و بەردەوام تێبکۆشن. بە دڵنیاییەوە ئەو گەشت و سەفەرەی ئێمە تێیداین گەلێك ئاڵۆزە و ڕووبەڕوووەستانێکی دژواری دەبێت، بەڵام لەسەر ئەم چەندرێیانەدا لێهاتویی گۆڕانکاریش هەلی بۆ دەڕەخسێت کە باشترین لایەنەکانی تێکنۆلۆژیا و مرۆڤایەتی تێکەڵ یەکتر دەکات. ئێمە لەبەردەم ئەو ئەرکەداین کە بوێرانە بەرەوڕووی ئەم ڕووبەڕوووەستانە ببینەوە و دڵنیابین لەوەی پەرەپێدانی ژیریی دەستکرد لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداری لە خزمەت مرۆڤایەتیدا دەمینێتەوە.

بە کورتی، ڕووکاری نێوان ژیریی دەستکرد و سەرمایەداری لە داڕشتنی داهاتوومان ڕۆڵێکی چارەنووسساز دەگێڕێت. تێکەڵبوونی ئەم دوو هێزە توانایەکی بێئەندازەی هەیە بۆ پێشکەوتن و بەرزبوونەوەی کارایی و لێهاتوویی داهێنان. بەڵام هاوکاتیش چەندین ئاستەنگ هەن،

لەوانە نیگەرانی ئەخلاق، نایەکسانی کۆمەڵایەتی و پاراستنی ئازادییەکانی مافی مرۆڤ. ئەنجامی کۆتایی ئەم پەیوەندییە تا ڕادەیەکی زۆر بەستراوەتەوە بەو بڕیار و کردەوانەی ئێمە وەک کۆمەڵگا بەڕێوەی دەبەین. لێرەدا زۆر گرنگە ڕێبازێکی هاوسەنگ بدۆزینەوە کە خاڵە ئەرێنی و سوودەکانی ژیریی دەستکرد لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا زۆرتر بکرێن، هاوکاتیش ئەو دڵنیاییە لەخۆماندا پەروەردە بکەین کە ئەم پێشهاتانە لەگەڵ بەها هاوبەشەکانمان و گەشانەوەی ژیان لە کۆمەڵگادا یەکدەگرنەوە. ڕێگای داهاتوومان پێویستی بە بیرکردنەوەی بەردەوام و گفتوگۆی کراوە و داڕشتنی چالاکانەی پەیوەندیی پەرەسەندووی نێوان ژیریی دەستکرد و سەرمایەداری هەیە. شانس و دەرفەتەکان گەلێك بەرچاون، بەڵام ئەو لایەنەی ئێمە دڵنیا بکات لەوەی ئەم دەسەڵاتە گۆڕانکاریی بەرپرسیارانە بۆ دروستکردنی جیهانێکی دادپەروەر، بەردەوام و مرۆڤ پەسەندتر بەکاردەهێنێت، دەبێ گەلێك ڕوون و شەفاف بێ.

لە کۆتاییدا دووپاتی دەکەینەوە کە پێکەوەژیانی ژیریی دەستکرد و سەرمایەداری ڕۆڵێکی سەرەکی لە داڕشتنی داهاتووی کۆمەڵگاکەماندا دەگێڕێت. دیارە پێشکەوتنی گونجاندنی ژیریی دەستکرد لە پێکهاتە سەرمایەدارییەکاندا توانا و لێهاتوویی گۆڕینی بنەڕەتی دۆخی ئابووری و شێوازی ژیانمانی هەیە، بەڵام ئەم گۆڕانکارییە ڕەچاوکردنی گەلێك گرنگیش لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت. لێرەدا پاراستنی هاوسەنگی نێوان پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا و بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی زۆر گرنگە. داڕشتنی ئەم ڕووکارە پێویستی بە بڕیاری ژیرانەی سیاسەت، کردەوەی شەفافانەی بەرپرسیاران و بەشداریکردنی کۆمەڵگەی ووشیار هەیە. دڵنیابوون لەوەی سوود و قازانجەکانی ژیریی دەستکرد بە شێوەیەکی دادپەروەرانە دابەش بکرێن و بە ستانداردە ئەخلاقییەکانەوە پابەند بمێننەوە، بۆ گەشەپێدانی ئەرێنی زۆر گرنگە.

دۆخی کۆتایی ئەم پەرەسەندنە بەستراوەتەوە بە توانایی ئێمە بۆ بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد وەک ئامرازێک بۆ باشترکردنی خۆشگوزەرانی هەموو مرۆڤێکی سەر ئەم هەردە. نزیکبوونەوەیەکی هۆشیارانە لەم تەوەرە دەتوانێ ببێتە هۆی پێکەوەژیانی هاوئاهەنگتری تێکنۆلۆژیا و سەرمایەداری، کە دواجار دەتوانێ بناغەکانی کۆمەڵگایەکی پێشکەوتوو و گشتگیر و بەردەوامی داهاتوو دامەزرێنێت. سەرکەوتنی ئەم هاریکارییە بەندە بەوەوە کە ئێمە وەک کۆمەڵگا چۆن دەتوانین چارەسەری ئەو ڕووبەڕووبوونەوەستانانە بکەین کە لەسەر ڕێگامان سەرهەڵدەدەن. دیارە ئەم کارە پێویستی بە بیرکردنەوەیەکی ڕەخنەگرانە هەیە لەسەر کاریگەرییەکانی بازاڕی کار، سیستەمی پەروەردە، پاراستنی زانیارییەکان و دادپەروەری کۆمەڵایەتی. ڕێگای پێشەوە هاندەری گفتوگۆیەکی گشتگیرە سەبارەت بەوەی چلۆن دەتوانین توانایی ژیریی دەستکرد بەکاربهێنین و هاوکاتیش دڵنیابین لەوەی خزمەت بە بەرژەوەندیی گشتی دەکات. ئەو کارە بۆ ئێمەی مرۆڤ وەک بەرپرسیارێتی هاوبەش دەمێنێتەوە کە چالاکانە بتوانین ئەم پێشهاتانە لە قاڵب بدەین و هاوکاتیش بەها بنەڕەتییەکانی وەک ئازادی، یەکسانی، هاودەنگی و مافەکانی مرۆڤ بپارێزین. بە بیرکردنەوەیەکی ژیرانەی گرێدانی ژیریی دەستکرد لە سەرمایەداری، دەتوانین داهاتوویەک دابڕێژین کە پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی و بەها مرۆییەکان تێیدا هاوتەریب بن، و کۆمەڵگایەک دروست بکەین کە بە داهێنان و دادپەروەری و خۆشگوزەرانی بەردەوام مرۆڤ بتوانێ چێژی لێ ببینێ.

دیارە ئەو بۆچوون و ڕێنموونییانە لە بنەڕەتدا پەیوەندیان بە کۆمەڵگای پێشکەوتووی وڵاتانی سەرمایەدارییەوە هەیە کە پێشەنگی کار و چالاکی لە بواری ژیریی دەستکردن؛ بەڵام بە هۆی ئەو ڕاستییەوە کە ئەنجامەکانی پێشکەوت و گۆڕان لەو بوارە گرنگەی سەدەی بیست

و یەکەمدا شوێن لەسەر ئابووری و سیاسەت و فەرهەنگی کۆمەڵگاکانی جیهانی سێهەم واتە زۆرترین دانیشتووانی سەر ڕووپەڕی زەوی دادەنێ، پێویستە ئەو وڵاتانەش هەر لە ئێستاوە ڕەچاوی ئەو کارانە بکەن کە بۆ نموونە، لە هیندستان و کۆریای باشوور بەڕێوە دەبرێن بۆ ئەوەی لەداهاتوودا پاشماوەخۆری وڵاتانی سەرمایەداری نەبن و سەربەخۆیی ئابووری و سیاسییان لەدەست نەچێ.

هەر وەك بەڕێز کاك ئەنوەر سوڵاتانی لە ناساندنی ئەم کتێبەی بەردەستتان ئاماژەی پێکردووە، لەو پەیوەندییەدا دۆخی کورد بەتایبەت هەستیار و گرنگە. هەموو هەوڵێکی ئێمە بۆ سەربەخۆیی سیاسیی داهاتوو لەچوارچێوەی کوردستاندا، دەکەوێتە مەترسییەوە ئەگەر وڵاتانی دراوسێ بە تایبەت داگیرکەرانی خاکی کورد لەو بوارەدا ببنە باڵادەستی ئێمە و کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستان ناچار بە چاولێکەریی ئەوان و شوێنکەوتنیان لە بواری ژیریی دەستکرد بێت. بە دڵنیاییەوە ئەوان ئەو تێکنۆلۆژیایە بە بێ مەرجی سیاسی بە کورد نافرۆشن!

ئەرکی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لەو پەیوەندییەدا بەتایبەت گرنگە و سیاسەتکارانی دڵسۆزی نەتەوەکەمان نابێ خۆ لە ئامادەسازی و پێش بینی کردنی داهاتوو ببوێرن و چاوی لێ بقووچێنن.

تەواو

www.rojhalat.de

www.bokan.de